

1982/3.

BARANYAI MŰVELŐDÉS

A HELYI KÖNYVKIADÁS
NÉLKÜLÖZHETETLEN FUNKCIÓT TÖLT BE
A MAGYAR KULTÚRÁBAN

... MÉRCE AZ ÉRTÉK ...

... VIDÉKI KÖNYVKIADÓ LÉTESÍTÉSE

... MEGYÉK KÖZÖTTI KOORDINÁCIÓ

**A Baranya megyei
Tanács V. B.
művelődésügyi osztálya
kiadványa**

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

Antal Gyula
Dr. Andrásfalvy Bertalan
Bóna Ernőné
Mezei József
Pirisi Jánosné
Újvári Jenő
Dr. Vargha Károly
Dr. Vastagh Zoltán
Dr. Tóth Tibor

Szerkesztik:

Brandstätter György főszerkesztő
Dr. Bárdy László
Kigyós Sándor
Lippenszky István
Molnár G. Judit
Dr. Szita László

A kiadásért felel:

Bernics Ferenc

A szerkesztőség címe:

Baranya megyei Tanács V. B.
művelődésügyi osztálya
7601 Pécs, Pf.: 121

ISSN 0133-350 x

Munkatársak

Tóth Dezső művelődési miniszterhelyettes,
Budapest
Takács Gyula, a Baranya megyei Tanács el-
nökhelyettese, Pécs
Villangó István, a Művelődési Minisztérium
Közgyűjteményi Főosztályának vezetője,
Budapest
Zöld Ferenc, a Magyar Könyvkiadók és
Könyvterjesztők Egyesületének főtítkára,
Budapest
Dr. Becsei József, a Békés megyei Tanács
elnökhelyettese, Békéscsaba
Jávori Jenő, a Kiadói Főigazgatóság főelő-
adója, Budapest
Bernics Ferenc, a Baranya megyei Tanács
V. B. Művelődésügyi Osztályának vezetője,
Pécs
Vajda Kornél, az OSZK Könyvtártudományi
és Módszertani Központ munkatársa, Bu-
dapest
Péter László, a szegedi Somogyi Könyvtár
tudományos munkatársa, Szeged
Dankó Imre, a debreceni Déri Múzeum fő-
igazgatója, Debrecen
Dr. Szita László, a Baranya megyei Levél-
tár igazgatója, Pécs
Dr. Román Lászlóné, a Baranya megyei
Könyvtár igazgatója, Pécs
Bezerédy Győző, a Baranya megyei Múzeu-
mi Igazgatóság Helytörténeti Osztály ve-
zetője, Pécs
Rechnitzer János, az MTA Dunántúli Tu-
dományos Intézet munkatársa, Pécs
Surján Miklós, a Baranya megyei Könyvtár
igazgató-helyettese, Pécs
Szakács Sándor, a Baranya megyei Könyv-
tár munkatársa, Pécs

BARANYAI MŰVELŐDÉS

A Művelődési Minisztérium Közgyűteményi Főosztálya,
a Művelődési Minisztérium Kiadói Főigazgatósága,
a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése,
a Baranya megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya és
a Baranya Megyei Könyvtár

tisztelettel meghívja Önt

A helyi könyvkiadás negyedszázada Magyarországon 1957 – 1982

című könyvkiállítás

1982. november 30-án (kedd) 15 órakor
tartandó megnyitójára.

Megnyitó beszédet mond: **Tóth Dezső**
művelődési miniszterhelyettes

A kiállítás és a megnyitó ünnepség színhelye:
Pécs, Mozgalmi Ház (Tűzér u. 3.)

A kiállított anyagot a megyei könyvtárak, levéltárak, múzeumok
és más nem hivatásos kiadók bocsátották rendelkezésre

A kiállítást rendezte: Központi Múzeumi Igazgatóság
Kiállításrendező Osztály

Megtekinthető: 1982. december 9-ig, naponta 10—18 óráig.

A rendező szervek tisztelettel meghívják Önt a

Helyi könyvkiadás – nemhivatásos könyvkiadók

címmel,

1982. december 1-én (szerda) 9 órai kezdettel

a pécsi Mozgalmi Házban (Tüzér u. 3.)

tartandó szakmai tanácskozásra

A tanácskozást megnyitja: **Takács Gyula**,
a Baranya megyei Tanács
elnökhelyettese

Előadások (kb. 11 óráig):

1. **A kiadványok szerepe a közgyűjtemények tudományos és
közművelődési munkájában**

Előadó: **Villangó István**, a Magyar Könyvkiadók és
Közgyűjtemények Főosztályának
vezetője

2. **A nem hivatásos könyvkiadás szerepe, gondjai és lehetőségei**

Előadó: **Zöld Ferenc**, a Magyar Könyvkiadók és
Könyvterjesztők Egyesülésének főtákará

3. **A könyvkiadás szerepe Békés megye szellemi életében**

Előadó: **dr. Becsei József**, a Békés megyei Tanács
elnökhelyettese

Hozzászólások, vita (kb. 13 óráig)

Zárszó: **Bernics Ferenc**, a Baranya megyei Tanács V. B.
Művelődési Osztályának vezetője,
a tanácskozás elnöke

A Baranya megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztálya
és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Baranya megyei Szervezete
tisztelttel meghívja Önt a

Helyi kiadványok — Helyismereti gyűjtemény — Kutatók
témakörben

1982. december 2-án (csütörtökön) de. 9 órai kezdettel
a pécsi Mozgalmi Házban (Tüzér u. 3.) tartandó

SZAKMAI TANÁCSKOZÁSRA

A tanácskozást megnyitja:

Bernics Ferenc, a Baranya megyei Tanács V. B.
művelődésügyi osztályának vezetője

Előadások (kb. 11.30-ig)

Helyi kiadványok számbavételének és terjesztésének problémái

Előadó: **Vajda Kornél**, az OSZK Könyvtártudományi
és Módszertani Központ munkatársa

Könyvkiadás, helyismereti gyűjtemény és kutatómunka a könyvtárban

Előadó: **dr. Péter László**,
a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos munkatársa

Könyvkiadás, könyvtárhasználat és kutatómunka a múzeumban

Előadó: **dr. Dankó Imre**,
a debreceni Déri Múzeum főigazgatója

S z ü n e t

Könyvkiadás, könyvtárhasználat és kutatómunka a levéltárban

Előadó: **dr. Szita László**, a Baranya megyei Levéltár igazgatója
Hozzászólások, vita (kb. 13 óráig)

Felkért hozzászólók:

Bezerédy Győző,

a Janus Pannonius Múzeum helytörténeti osztályának vezetője

dr. Rechnitzer János,

az MTA Dunántúli Tudományos Intézet munkatársa

Zárszót mond és a tanácskozást vezeti:

dr. Román Lászlóné, a Baranya Megyei Könyvtár igazgatója

Az országos kiállítás és tanácskozás alkalmából
DOKUMENTUMOK A PÉCSI KÖNYVKIADÁS TÖRTÉNETÉBŐL
címmel könyvkiállítást rendez
a Janus Pannonius Tudományegyetem Központi Könyvtára
(Pécs, Leonardo da Vinci u. 3.)

A kiállítás megtekinthető:
november 30-án és december 1-én, 10—18 óráig,
a továbbiakban munkanapokon 9—12 óráig.

Tóth Dezső miniszterhelyettes megnyitja a kiállítást

A HELYI KÖNYVKIADÁS NÉLKÜLÖZHETETLEN FUNKCIÓT TÖLT BE A MAGYAR KULTÚRÁBAN

Tisztelt Közönség, kedves Barátaim!

Hazánkban évente több ezer kiállítás nyílik meg, s ez a mostani, itteni, megnyitásra váró – úgy gondolom – a néhány legjelentősebb közé tartozik.

Kiállítani végül is annyit tesz: a nyilvánosság elé bocsátani, bárki betérő számára hozzáférhetővé tenni valamit legtöbbször azért, hogy amit kevesen ismernek, szélesebb körben váljék ismertté. S persze van olyan kiállítás is – mondjuk egy-egy nagy mesteré – ahol az ismertség jóformán adott, az maga a vonzó erő, a hangsúly pedig a láthatáson, a hozzáférhetőségen van.

Ilyenfajta összefüggésekben – ennek a kiállításnak úgy érzem, egészen sajátos szerepe van. Nem egyszerűen megismertet, s nem is valami ismert dolgot tesz hozzáférhetővé – sokkal inkább valami jelentősen ható erőt tesz láthatóvá, valami meglévőnek a létét hozza napvilágra; egy, a mindennapi életben öntudatlanul tapasztalt szellemi övezetet, kulturális jelenséget tudatosít.

Hiszen ha ma bárhol megállítunk valakit az utcán – bár számos ilyen könyvet olvasott, vagy éppenséggel tanult belőlük – nemigen tudja, hogy ezt az ún. nemhivatásos könyvkiadási tevékenységnek köszönheti; nemigen tudja, hogy ez egyáltalán mi fán terem; még kevésbé tud arról, hogy ennek a nemhivatásos könyvkiadói tevékenységnek a fejlődési üteme az utóbbi másfél évtizedben műszám tekintetében meghaladta a hivatásos könyvkiadásét, s hogy ma az évente megjelenő 7900 könyv közel felét, 3800-at, s a 94 és fél milliós példányszámból 10 és fél millió példányt ez a nemhivatásos kiadói övezet ad az ország szellemi életének.

Ez a növekedési ütem és mérték szorosan összefügg társadalmunk politikai, gazdasági és kulturális fejlődésével. Mindenekelőtt a népgazdaság növekvő információs igényei, a világban rohamosan változó fejlődő technika, a tudományos forradalom hazai tájékoztatási szükségletei igényelték egy olyan szellemi háttér kialakítását, amelynek specifikus elágazásait, lokális igényeit a központi hivatásos kiadók a maguk alapvető tevékenységének eredményes ellátása mellett semmiképpen sem tudták volna követni, kielégítésüket vállalni. Hogy itt milyen lényeges társadalmi igény pótolhatatlan kielégítéséről van szó, arra jellemző, hogy az összes tudományos érdekű könyv kb. 70⁰/₀-át, az összes ismeretterjesztő könyv több mint 40⁰/₀-át, az összes szakkönyv több mint 70⁰/₀-át – e műfajok példányszámainak hozzávetőlegesen kb. 30⁰/₀-át – ezek a nemhivatásos kiadók jelentették meg. Az általuk kielégített társadalmi igény természetére pedig jellemző, hogy e könyvek elsősorban műszaki, technikai, nevelési, közgazdaságtani, politikai, üzemszervezési és történelmi témájúak-érdekűek voltak.

De itt nem csupán erről, hanem mindettől elválaszthatatlanul arról is szó van, hogy ez a könyvkiadási övezet az általános társadalmi igények kihívásaira területi – regionális, megyei, vagy lokális nagyvárosi – érdekek vonzásában felelt. Ilyenformán a közművelődési intézmények fejlesztésével, a felsőfokú oktatási intézményhálózat terebélyesedésével, a területi akadémiai bizottságok létrejöttével – általában a kulturális-tudományos élet decentralizálódásával – együtt ez a kiadói övezet egyszersmind a helyi szellemi erők mozgósításához, egy-egy régió kulturális, szellemi önérvényesítéséhez is messzemenően hozzájárult. Az ún. hivatásos és nemhivatásos könyvkiadás viszonya éppen ezért a megyei és fővárosi, a helyi és a központi, a regionális és az országos rendkívül fontos és egyre gazdagodó korrelációs viszonylatait is hordozza és alakítja. Nemcsak regionális érdekekkel szolgált, hanem kifejezést ad a helyi szellemének is, annak maradandó értékeit nemzeti kultúránk egészébe építve, társadalmunk egész szellemi életét gazdagítja.

Ezért is találó és helyén való, hogy a nemhivatásos könyvkiadás formális megjelölése helyett ez a könyvkiállítás „A helyi könyvkiadás negyedszázada Magyarországon” elnevezést kapta; ezért örvendetes, hogy a helyi könyvkiadás országos bemutatására előzmények nélkül, elsőnek vállalkozott. Nem csökkenti, hanem növeli a vállalkozás érdemét, hogy egy ilyenfajta kiállítás igénye, hogy úgymondjam a levegőben lógott. Erre vall, hogy okt. 18-án Békés megye a saját könyveinek bemutatására vállalkozott, s méginkább az, hogy amikor a kiállítás Baranya megyei előkészítő bizottsága, a Baranya megyei Könyvtár a többi megyei könyvtárat, a megyei Művelődési Osztály a többi megye művelődési osztályát felkérte a közreműködésre és támogatásra – akkor még a kezdeményezőket is meglepte az a lelkes együttműködési készség, amivel mindenütt találkoztak. És annak is csak örülni lehet, hogy ez a tárlat olyan formán országos, hogy a több mint 2000 válogatott könyvet és kiadványt megyénként csoportosítva mutatja be.

Ugyanakkor kedves Barátaim, van ennek a kiállításnak egy tőle elválaszthatatlan, közvetett haszna is: lehetőséget, módot ad a könyvkiadás e vonulatának mérlegre tételére. A kiállításához kapcsolódó szakmai tanácskozásnak rendkívül nagy a jelentősége. Mindenekelőtt azért, mert a bemutatott, láthatóvá tett eredmények alapján szembenézhet a helyi könyvkiadás gondjaival, problémáival, azok csökkentésének, egyszersmint a helyi könyvkiadás továbbfejlesztésének lehetőségeivel. Mert hiszen – még csak nem is nyílt titok, hanem – nyitott, megvitatásra váró probléma, hogy a helyi könyvkiadás eredményes felfutása, ha részlegesen, de hordalékot is sodort; protokolláris szempontok alapján összeállított köteteket, tartalmukban igénytelen kiadványokat, dilettáns, mégis reprezentatív kiállítású vállalkozásokat, olyan kiadványokat, amelyeknek társadalmi hasznossága joggal kérdőjelezhető meg. A KNEB 1976–77-ben tartott vizsgálata annak idején még a kiadott művek mintegy 20⁰/₀-ával kapcsolatban adott hangot jogos aggodalmaknak; a könyvek több mint 10⁰/₀-ánál állapította meg a rendeletileg előírt engedély hiányát, s a valószínűleg még ennél is nagyobb arányú kötelezpéldány-szolgáltatás elmulasztását. Minderre nem ünneprontásul emlékeztetek. Hiszen azóta a tanácsok, a felügyeleti hatóságok iráyító szerepének erősödésével, a módszertani feltételek gyarapodásával a selejtet csökkentette a növekvő minőségi igény, a magasabb szakmai mérce és az illetékes minisztériumok, főhatóságok együttes irányelvei is megbízhatóbb keretek közé fogták a helyi kiadási tevékenység jó sodrú folyamát.

Arra azonban ma is szükség van – különösen mert e kiadói tevékenység fejlesztéséhez szükséges anyagi erők bővítési lehetősége korlátozott –, hogy a társadalmi szükségletek még pontosabb felismerésével, a párhuzamosságok lehetséges elkerülésével, a hivatásos könyvkiadással való jobb összehangolással, a takarékos-

sági szempontok szigorú szem előtt tartásával ez a könyvkiadói tevékenység-típus szelektívebb legyen, az igényességre, az értékteremtésre jobban ösztönözzön. Mindemellett úgy gondolom, a tanácskozásokon az is szóba kell kerülnön: a helyi könyvkiadás, a nem hivatásos könyvkiadás jövője, – jövőjének, szerepének értelmezése – hogyan függ össze kulturális életünk vidéki könyvkiadókat is tervbe vevő további decentralizálódásával; a korszerűsített gazdasági és működési szabályozók életbelépésével; a kulturális élet egyes területein elképzelhető, óvatos ütemű társadalmasítással – azaz azokkal a sok tekintetben új tényezőkkel, amelyek egyszerre jelentenek kiaknázandó lehetőségeket, és az irányítás minden szintjén megnövekedett művelődéspolitikai és gazdasági felelősséget.

Tisztelt Közönség, kedves Barátaim!

Megköszönve a Baranya megyei, a Pécs városi párt- és állami vezetésnek, a részt vevő szerveknek, intézményeknek és személy szerint mindenkinek, aki ennek a kezdeményező vállalkozásnak a tető alá hozásában közreműködött, munkáját, fáradságát, a Művelődési Minisztérium nevében „A helyi könyvkiadás negyedszázada Magyarországon” c. kiállítást megnyitom.

A tanácskozás résztvevői

I. nap (1982. december 1. — Pécs)

A következő kiállítás és tanácskozás színhelye
Békéscsaba.

A HELYI KÖNYVKIADÁS – NEM HIVATÁSOS KÖNYVKIADÓK
(a tanácskozás megnyitója)

Tisztelt Tanácskozás, kedves Elvtársak!

Magyarországon még nem volt a helyi könyvkiadás témaköréből sem országos tanácskozás, sem országos kiállítás. Az idő nagyon megérett rá, és joggal remélhetjük, hogy ami most elindul, annak folytatása lesz. (A tanácskozás megnyitása előtt hallottuk, hogy Békés megye szívesen vállalná a II. országos kiállítás és tanácskozás megszervezését.) A fontos azonban főként az, hogy ha a jövőben a magyar könyvkiadással foglalkozunk, abból ne maradjon ki többé a helyi könyvkiadás problematikája.

A kulturális életünk eredményei között talán a kevésbé ismertek közé tartozik, hogy a magyar könyvkiadás – a nehézségek, a számszerű, olykor színvonalbeli egyenetlenség ellenére – mind Európában, mind a szocialista országok között igen jó helyen áll.

A fejlődés üteme különösen a 70-es években volt kiugró. Hazánkban évente 1970-ben 10 ezer lakosra 5,1, 1980-ban 8,6 kiadott könyv esett. Hasonlóan jó a pozícióink, ha nem a megjelent könyvpéldányoknak a lakossághoz viszonyított arányszámát vetjük össze. Magyarországon évente 10 ezer lakosra 97 ezer, a Szovjetunióban 70 ezer, a szocialista országokban általában 50–60 ezer könyvpéldány esik. A jelzett 10 esztendőben az emelkedés nálunk 60⁰/₀-os, a többi szocialista országban kb. 20⁰/₀-os volt.

Tóth Dezső tegnap beszélt arról, a fentieknél is kevésbé ismert dologról, hogy a magyar könyvkiadason belül a nem hivatásos könyvkiadás milyen figyelemre méltó mennyiséget képvisel. (A kiállításon látható grafikonok szemléltetik az arányokat.) Igaz, a nem hivatásos könyvkiadók közül kb. 30 úgyszólván hivatásos kiadóként működik, főként Budapesten. Ezek közül néhány a főhatóságok megbízásából üzleti vállalkozásként folytat könyvkiadói tevékenységet. (Pl. a tájékoztató és dokumentációs központok, a lapkiadók, a Népművelési Propaganda Iroda stb.) A nem hivatásos kiadók által 1979-ben kiadott kb. négyezer műszámból és tízmillió példányból ezer művet kb. ötmillió példányban ebben a csoportban jelentettek meg.

Szűkebb témánkról, a helyi könyvkiadásról sajnos nincs rendszeres és hivatalos statisztikai adatszolgáltatás. Szükséges lenne a statisztikai megfigyelés, mert a megbízható és folyamatos tájékozódásra, elemzésre csak így lesz lehetőségünk.

Minek köszönhetjük, hogy a helyi könyvkiadás az elmúlt másfél-két évtizedben oly jelentősen kiszélesedett? Ez a növekedés összefügg hazánk társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődésével, az információigény növekedésével, a decent-

ralizációval. A teljesség igénye nélkül említek meg néhány példát és adatot. A Budapesten kívüli területeken kiépültek, illetve megerősödtek a felsőoktatási intézmények, a múzeumok, a levéltárak, a kutatóállomások, a továbbképző intézetek stb.

(A Baranya megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága például a napokban tárgyalta a tanácsi szervezetekben folyó kutató- és tudományos munkát és megállapíthatta, hogy Baranyában csupán a tanácsi szervezetekben 190-en végeznek tudományos jellegű munkát, és 17-en rendelkeznek kandidátusi fokozattal.) Napjainkban a helyi információnak, a helyismereti kutatások eredményeinek a kereslete nagyon megnövekedett. Ezeket csak a helyi tömegkommunikáció (sajtó rádió, televízió), a helyi kutatás és könyvkiadás volt képes követni. Az ország helyi értékeire egyre jobban figyelő turizmus is növelte a helyismereti kutatás és publikáció iránti érdeklődést. Jelentős országos tudományos vállalkozások indultak el, amelyek a helyi kutatásra, sőt nem egyszer a helyi könyvkiadásra támaszkodtak. (Pl. megyei helytörténeti lexikonok, földrajzi helynevek gyűjteménye, a népi demokrácia kezdeti időszakának dokumentumai, régészeti-műemléki topográfiák, néprajzi atlaszok stb.)

Néha a helyi könyvkiadásnak a nem kívánatos monopolhelyzetet, a szubjektív érdekek érvényesülését kellett feloldania. Például Berze Nagy János jeles néprajzkutató egész életművét a helyi könyvkiadásnak kellett közzétennie, mert évtizedekig nem volt mód még arra sem, hogy főművét, a kétkötetes nagy magyar népmesekatalógust hivatásos szervezet megjelentesse. Mivel a könyvkiadáshoz pénzre is szükség van, a tanácsok, intézmények, vállalatok kedvezőbb anyagi helyzete és növekvő önállósága is hozzájárult a helyi könyvkiadás fejlődéséhez.

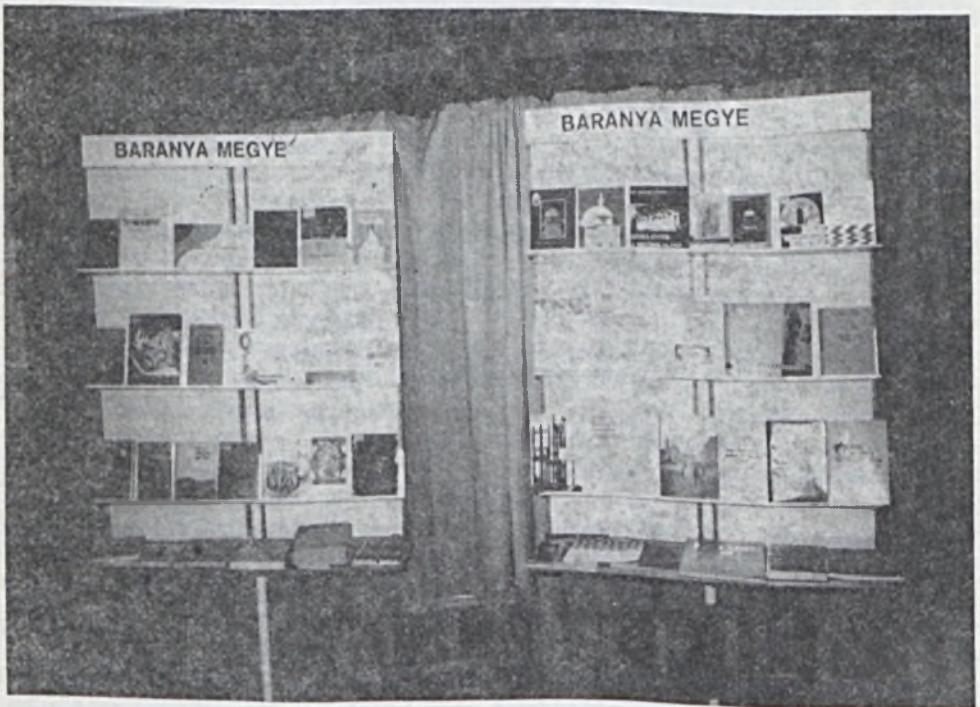
Óriási szerepe volt a személyi feltételeknek. A helyi könyvkiadásban azok az intézmények, tanácsok és szervezetek produkáltak többet és jobbat, ahol voltak, akiknek a könyvkiadáshoz különös képességük, vonzódásuk volt, ahol felismerték a könyvkiadás nagy értékteremtő természetét. A jelenlegi kiállításon is nyomon követhetjük a személyi tényezők szerepét. Nagyobb szellemi bázissal rendelkező szervezet utasított maga mögé szerényebb bázis mellett a könyvkiadás iránti szeretet és odaadás. Hadd hivatkozzam csupán Békés és Somogy példájára, de említhetnék máshonnan olyan, a könyvkiadásnak elkötelezett egyéniségeket, akik néha maguk töltötték be egy-egy kisebb könyvkiadó szerepét.

A művelődésirányításban a jövőben jobban kellene honorálnunk a kulturális alkotómunkának a helyi könyvkiadásban megnyilvánuló eredményeit. A hetvenes évek közepétől a Kiadói Főigazgatóság növelte figyelmét a helyi könyvkiadás iránt, de a megyei tanácsok művelődésügyi osztályai ügyrendjében máig még utalás sincs a helyi könyvkiadással kapcsolatos feladatra. A művelődésügyi osztályok csupán saját ambíciójuk szerint gondozzák ezt a területet.

Tegnap a kiállítási megnyitóban a minisztériumtól talán először kapott nyilvános minősítést a helyi könyvkiadás. E szerint a körülbelül 20%-ot kitevő selejt és „hordalék” sem teheti kétségessé, hogy a helyi könyvkiadás hasznos, értékes műveket segített életre, s nélkülözhetetlen funkciót tölt be a magyar kultúrában. Sőt a helyi nem hivatásos könyvkiadásnak marad funkciója akkor is, ha majd vidéken hivatásos könyvkiadók létesülnek. Budapesten is működnek nem hivatásos könyvkiadók. Gyakori panasz, hogy a helyi könyvkiadás termékei nem kerülnek be az ország szellemi vérkeringésébe és nem találhatók meg könyvterjesztői forgalomban. Tudomásom szerint, a helyi kiadványokat csak a megyén belül szabad terjeszteni, a kivételhez pedig eseti engedélyt kell beszerezni. Mi pl. elég körülményes egyedi engedélyezéssel értük el 1982-ben, hogy „Baranya képzőművészete”

c. színes kiadványunkat a budapesti könyvesboltok befogadhassák. Így hát ez a kérdés is rendezésre vár.

Tisztelt Konferencia! Kívánom, hogy a kiállítás és a tanácskozás sikeresen mutassa fel a szakmai és a szélesebb közvélemény előtt a helyi könyvkiadás értékeit és növelje elismertségét. Kívánom, hogy a tanácskozás minősítse a megtett utat, tárja fel a gyermekbetegségeket, jelölje ki azokat a teendőket, amelyek révén a helyi könyvkiadás elkerülheti a buktatókat, leküzdheti a szabályozás hiányát, korszerűtlenségét. Köszönöm a rendező szervek – elsősorban a Baranya megyei Könyvtár – munkáját, a megyei könyvtárak nagyszerű összefogását, amellyel e kiállítást és e tanácskozást megteremtették. Köszönöm az előadók szíves vállalkozását. Szívvel kívánom, hogy ez a munka a nem hivatásos helyi könyvkiadás minőségi továbbfejlődésében, illetve majd a hivatásos könyvkiadók létrejöttében kamatozzon. A tanácskozást megnyitom.

Részlet a kiállítás anyagából

A KIADVÁNYOK SZEREPE A KÖZGYŰJTEMÉNYEK TUDOMÁNYOS ÉS KÖZMŰVELŐDÉSI MUNKÁJÁBAN

„Mérce . . . nem a vidékiség, hanem az érték.”

A közgyűjtemények kiadói tevékenységének teljes elemzésére, rendszerezésére nem vállalkozom. Úgy hiszem, erre ma még egyikünk sincs felkészülve: nem rendelkezünk a szükséges és pontos adatokkal, clemzésekkel.

A megjelenítés és megismerés szándékával készült ez a kiállítás; az eredmények, gondok és feladatok megbeszélésére ült össze e tanácskozás. Nem előzték meg felmérések, munkabizottságok jelentései, szakmai fórumok vitái stb. De mindannyiunknak vannak tapasztalatai, élményei, örömei és csalódásai erről a területről, és bizonyára a vélemények és elképzelések is formálódnak, sőt formálhatók. Így én is saját tapasztalataimat, gondolataimat szeretném röviden közreadni – továbbgondolásra, vitára ajánlva. Azzal a céllal is, hogy itt is segítsék elő azt a tervünket, hogy a jövő év végére átfogó értékelést és javaslatot készíthessünk a közgyűjtemények kiadványozási tevékenységéről.

Fontosnak tartjuk ezt a tanácskozást, kiállítást, mert a közgyűjtemények egyik lényeges megnyilvánulási formájával foglalkozik. Hiszen a közgyűjtemények alapfeladatainak ellátásában pótolhatatlan szerepük van a kiadványoknak. E tevékenységük több évtizedes múltra tekint vissza.

Ebben a körben nem szükséges bizonygatnom, ezért csak jelzem, hogy a könyvtárak, levéltárak, múzeumok tudományos és közművelődési funkcióik teljesítésében egyaránt igénylik a publicitást, a nyomtatásos közlést. A tudományos eredmények, ismeretek közreadása és a közművelődési feladatok ellátása, rendezvényeik szervezése elképzelhetetlen kiadványok nélkül.

Jellemzője ennek a területnek, hogy a gyűjteményeket, a forrásbázisokat feltáró munka is legtöbbször kiadvány formát ölt. A különböző segédletek, tájékoztató segédkönyvek, katalógusok, bibliográfiák, topográfiák, fondjegyzékek és adattárak nélkül a kutatók nem vagy csak nehezen juthatnának hozzá a forrásokhoz, s a gyűjtemények öncélúakká, félholt anyagokká válnának.

A feltárásnak számos hagyományos és jól bevált formája van, de az is igaz, hogy egyes területeken a mélyebb szintű feltárásokra alkalmas, a sajátos kutatási igényekhez, gépi adatfeldolgozás lehetőségeihez jobban igazodó segédletek kidolgozásával még adós a szakmánk. Akkor válunk igazán hasznára a tudománynak, a közművelődési hivatásnak, egyezőval: a társadalomnak, ha a gondjainkra bízott dokumentum-gyűjteményeket, adat- és forrásbázisokat minél teljesebben, korszerű eszközök révén hozzáférhetővé tesszük. Éppen ezért rendkívül fontos, hogy ebben a munkában is kellő szakszerűség és igényesség érvényesüljön. Meggyőződésem, hogy ezáltal is formálható az a ma még gyakran megnyilvánuló káros szemlélet, amely lekicsinyli, másodrangú tudományos teljesítménynek, nem igazi kutatói munkának tekinti a könyvtárosok, levéltárosok, muzeológusok forrásfeltáró erőfeszítéseit.

E jellegzetes kiadványtípusok közül most csupán a könyvtári bibliográfiákról szólnék. Örvendetes, hogy a közművelődési könyvtárak kiadványaikkal egyre szervezesebben illeszkednek – jelesebb ajánló és helyismereti bibliográfiák, adattárak stb. révén – az országos bibliográfiai és információs ellátási rendszerbe, mind hatékonyabban kapcsolódnak be a könyvtárelméleti, olvasáspedagógiai és a helytörténeti kutatásokba. A helyismereti összeállítások fontos hézagpótló szerepet töltenek be és a megjelent kiadványoknak mintegy egyharmadát teszik ki. (Ennek a témának elemző összefoglalását adja Péter László: *Könyvtáraink helyismereti kiadványai*. = *Könyvtári Figyelő*, 1978/3. szám és Lisztes László: *Helyismereti bibliográfiai kiadványok Magyarországon* = *Könyvtáros*, 1980/12.) Több megyében elkészült, sőt megújítva is megjelent a folyóiratok lelőhelyjegyzéke.

Ma már a megyei könyvtárak gondozásában is egyre több színvonalas szakbibliográfia jelenik meg. Pl. „Rövid úton” c. pedagógiai referáló folyóirat (Szolnok), a „Verselemzések bibliográfiája” (Tatabánya), „A magyar könyvtörténetírás irodalma” (Székesfehérvár). A zenci részlegek megerősödését jelzi, hogy mind több intézmény adja ki hanglémez-gyűjteményének címlistáját. Ehhez a típushoz áll közel a hajdú-bihariak „Könyvtári kiadványok” és a szombathelyiek „Irodalomkutatások” c. havonta és éves összesítésben napvilágot látó információs jegyzéke is.

Ha a tematikai csoportokat vizsgáljuk, az irodalomtörténeti, a szépirodalmi és a történettudományi, kisebb mértékben a pedagógiai-oktatásügyi, a képzőművészeti és a politikai témákat részesítik előnyben a könyvtárak. Kevés a gazdaságpolitikai, a földrajzi és a nyelvészeti publikáció. A természettudományi, műszaki, egészségvédelmi stb. tárgyakat feldolgozó kiadványok pedig csak elvétve fordulnak elő, akkor is inkább egy-egy szerény igényű ajánló bibliográfiaként vagy adattárként. A közművelődési könyvtárak publikációs tevékenysége tehát tematikailag még mindig féloldalas, egyértelműen társadalom- és irodalomtudományi beállítottságú, holott minden más területen is nő a referansz-jellegű kérdések száma, amelyek megválaszolását a jó segédletek nagymértékben megkönnyítik.

A közgyűjtemények alapfunkcióival összefüggően, saját kutatómunkájuk eredményeként látnak napvilágot a forráskiadványok (dokumentum-gyűjtemények, tematikus összeállítások, filológiai pontos szövegkiadások stb.).

E kiadványtípus is egyaránt szolgálja a kutatást és az iskolai oktatást, az önművelést. Akkor teszünk jó szolgálatot a források közreadásával, ha azok tematikailag igazodnak a kutatási feladatokhoz, programokhoz. De egy-egy ilyen összeállítás önmaga ösztönzője lehet elfelejtett vagy mellőzött témák kutatásának. Sajnos dokumentum kötetünk jelentős része alkalmilag jelenik meg, kiadásait spontaneitás, olykor sietségből eredő felületesség, a tudományos apparátus (név- és tárgymutatók, lelőhely- és forrásjegyzékek stb.) hiányosságai jellemzik. Gondot jelent a terjedelem is, egyfelől: a magas nyomdai költségek miatt; másfelől: a szakmai hozzáértéssel végzett válogatás és rendszerezés fogyatékoságai miatt válik nehezen használhatóvá a kötet.

Jellemzi e műfaj népszerűségét, hogy pusztán a levéltárakból az elmúlt öt évben 60 forráspublikáció látott napvilágot, közel kétszer annyi mint a megelőző időszakban.

A dokumentumkötetek jelentős hányadát a tanácsi levéltárak által kiadott tudományos válogatások alkotják. Ezek tervezésére többnyire nevezetesebb évfordulók adtak alkalmat. A dokumentumkötetek nagy része 1918–1919-cel (magyar polgári demokratikus forradalom, Magyar Tanácsköztársaság), illetve az 1918-tól 1945-ig tartó korszakkal, valamint a felszabadulással és az újjáépítéssel foglalkozik.

A dokumentumkötetek iránti érdeklődés fokozódását mutatja, hogy ma már

a tudományos kutatókon kívül a történelemtanárok, diákok, de a megyéje, szűkebb hazája iránt érdeklődő szélesebb közönség is forgatja ezeket. Statisztikai adataink az olvasottságra nincsenek, de tudjuk, hogy pl. a megyei olvasókönyvek (14 megye jelentetett meg eddig) megjelenésük évében elfogytak, és igen erős az igény a bővített formában való újrakiadásukra. (Nagy országos sikert aratott közülük a Tolna megyei és a Somogy megyei olvasókönyv.)

A dokumentumkötetek, a tematikai válogatások egy része, a megyei olvasókönyvek tehát közművelődési-oktatói célúak. Az olvasókönyvek történelemszakörökön és történelem órákon is jól hasznosíthatók. Egy-egy közülük, mint pl. a Szabolcs-Szatmár megyei Olvasókönyv szerkezetileg és az anyag válogatását illetően kimondottan a középiskolai történelem tantervhez készült. Ugyancsak hasznos és érdekes kezdeményezés a Somogy megyei „Történelmi arcképcsarnok”, mely első sorban az általános iskolai oktatás és nevelés konkrét segítségével készült.

Számos kitűnő, az oktatás és nevelés céljait jól szolgáló forrásválogatás született az elmúlt években. Jó lenne, ha a szaktanároknak jobban tudatosodna a levéltári kiadványok hasznosításának lehetősége, és rendszeresebbé, módszeresebbé válna a munkakapcsolat az iskolák és levéltárak, pedagógusok és levéltárosok között.

Az itt látható kiállítás is tanúsítja a közgyűjtemények kiadásában megjelenő monografikus feldolgozások, tudományos-ismeretterjesztő dolgozatok, a helytörténeti tanulmánykötetek gazdagságát.

Közgyűjteményeink egy része hivatalosan is kutatóhely, tudományos könyvtár, helytörténeti vagy regionális műhely. E rangot is jelentő címet teljesítményeikkel szerezték. A produktumuk minőségét itt is szemrevételezhetjük és megállapíthatjuk, hogy a változatos tematika ellenére egyre inkább egységesek színvonalukat, igényességüket tekintve. A helyi kutatások eredményei, részkövetkeztetései jól szolgálhatják az általános köztörténetírást, a történelmi tudat formálását. Ennek is feltétele azonban a tervszerűség. Azok a monográfiák, tanulmányok a leghasznosabbak, amelyek helyi, regionális vagy országos programokhoz, távlati kutatási tervekhez kapcsolódnak, amelyek nem az egyénileg választott témákban születnek, hanem intézmények közötti együttműködésből fakadnak. Ezen a téren a kezdeti eredmények ellenére még nagyon sok szervezési teendőnk, koordinációs feladatunk van.

E kiadványtömegnek természetesen vannak gyengébb darabjai, itt-ott a dilettantizmus is becsempészte termékeit, olykor presztizs szempontok érvényesülését gyaníthatjuk. A nem hivatásos kiadványoknak vannak tehát „hordalékai” – ahogy Tóth Dezső miniszterhelyettes is e kemény, kritikus szóval minősítette kiadványaink egy részét. Jogos a bírálat, de – nem felmentésképpen – tegyük hozzá: az a hivatásos kiadó vesse ránk a követ, amelyik maga soha nem produkált még selejtet.

Talán önértékelésünk is realisabb lehetne, ha a közgyűjtemények szakmai kiadványaival gyakrabban és érdemben foglalkozna a szaksajtó. Sajnos – hasonlóan a múzeumi kiállításokhoz – ritkán jelenik meg a produktumokról szakkritika. Pedig az megóvhatna az eltévelyedéstől, igénytelenségtől s növelhetné az önbecsülést is, amire ugyancsak szükség lenne. A szakkritika sokat tehet azért, hogy a helyi publikációk szélesebb körben váljanak ismertekké, használhatókká. Nem szabad azonban várni arra, hogy a szakemberek, kritikusok önként jelentkeznek erre a munkára. Úgy gondolom, hogy az etikusság keretein belül a kritikai fogadtatást is meg kell szervezni, ez is tudományszervezési feladat.

A tanulmány jellegű kiadványok legtipikusabb műfaja az *évkönyv*, amely az első számok és példányok megjelenése óta keveset változott. Ma is az úgyneve-

zett vegyes évkönyvek az általánosak, amelyek a múzeumban, levéltárban, esetenként a könyvtárban képviselt szaktudományok mellett az intézmény életének főbb mozzanatait is bemutatják. (Csupán a múzeumok 71 évkönyvet adtak ki 1981-ben.)

Egyre nagyobb a törekvés, hogy szakosított évkönyvek jelenjenek meg, elsősorban vidéken. Ezeknél egy-egy múzeumi szakág (régészet, néprajz, képzőművészet, helytörténet stb.) résztémája kerül kiadásra. Előnye és hátránya egyaránt van és nem lehet általános érvényűen ajánlani a régebbi gyakorlat helyett.

Meg kell állapítanunk, hogy a kellő szakmai elmélyültséggel és intenzitással működő múzeumnak pl. elengedhetetlenül szüksége van ilyen kiadványra. Ebben éppúgy testet ölt a múzeum sajátos munkája, mint a kiállításban, vagy a tudományos és közművelődési élet bármelyik más színterén.

Az évkönyv legyen az intézmény felnőtté válásának mércéje, az a fórum, amelyel eredményei túllépi működési határait (földrajzilag is) és részt vállalnak a magyar, sőt az egyetemes tudományos előrehaladásban. Javasolt és kívánatos, hogy minden megyei és országos múzeumi és levéltári szervezetnek továbbra is legyen évkönyve. Mindezekután következhet sorrendben és súlyában is a többi kiadvány. A füzet sorozatokra gondolunk, amelyeknek voltak nagyon magas színvonalú változatai is (1. a miskolci múzeum HOM Füzetei), de voltak rövid életűek, amelyek még a kiadás helyén sem kelendők.

Figyelemre méltóak – számszerűségükben is – a levéltárak történeti feldolgozásai (1976–80 között a 23 általános levéltár 72 gyűjteményes és 123 önálló kötetet jelentett meg). E tanulmányok egy-egy régió, megye, város, község történetére vonatkozó legfontosabb kutatási eredményeket rögzítik. Kiemelkedő kutatások folynak a Dél-Dunántúlon, melynek központjai a Baranya és a Somogy megyei Levéltárak (Balaton-régió, Zselic-régió, dél-dunántúli aprófalvas települések régiója, dunántúli művelődéstörténeti régiók). Több megye és több intézménytípus összefogása jellemzi e kutatásokat. Egy-egy kötet időnként országos sikert arat (pl. a Zalai Gyűjtemény Deák-kötete, vagy a hevesick Történelmi fogalom gyűjteménye, a megyék földrajzi nevei stb.)

Az intézmények működéséről, szolgáltatásairól szóló tájékoztatás, a rendezvények propagandája sajátos műfaji kiadványokat igényel (plakátok, meghívók, szórólapok, prospektusok.) Fontos szempont, hogy a kulturális propaganda megjelenítésében, hangvételésben is kultúrát terjeszt. Sok a hivalkodó, olykor igénytelen, a kereskedelmi reklámot rosszul adaptáló propagandakiadvány. A népszerűsítendő szolgáltatást vagy rendezvényt sokszor csak általánosságokkal ismertetik, elégtelen az információs tartalmuk, s a tipográfia (amely általában nem crénye a többi helyi kiadványnak sem) is problematikus. E kiadványtípusok hasznossága, gazdaságossága is olykor megkérdőjelezhető (pl. szerény értékű kiállításokhoz reprezentatív kivitelezésű meghívók és plakátok is születnek).

Itt kell szólni a múzeumi katalógusok problémájáról. (1981-ben 547 ilyen kiadványt adtak ki). Szükséges, támogatandó műfaj ez. De mintha évek óta nem tudnánk eldönteni, valójában milyen céllal, milyen közönség részére készülnek. Néhány tiszteletet érdemlő kísérlettel és vállalkozástól eltekintve a katalógusok (kiállításvezetők) zöme mindössze két szempontot teljesít: legyen valamit kézbe adni, maradjon valami emlék a lebontott kiállításról. (Az a gyanúnk, hogy esetenként egy-egy művész egyéni kívánságait is előnyben részesítik.) Holott alapos tudományos elemzést és bemutatást várnánk el tőle, olyant, amely a kiállításról távozván kiegészíti, ébren tartja ismereteinket és forrás jellegű. Ezzel szemben legtöbbször vagy képesalbum (különösen a többséget jelentő képzőművészeti kiállításoknál), vagy nehezen érthető, szakmai zsargonban fogalmazott, elnagyolt ismertetés,

Fontos és szükséges, hogy a kiállítás komolyságához mért, clemző, alapos, forrásértéket jelentő, tudományosan is helytálló és használható katalógusok készüljenek. Mérlegelendő, hogy a kiállítások időtartalmának növelésével ill. számának csökkentésével a katalógusok, vezetők tartalmi értékci növekedjenek, esetenként annak árán is, hogy nem szükséges minden időszaki kiállításához műnyomó papíron színes képekkel nyomott több oldalas katalógus.

Befejezésül, de semmiképpen sem a sor végére helyezve, szólni kell még a közgyűjtemények egyéb kiadványairól. A minikönyvek, bibliofil értékű, kis példányszámú nyomdai remekművek, irodalmi, tudománytörténeti ritkaságok, facsimile-kiadványok, alkalmi albumok tartoznak ide. Egynémelyike talán nincs szoros kapcsolatban az intézmény alapfeladatával, de mégis szükséges e hiányt pótló kulturális szolgáltatás vállalása. Az ilyen kisüzemi méretű és igényes kiadói munkára hivatásos, nagy szervezetek aligha vállalkoznának. Ráadásul e tevékenység gazdaságossága is egyre vonzóbb lehet, különösen ott, ahol a helyi nyomdai feltételek is adottak. Jó példát mutatnak a bibliofiliával kapcsolatos kiadói vállalkozásokra Békés, Baranya és Pest megyék közgyűjteményei és más intézményei. Csak dicsérni lehet például a Békés megyei könyvtár szépirodalmi kiadványsorozatát.

A közgyűjtemények kiadványainak társadalmi hasznosságát a vázlatos ismeretetés, tipizálás úgy vélem eléggé bizonyítja, a kiállítás pedig megfelelően reprezentálja. Művelődéspolitikai céljainkból és feladatainkból következik történelmi értékeink, hagyományaink gondozása; a termelést és a mindennapos élettevékenységeket szolgáló tájékoztatás: a tudatot, a szülőföld szeretetét, az irodalmi és művészeti ízlést formáló akciók, fórumok szervezése és mindaz, ami ennek keretében kiadványformát ölt. Művelődéspolitikai törekvéseink eredményének kell tartanunk a kultúra, a tudományos és művészeti alkotó munka vidéki központjainak kialakulását, erősödését, amely centrumok szétsugárzó hatásukkal, vonzerejükkel a művelődés demokratizálását szolgálják, és meggyőződésem, hogy közművelődésünk hatásfokát is növelik. E műhelyek kiadványait tehát művelődéspolitikai szempontból egyértelműen nyereségként kezeljük.

Sajnálatos, hogy olykor félreértések, sanda gyanakvások, presztízsfeltételek miatt a vidéki, helyi, nem hivatásos kiadói tevékenységet elmarasztalások, hátrányos megkülönböztetések érik. Itt, ebben a kérdésben sem engedhető meg, hogy egy-két tévedésből, hibából, színvonalbeli engedékenységből általánosításokat tegyenek. Zömükben olyan munkákról van ugyanis szó, amelyek értéket képviselnek, s amelyek más – hivatalos – csatornákon keresztül nem tudnak megjelenni.

Arra kell törekedni, hogy ezen értékek bekerüljenek az ország kulturális, tudományos életének folyamataiba, és jelentőségüknek megfelelően hasznosuljanak. E célból több gondot kell fordítani propagálásukra, a szükséges nyilvánosság megteremtésére. (Elszomorító, hogy öt év alatt mindössze nyolc megyei lap közölt ismeretést saját megyei levéltárának kiadványairól.)

A megfelelő tájékoztatás nélkül a legjobban szervezett terjesztés is akadozó. Ráadásul helyi kiadványaink terjesztésének hiányoznak intézményes keretei, jogszabályi megkötések is nehezítik. El kell érni az arra alkalmas kiadványok könyvkereskedelmi forgalmazását. Örömmel jelezhetem, hogy a Művelődési Minisztérium intencióinak megfelelően az „Új könyvek” c. időszaki tájékoztató kiadvány, valamint az Állami Könyvértékesítő Vállalat jövő évtől a nem kívánt hivatásos kiadók munkáit is eljuttatja a könyvtárakhoz. Úgy vélem, hogy ezzel a szolgáltatással nemcsak a könyvtárak ellátása, hanem a vidéki kiadványok hasznosítása is javulni fog. Mindez nem pótolhatja azt az igényt, hogy szükség lenne az országban (lehetőleg a fővárosban) egy olyan könyvesboltra, vagy antikváriumra – esetleg magánvál-

lalkozásban is – amely a közgyűjtemények vagy még tágabban a nem hivatásos kiadók termékeit árusítaná. De nem pótolhatja azt a gyakorlatot sem, hogy az egyes intézmények és azok könyvtárai továbbra is egymással cserekapcsolatokat építsenek ki, tartसानak fenn. A külföldi kapcsolatokat tekintve pedig nagyon fontos gazdasági érdekeink is fűződnek ahhoz, hogy a drága, devizás kiadványokat csere útján szerezhessék meg intézményeink. Ezzel egyben a magyar kultúrát népszerűtik a nagyvilágban. (Ezért is fontosak az idegen nyelvű tartalomjegyzékek, kivonatok, fordítások.)

Röviden szólnék a kiadványokkal kapcsolatos tervezési és finanszírozási gondokról.

Úgy tapasztaljuk, hogy a kiadványtervek formálisak, s csupán az engedélyezési eljáráshoz igazodnak. Pedig a tervszerűséget az szolgálná igazán, ha a tudományos kutatási és közművelődési programok részeként fogalmaznák meg és ütemeznék azok kiadványsorozatait. Ha már jó előre tudjuk, hogy egy-egy kutatási terv teljesítése közben, vagy a végpontján számolhatunk kiadvánnyal, akkor jobbak a koordináció esélyei, de a költségvetés vagy céltámogatás, nyomdai kapacitás megteremtésének feltételei is.

A közgyűjtemények kiadványainak fedezetét ugyanis a jövőben is a költségvetésben kell biztosítani. Továbbra is szükség lesz a különböző céltámogatásokra, és bizonyára számíthatunk is esetenként egyszeri segítségnyújtásra. De az is igaz, hogy a hosszú távon gazdasági nehézségekkel kell számolnunk, s a takarékosági és csökkentési intézkedések érzékenyen érintik majd a kiadványterveket. 1979 óta több ízben vált ez a terület szigorúan jegyzett, számontartott rovattá, s a jövőben is csak áldozatok és kompromisszumok árán tudjuk megmenteni, szinten tartani legfontosabb eredményeinket. Nem számíthatunk kivételezett elbírálásra, megkülönböztetett helyezésre, de ésszerű takarékosaggal, józan rangsorolással, mérlegeléssel elérhetjük, hogy a csökkenő keretek között is mi döntsük el, mi a fontos, mi az, amire szükség van, mi az, amihez feltétlenül ragaszkodnunk kell. Ellenkező esetben fennáll annak a veszélye, hogy mások döntenek helyettünk, s esetleg a szakma szempontjait is mellőzve drasztikus módon nyírbalják meg kiadványaink sorát.

Kedvezőbb kilátásainkat, reményeinket javítja, hogy a kultúra új gazdálkodási rendjében a vállalkozó szellemű intézmény vagy intézményvezető – a fenntartók támogatásával, jóindulatával – a bevételi érdekelttség érvényesítésével megteremtheti egy-egy kiadvány megjelentetésének feltételeit. A tervezett új jogszabályok kedvezőbb kereteket adnak az árképzésre az önköltség és az ívár közelítése révén. Mindezek ellenére még így is lesznek olyan kéziratok, kutatási eredmények, amelyeket nehéz szívvel kell várakozásra kényszeríteni, de egyetlen valós értéket sem szabad veszni hagyni.

Befejezésül a közgyűjtemények munkatársai nevében, a Művelődési Minisztérium Közgyűjteményi Főosztálya részéről köszönetet mondok Baranya megye vezetőinek, házigazdáinknak, a tanács művelődésügyi osztályának, a megye könyvtárának e kiállítás és tanácskozás kezdeményezéséért, azért a szívós, kitartó szorgalomért és lelkesedésért, amellyel az egy évvel ezelőtti elhatározást sok nehézség árán megvalósították.

A bevezetőmben azt mondtam: a közgyűjtemények kiadói tevékenységének több évtizedes hagyományai vannak. Azzal zárom mondandómat, hogy a vidéki könyvkiadásnak évszázados történelmi tradíciói vannak. Sylvester János, Bornemisza Péter, Huszár Gál, Kner, Tevan és mások példája legyen ma is biztatás és mérce. Biztatás arra, hogy vidéken is lehetnek országos hírű és rangú alkotóműhelyek. Mérce pedig igényességből, hogy e helyi kiadványoknak elsődleges jellemzője nem a vidékiség, hanem az érték.

A NEM HIVATÁSOS KÖNYVKIADÁS SZEREPE, GONDJAI ÉS LEHETŐSÉGEI

„... vidéki könyvkiadó létesítése, ... megyék közötti koordináció ...”

A nem hivatásos könyvkiadást úgy is mint fogalmat, s úgy is mint megvalósult gyakorlatot lehetne akár sajátosan hazai képződménynek nevezni, hisz a szocialista országokban alig, a nem szocialista országok könyvszakmai gyakorlatában pedig egyáltalán nem találkozunk ilyennel.

A kettéválasztás ha nem is önkényes, de abban mindenesetre nem a legserencsésebb, hogy a megközelítés nem a produktum, hanem a kibocsátó oldalról indul. A könyvkiadás ilyen értelmű kettéválasztásában – sok más közt – még egy lényeges momentum játszik közre; mégpedig az, hogy a magyar könyvkiadás államilag, központilag dotált, osztársadalmi érdekű tevékenység. Az ún. hivatásos könyvkiadók a központi költségvetésből kapják az anyagi támogatást, míg az ezen kívüliek – más módon, saját költségvetésükből gazdálkodják ki vagy különítik el.

A nem hivatásos kifejezés kettős értelműnek is felfogható, az egyik kissé lekiécsinyülő értelmű, már mint az, hogy ezt a kiadói tevékenységet nem hivatásosok (intézmények, személyek, csoportosulások stb.) vagyis amatőrök végzik. A nem hivatásos könyvkiadókon szakmai, politikai értelemben azokat a kibocsátókat értjük, melyek alapítólevelében – a könyvkiadás, mint fő- vagy alaptevékenység, feladat nem szerepl. A fogalmat meghatározhatnánk, pl. mindaz a könyvkiadási tevékenység, mely a 20 hivatásos könyvkiadó körén kívül esik.

Azt szoktuk mondani, hogy a könyvkiadás Magyarországon állami tevékenység, holott ez csak részben igaz, még a nem hivatásos könyvkiadás esetében is, hiszen pl. a szakszervezetnek is van önálló könyv- és folyóiratkiadásra létesített intézménye, a Népszava Lap- és Könyvkiadó Vállalat. Az egyházi könyvkiadás sem tartozik ebbe a kategóriába jellegét tekintve, a különböző felekezetek sajtóosztályai vagy vállalatai, szövetkezetei (pl. az Ecclesia) hivatásos könyvkiadók, kiadványaik az éves könyvtermés közel 1⁰/₆-át teszik ki.

Míndezeneken felül beszélhetünk ún. magán könyvkiadásról is, bár jogi szempontból a kifejezés nem helytálló – csak így ment át a köztudatba és a szóhasználatba. Ez ugyanis nem magán, hanem saját vagy szerzői kiadás, vagyis amikor a szerző saját műve felhasználási jogait maga gyakorolja. Ehhez a szerzőknek – mint minden magyar állampolgárnak – megfelelő sajtóigazgatási engedély alapján joga van. A magánkiadás az előbbitől tehát alapvetően eltér. A magánkiadó ugyanis más által alkotott művet ad ki nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy e tevékenység részére haszonnal járjon.

Az intézményi könyvkiadás (tanácsok, közművelődési intézmények, egyetemek, könyvtárak, levéltárak stb.) sokrétű, s valljuk be, nehezen áttekinthető, s még nehezebben csoportosítható, kategorizálható. E könyvkiadási forma is dotált, mi-

ként a hivatásos könyvkiadási ágazat is – mégpedig az egységes ívrendszer és fogyasztói ár következményeként.

Természetesen ma már van lehetőség arra, hogy ún. önköltségi áron kerüljenek bizonyos kiadványok forgalomba – de a nem hivatásos könyvkiadás termékei – tekintve, hogy jó részük helyi vagy rétegigényeket elégít ki, s ezért példányszámuk az átlag példányszámok alatt van – a fajlagos ráfordítás magasabb. Ezt azonban a fogyasztói árba beépíteni csak ritkábban lehet, mivel ez meghaladja az országosan kialakult árszínvonalat – ezért az értékesítés nehézségeivel kell számolnia. Mindehhez hozzájárulnak még a terjesztés nehézségei – ti. a hivatásos könyvkiadás termékei automatikusan bekerülnek az országos könyvterjesztés vérkeringésébe, különböző hálózati csatornákon keresztül. A nem hivatásos könyvkiadás termékei számára is nyitva áll ez az út, bizonyos bürokratikus megszorítással. Ezzel azonban tájékoztatatlanság vagy más okból a kibocsátók nem, vagy alig élnek.

A dotálás kérdése sem teljesen egyértelmű tehát, mivel végül is a nem hivatásos könyvkiadók által kiadott könyvek legnagyobb része is dotált – csak nem központiilag, – ugyanakkor kevés kivételtől eltekintve – a nem hivatásos könyvkiadó is kénytelen beilleszkedni az országos könyvforgalomba – különösen a fogyasztói árak tekintetében.

A nem hivatásos könyvkiadói tevékenység nagyon sokrétű és szerteágazó – mind a kibocsátók különbözősége, mind produktumaik tekintetében.

A nem hivatásos könyvkiadásról pontos adatokkal csak 1963 óta rendelkezünk, s a fejlődés tendenciáit érdemes néhány megállapítással illetni.

A magyar könyvkiadás adatai
(Könyvck)

Év	Összesen megjelent		Hivatásos kiadóknál megjelent		Nem hivatásos kiadóknál megjelent	
	műszám	példánysz., (ezer)	műszám	példánysz., (ezer)	műszám	példánysz., (ezer)
1963	4 109	44 821,9	3 298	42 210,9	811	2 611,0
1965	3 953	44 824,3	3 287	41 181,5	666	3 642,8
1970	4 793	46 980,5	3 185	41 383,7	1 608	5 596,8
1971	5 536	53 449,9	3 665	47 114,7	1 871	6 335,2
1972	6 648	62 808,1	4 098	55 513,6	2 550	7 294,5
1973	6 894	63 931,2	3 954	56 200,2	2 940	7 731,0
1974	7 281	68 754,4	3 969	59 547,5	3 312	9 206,9
1975	7 730	73 958,6	3 765	63 099,5	3 965	10 859,1
1976	8 391	89 236,5	4 315	80 265,7	4 076	8 970,8
1977	8 068	87 370,3	4 127	77 787,8	3 941	9 582,5
1978	8 556	93 265,1	4 426	83 695,4	4 130	9 569,7
1979	8 153	92 322,0	4 136	83 121,7	4 017	9 201,2
1980	8 241	94 710,3	4 370	85 011,4	3 871	9 698,9
1981	7 910	94 454,9	4 139	83 986,5	3 771	10 468,4

1963-ban Magyarországon összesen 4 ezer cím jelent meg közel 45 millió példányban, ebből nem hivatásos kiadvány volt 811, 2,6 millió példányban, 1970-ben az összkiadás műszáma 4793-ra emelkedett, közel 41 millió példányban, míg a nem hivatásos szektoré 1608 cím, 5,6 millió példányban. A nem hivatásos könyvkiadás

növekedése cím és példányszám tekintetében alig éri el a 15⁰/₀-ot, addig a másik szektoré, a címek száma és példányszáma tekintetében megduplázódott.

1975-re az össz könyvkiadásból (7730) már 3965 a nem hivatásos könyvkiadás termése, tehát majdnem 50⁰/₀, 1963-hoz képest pedig közel megötszöröződött. 1975-ben összkiadási példányszám 74 millió volt, ebből a nem hivatásos könyvkiadás 10,8 millióval részesedett – mindmáig a legmagasabb arányban.

A nem hivatásos könyvkiadás ilyen nagymérvű és gyors növekedése összefügg hazánk politikai, gazdasági és kulturális fejlődésével. A gazdaságirányítás módosulásával új intézmények, intézetek jöttek létre; megnőtt az információk iránti igény. Új oktatási, szervezési, tudományos intézetek alakultak, s a népgazdaságnak új és új szakemberekre lett szüksége, egyre differenciáltabb területeken és rövidebb idő alatt. Az oktatás és a továbbképzés is új formákat keresett és talált; megszorodtak a különféle tanácskozások, konferenciák s az elhangzottak írásbeli közzététele iránti igény is megnőtt. A nem hivatásos, főként helyi kiadványok szaporodásához nagymértékben hozzájárult két politikai tényező is, a demokratizmus szélesedése és a hagyományápolás mint a nemzeti együvértartozás egyik motívuma. A decentralizálás gazdasági életünk számos területén végbement. Ez kulturális életünkben is jelentkezett; új vidéki folyóiratok, önálló szintársulatok stb. alapításával. A könyvkiadás azonban változatlanul főváros centrikus maradt. A helyi könyvkiadás erősödéséhez hozzájárultak azok a vidéki nyomdai rekonstrukciók, melyek a könyvkiadás egészének szolgálata mellett, a helyi igényeket is kielégítették. Ugyanakkor rengeteg helyi, üzemi, nagyvállalati kisnyomda vagy sokszorosító üzem létesült, olyanok, melyek nem nagy példányszámú könyv előállítására is alkalmasak voltak. Ezek számát az utóbbi 15 évben egyes felmérések mintegy 1500-ra teszik. A feltételek jobbulásával s az igények felerősödésével jöhetett létre ez az ugrásszerű növekedés a nem hivatásos könyvkiadásban. A túlzott mérvű mennyiségi növekedés természetesen felhígulással is járt, s jó néhány színvonalatlan és felesleges kiadvány is napvilágot látott, sőt egy-két politikailag is erősen kifogásolható kötet is kinyomásra került.

Eles kritika érte a nem hivatásos könyvkiadást a 70-es évek közepe táján, több oldalról is. A kritikák egy része túlzott volt, mindenesetre hozzájárult a megfelelő összhang és arány kialakításához. Mindezek következtében a 70-es évek végére, illetve 1980–81-re, a nem hivatásos könyvkiadás műszáma 3700–4000 körül állapodott meg, a példányszám pedig 9,5–10,5 millió között. Az 1976–77-es viták hozzájárultak a nem hivatásos könyvkiadás szerepének tisztázásához és helyének kijelöléséhez a nemzeti könyvkiadáson belül. Az a tény, hogy a nem hivatásos könyvkiadás adja – címek száma tekintetében – a teljes könyvtermés mintegy 40–45⁰/₀-át, önmagáért beszél, s adja meg a kiadási szektor jelentőségét. S így van ez akkor is, ha figyelembe vesszük egy vizsgálat azon megállapítását, hogy a kiadványcsoport 80⁰/₀-a értékes. A fennmaradó 20⁰/₀-ról sem mondhatjuk azt, hogy értéktelen – legfeljebb nem feltétlenül fontos. A példányszámokat megítélni már sokkal nehezebb; tekintve, hogy itt helyi vagy rétegigényekről van szó.

A nem hivatásos könyvkiadási tevékenység struktúrájának meghatározására, ill. kategorizálására több kísérlet történt. A magam részéről Antal Lászlónak, az MKKE Bibliográfiai és Statisztikai Munkabizottság vezetőjének csoportosítását tartom a legjobbnak, s azt követve próbálom a struktúráról rövid áttekintést adni.

1. A nem hivatásos könyvkiadás egy részét alkotják azok a szervezetek, intézmények, amelyek részben főhatóságok megbízásából, részben üzleti vállalkozásként rendszeresen folytatnak könyvkiadói tevékenységet. Ezek két alcsoportba oszthatók: könyvkiadással foglalkozó lapkiadók és információs és propaganda szervek – összesen mintegy 30 intézmény. Ezek jó része úgyszólván hivatásos kiadó-

ként működik, mint pl. az NPI, az Idegenforgalmi Propaganda Vállalat, az ÉTK, a MTE SZ stb.

A nem hivatásos kiadók által kiadott könyvek 25–27⁰/₀-a a lapkiadóknál és egyéb információs szervezeteknél jelent meg, részesedésük a példányszámból 68⁰/₀ (1980-ban 58⁰/₀).

E szektort lényegében el kell különítenünk lényegi vizsgálódásunkban, mivel e kiadók lényegileg csak formálisan nem hivatásos kiadók.

A MTE SZ évente mintegy 200 könyvet ad ki s ezzel eléri, meghaladja pl. a következő kiadókat: Corvina, Gondolat, Medicina, Zenemű, Zrínyi s a Magvető és a Szépirodalmi Kiadó is alig ad ki több művet évente; igaz a példányszámokban összehasonlíthatatlanul nagy az eltérés – a hivatásos könyvkiadók javára.

Hasonló példa példányszám vonatkozásában az IPV 28 művének összpéldányszáma 1 millió fölött van, az átlagpéldányszám pedig 40 ezer, az összkiadásban ez 24 300. Az összehasonlítások természetesen nem jelentenek minőséget sem az egyik, sem a második esetében. A lapkiadók átlagpéldányszáma még ennél is magasabb. A könyvkiadással rendszeresen foglalkozó szervek egy része viszonylag kevés számú mű kiadására vállalkozik évente, s a példányszámot úgy határozza meg, hogy az számára nyereséges vállalkozás legyen, – mindez legpregnansabban az IPV kiadási tematikájából tűnik ki.

Az információs szervek viszonylag sok művet bocsátanak ki alacsony példányszámban – a réteg igényeknek megfelelően. E kiadványok többsége tudományos, ill. szakkönyv, jellegét tekintve interdiszciplináris vagy legalábbis egy-egy tudományág egészen speciális területét tárgyaló mű. A kiadással rendszeresen foglalkozó szervek közül az ún. információs szervek, tudományos társulatok kiadványait kevés kivétellel nélkülözhetetlennek nevezhetjük, amivel olyan igényt elégítenek ki, melyre a nem hivatásos könyvkiadás egyáltalán nem, vagy alig lenne képes; egyrészt dotáció, a kis számú kiadói szakember hiányában, másrészt az előállítási nehézségek miatt. Ezen intézmények legtöbbszörének házi nyomdája vagy jól felszerelt sokszorosító üzeme van, s az oktatási, információs vagy egyéb tudományos célokat szolgáló kiadványaik átfutási ideje töredéke a hivatásos kiadók és nyomdák által produkált elkészülési időnek.

A lapkiadók és propaganda szervek könyvkiadási tevékenysége nem teljesen egyértelmű, abban az értelemben, hogy e jörszerivel bestsellereket (a szó angol értelmében jól fogyó könyveket) éppen bármelyik kiadó kiadhatná, s ha nem – kevés kivétellel –, az sem lenne nagy tragédia.

2. A második nagyobb csoport a könyvkiadással nem rendszeresen foglalkozó szervek, intézmények csoportja – jelen tárgyunk szempontjából talán érdekesebb. Az utóbbi két évben több mint kétszer annyi művet adtak a könyvkiadással rendszeresen nem foglalkozó szervek, mint a könyvkiadási tevékenységet félhivatásosan folytatók. 1980-ban: 2787, 1981-ben: 2753 művet. A példányszámok: 1980-ban 4 millió (1,6 millióval kevesebb mint a másik csoporté), 1981-ben ez mintegy 700 ezerrel csökkent, ugyanakkor, amikor a könyvkiadással rendszeresen foglalkozóké ennek kétszeresével nőtt; vagyis a 7 millióval szemben 3,3 millió kötetet. A tendencia felgyorsult, vagyis az általunk – jobb híján – e két kategóriára osztott, nem hivatásos könyvkiadás mennyiségi produktumát illetően távolodott egymástól.

A többnyire központi (budapesti székhelyű) lap- és egyéb kiadással közvetlenül vagy érintőlegesen foglalkozó lapkiadók, információs és propaganda szervek kevesebb művet – több példányban adnak ki, szándékuk és kiadási politikájuk is egyre inkább a hivatásos könyvkiadás, vagyis önálló, ill. csak döntő módon a

könyvkiadási profil. Ezt a tendenciát egyértelműen mutatja az IPV, az NPI és az ÉTK – kisebb és differenciáltabb mértékben a TIT.

A könyvkiadással nem rendszeresen foglalkozó szervek közé sorolhatjuk a párt- és tömegszervezeteket, minisztériumokat, főhatóságokat, közép- és felsőfokú oktatási intézményeket, továbbképző intézeteket, a legkülönbözőbb vállalatokat, tudományos és egészségügyi intézményeket. A helyi könyvkiadás keretébe sorolhatók a tanácsok, a múzeumok, a levéltárak és a könyvtárak kiadványai. Végül a be nem sorolható egyebek és a szerzői kiadások.

A könyvkiadással nem rendszeresen foglalkozó szervek könyvkiadását az alábbi összeállítás részletezi (1981-es adat):

K ö n y v e k

	száma	példányszáma	átlagpéldányszáma (ezerben)
MSZMP, KISZ	48	68,8	1,4
Szakszervezetek, tömegszervezetek	61	242,6	4,0
Tudományos intézetek	557	318,4	0,6
Könyvtárak	118	70,9	0,6
Múzeumok, levéltárak	136	212,5	1,6
Felső- és középfokú oktatási intézmények	377	191,5	0,5
Továbbképző intézetek	426	392,4	0,9
Minisztériumok, főhatóságok	248	399,4	1,6
Tanácsok	161	322,1	2,0
Üzemek, hivatalok, vállalatok	321	574,8	1,8
Ügyvitelszerv. irodák	104	174,3	1,7
Építési és terv. int., vállalatok	59	11,4	0,2
Egészségügyi intézmények	37	25,9	0,7
Szerzők kiadásai	11	70,0	6,4
Egyéb	89	303,4	3,4
Összesen:	2753	3378,4	1,2

A kiadott könyvek (címek) számát tekintve a tudományos intézetek és az oktatási intézmények vezetnek, míg legnagyobb példányszámban az üzemek, hivatalok adtak ki, az utóbbi két évet tekintve növekvő tendenciával. Csökkent a tudományos intézetek és a minisztériumok könyvkiadása.

A tanácskozás témájához igazodva illő a helyi könyvkiadást egy kicsit közelebbről szemügyre venni.

A tanácsok által kiadott könyvek adatai:

K ö n y v e k	száma	példányszáma (ezerben)
1971	125	278,7
1972	118	216,8
1973	142	258,3
1974	156	228,6
1975	207	396,6
1976	150	258,7
1977	117	200,8
1978	147	282,0
1979	162	349,5
1980	143	247,5
1981	161	322,1

A tanácsok által kibocsátott könyvek adatai 1971-től állnak rendelkezésünkre, 1971-ben 125 mű 278 700 pld., a növekvő tendencia tart 1975-ig (207 mű, közel 400 ezer pld). Majd az előbb említett bírálatok nyomán csökkenés (még az 1971-es szint alá is), 1978-ig, majd ismét lassú mű- és példányszám-emelkedés tapasztalható. A nem hivatásos könyvkiadás visszafogása éppen ezen a területen volt a legkönnyebben végrehajtható.

A tanácsi kiadványok jelentős része pl. 1981-ben eléggé általános vagy tán inkább vegyes tematikájú, némely esetben jelentős ízű, de előfordul másodközlésű vagy olyan kiadvány is, melyek egyéb kézikönyvekben, szakmunkákban fellelhetők és elérhetők. Meglehetősen sok a pedagógiai vonatkozású tanulmány, közlemény; melyek ha olyan színvonalúak, országos érdeklődésre is számíthattak volna, ezeket helyesebb lett volna talán szaklapban közölni.

Kevés kivétellel nem a megyei tanácsok kiadványai között találjuk a forrásközléseket vagy művelődéstörténeti összefoglalásokat. A városi vagy községi tanácsok sokkal inkább foglalkoznak ilyen jellegű kiadványok közrebocsátásával, bár ezek között is találunk tanácsi évkönyvet, a város 10 éves fejlődését bemutató kiadványt is. A tanácsok jó része – megítélésem szerint egyébként nagyon helyesen – a helytörténettel, az adott település vagy tájegység történetével, hagyományaival foglalkozó könyvek kiadását, azokra a kezelésében, fenntartásában működő intézményekre bízva – ahol ezek a kutatások folynak.

A könyvtárak – az általános könyvtártudománnyal vagy módszertannal foglalkozó, rendszerint könyvtárhasználati szokásokkal foglalkozó stb. tanulmányok megjelenítését csökkentették, s energiáikat a művelődéstörténetre koncentrálták.

Nem akadémikus, nagy monográfiák kiadása a céljuk, hanem a szűkebb pátria egy vagy több szempontú bemutatása. A földrajzi nevek gyűjtése, néprajzi hagyományok, népszokások, helyismereti bibliográfiák stb. közrebocsátásával tették és teszik a legnagyobb szolgálatot. Több helyütt már korábban megindult a régi folyóiratok vagy hírlapok repertóriumának közreadása – most úgy tűnik ez a munka – vagy legalábbis eredményeinek közreadása hanyatlóban van; sajnálatos módon.

A múzeumok időszakos kiállításainak katalógusai a legtöbb esetben nem érik el a könyvterjedelmet (48 A/5 oldal), de legtöbb vidéki múzeumunk állandó kiállításairól jól adaptált s általában ízléses tipográfiájú ismertetőkkal rendelkezik. A hazai tudományos élet egyik fontos és nélkülözhetetlen forrásai a múzeumi évkönyvek, s ez az a műfaj, illetve kiadványcsoport, melynek folyamatos létezését biztosítani a helyi könyvkiadás egyik legfőbb feladata. Egy-egy megyénél a már hosszú időt megélt évkönyvsorozat töredezni látszik, s a kontinuitás sem teljes.

A nem hivatásos könyvkiadás legértékesebb része kétségtelenül a tudományos oldal, melyet betölteni közérdekűen s országos érdeklődésre is számíthatóan a múzeumok, levéltárak, könyvtárak hivatottak. A levéltárak forrásközlései mint elsődleges tudományos publikációk táplálják az egyetemes magyar tudományt és közművelődést. Szerencsés műfajú kiadványok születtek éppen a levéltárak kezdeményezéséből – a szemelvénygyűjtemények vagy forráskiadványok – egy város vagy tájegység írásos emlékeiből, dokumentumaiból.

Végül még egy kategóriáról – mely mind a szakvéleményt, mind a nagyközönséget a leginkább érdekli, s mindig valami pikantériát sejt mögötte –, a szerzői kiadásról. 1980-ban és 1981-ben 11–11 mű jelent meg; 1980-ban 17 600, 1981-ben 70 ezer példányban. Tehát számuk nem jelentős, de várhatólag növekedni fog vállalkozói korunkban; különösen, ha bizonyos példányszámon felül ez nyereségesé válik. A szerzői kiadások jó része szépirodalmi alkotás – a nem hivatásos kiadásokon belül viszonylag kevésbé kultivált műfaj.

A nem hivatásos könyvkiadás műfaji összetétele lényegesen eltér az összkiadástól, illetve a hivatásos könyvkiadás összetételétől – az ismeretközlő irodalom javára. Az utóbbi két évben a nem hivatásos könyvkiadásban szakirodalmi mű (cím) volt a kiadványok mintegy 60⁰/₀-a, az összkiadásban 8,4⁰/₀-a, tudományos művek a nem hivatásos könyvkiadásban közel 15⁰/₀-ot, az összkiadásban 1,1⁰/₀-ot képviseltek az utóbbi két évben. Szépirodalmi műveknél 1,8:17,3, a gyermek- és ifjúsági műveknél 0,1:16 az arány.

Ha a hivatásos és nem hivatásos könyvkiadást vetjük össze, azt láthatjuk, hogy a nem hivatásos könyvkiadók jelentették meg a tudományos művek több mint 70⁰/₀-át, példányszám szerint közel 35⁰/₀-át, az összes szakkönyvek több mint 70⁰/₀-át, példányszám szerint több mint 30⁰/₀-át.

Az arányok – illetve a nem hivatásos könyvkiadás részcsedése a teljes könyvkiadásból –, az adatok részletesebb ismeretében még inkább meggyőző, ennek fölöttébb szükséges és nélkülözhetetlen voltáról és magas kvalitásáról.

A fenti adatok értékelése s tartalmi elemzése a könyvek ismerete nélkül nem lehetséges. Mindenesetre elgondolkodtató az üzemek, hivatalok, vállalatok és a minisztériumok, főhatóságok kiadványainak magas száma. Bár önkényes az összehasonlítás, mégis szembetűnő: a Medicina Könyvkiadó, a maga orvosi, útikönyv- és sportprofiljával együtt mindössze 40 művel többet adott ki 1981-ben, mint a ma oly divatos ügyvitelszervezési irodák. Sajnos a bővebb vizsgálatra jelenleg nincs lehetőségünk. (Az MKKE kiadásában megjelenő tételes címjegyzék még nem készült el.)

A nem hivatásos kiadók által kiadott könyvek jelleg szerinti adatai (1981):

	K ö n y v e k		
	száma	példányszáma	átlagpéldányszáma (ezerben)
Tudományos	608	358,9	0,59
Ismeretterjesztő	388	6403,3	16,5
Szak	2389	2788,3	0,1

A leggyakoribb témák a nem hivatásos könyvkiadásban (1981):

	K ö n y v e k	
	száma	példányszáma (ezerben)
Műszaki	749	979,5
Nevelési	458	763,4
Üzemszervezési	337	812,4
Államtudományi	255	634,3
Művészeti	243	787,8
Általános	232	2876,3

A nem hivatásos könyvkiadás jelleg és téma szerinti adataiból is kiderül, hogy olyan igényt elégít ki, melyet az állami kiadók – ismertetett okok miatt – teljesíteni nem tudnak. A nem hivatásos könyvkiadás teljesítményei nélkül nemzeti könyvtermésünk lényegesen szegényebb lenne, mondhatnánk úgy is, hogy félkarú, mivel kielégítetlenül maradnának a réteg- és helyi igények. A helyi igények mindamelllett országos értékűek, és a magyar nemzeti kultúra alapvető pillérei s némely esetben tartó oszlopai is.

Pozitív megítélésüknél van még egy nem elhanyagolható szempont, s az főként a múzeumi kiadványokra vonatkozik. Kiadványaik nemzetközi cseréjével olyan szellemileg értékes, szakmai és tudományos könyvek kerülnek közgyűjteményeinkbe, mint a jelenlegi szűkös (de még a korábbi kevésbé szűkös) könyvimportkorlátozások nem tesznek lehetővé.

A 70-es évek közepén felhangot kapott bírálatok egy része jogos volt – különösen ami a jubileumi kiadványokat, bizonyos termelőszövetkezet- és üzemtörténeteket illette –, azonban azért a bizonyos 20⁰/₀-ért nem lehet elmarasztalni a többi nyolcvanatot. A bírálatok többségét ezen felül a pazarló kiállítás, az importanyagok indokolatlan használata és a mindent bíborban-bársonyban törekvés váltotta ki.

Beható vizsgálódást érdemelne az is, hogy mely kiadó milyen témájú könyvet ad ki. Itt a kép talán nem lenne olyan tiszta. Csak Antal László két példájára hivatkoznék: egy építészeti vállalat filozófiai és nyelvészeti munkájára vagy egy másik üzem művészeti tárgyú produkciójára.

A nem hivatásos könyvkiadók száma az utóbbi 3 évben növekvő mű- és példányszám ellenére csökkent. 1979-ben 683, 1980-ban 648, 1981-ben 607 szerv, intézmény stb. adott ki könyvet Magyarországon másodlagos tevékenységként.

A gondok feltárása együtt jár a lehetőségek megtalálásával, a fejlesztés módszereinek felvázolásával is.

1. A problémák jó része finanszírozási jellegű – s nem várható, hogy jelenlegi körülményeink között a helyi könyvkiadás a jövőben e téren lényegesen nagyobb támogatást kapjon. Az anyagi természetű problémákra egy kis megoldást nyújthatna az önfinanszírozás – a kiadványok egy része csökkenthetné a dotáció mértékét. Vagyis törekedni kellene arra, hogy a ráfizetés vagy finomabban a dotáció mértéke csökkenjen. A fajlagos ráfordítás csökkentése együtt jár a példányszámok emelésével és az eladhatósággal, vagyis a növekvő árbevétellel. Erre, mint az itt leggyakrabban felmerült problémára a terjesztés kérdéseinél térek ki.

2. A könyvkiadás – szakma, melyet meg lehet s kell tanulni. Úgy látom, hogy e téren van még javítani való. Ez annál is inkább fontos, mert a nem hivatásos kiadói szektorban a publikálással foglalkozók egy része ezt mintegy mellesleg és viszonylag ritkán műveli, s nincs meg hozzá – tisztelet a szépszámú kivételnek – a megfelelő gyakorlata, rutinja sem.

A kiadványok apparátussal (jegyzet, mutatók stb.) való ellátásában is vannak bizonyos hiányok vagy mulasztások. Ezek magasabb színvonalon történő szerkesztése növelné tudományos értéküket és használhatóságukat.

Az egyes kiadványok megformálásában is van még előrelépési lehetőség. Itt nem a nyomdai munkára gondolok, hanem a képszerkesztés, szedéstükör, címlap stb. bizonyos hibáira, melyet eléggé tipikusnak érzek. Úgy tudom, ezt helyi erőből vagy a helyi nyomda szakemberei révén végzik – s ez eléggé változó színvonalú; csupán azért, mert a könyvtervezés is más szakma és a nyomdász mesterség is.

Nyomdai kapacitás vonatkozásában a helyi könyvkiadás véleményem szerint jobban áll, mint a hivatásos kiadók.

3. A terjesztés gondja, mint a legfőbb probléma merült itt fel. Téves az a nézet, hogy a helyi könyvkiadás termékei nem kerülhetnek be az országos vérkeringésbe. Különböznél is antidemokratikus lenne, hisz mi jogon zárható is el bárki egy kiadvány elöl, csupán azért, mert az nem a fővárosban jelent meg. De itt nem kizárásról van szó, hanem nehézségekről. Ugyanis ahhoz, hogy egy nem hivatásos kiadvány az országos könyvkereskedelmi forgalomba kerüljön – még egy hatósági engedély szükséges. Ezzel azonban viszonylag kevesen élnek. Sok kiadvány jelenik

meg árjelzés nélkül – ez egyébként is gyanús előttem; s enélkül ebben az olvasó-kért, vásárlókért folyó versenyben kizáró ok.

Mert ha a helyi (maradjunk ennél a rövidebb kifejezésnél) könyvkiadás termékei bekerülnek az országos könyvforgalomba, egyúttal harcba indulnak a sikerért és a közönség elismeréséért is.

A helyi kiadványok megyei terjesztéséhez nem kell külön engedély, azt vállalják (bizományban) a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat boltjai – még ha nem is mindig szívesen, hisz be kell látnunk, ez számukra nem a legnagyobb üzlet. Tapasztalatból mondom, hogy bizony sokszor előfordul, hogy csak akkor keresik fel a könyvkereskedőt, amikor saját csatornáikon keresztül már nem sikerül az értékesítés. Kétségtelen, hogy a kereskedelmi árrés nem éppen alacsony, de enélkül egy vállalat sem vállalhatja a terjesztést.

A kis példányszám miatt az országos terítés, a könyvesboltok közti elosztás nem feltétlenül üdvözítő megoldás, hisz ez dezertáltságot okoz. Budapesten egy erre kijelölt bolt, például az ezzel jelenleg részben foglalkozó Népszava könyvesbolt, vagy más, illetve egy-egy megyeszékhelyi vagy egyetemi könyvesbolt mint profilgazda lehetne a megoldás.

A külföldi értékesítés a Kultúrán keresztül szorgalmazható.

Az országos terjesztés mérlegén és sikerén megmértehető a helyi könyvkiadás – a közönség mércéjén, érdeklődésén, vásárlókedvén. Ez nemcsak segítené a nem hivatásos könyvkiadást, de felelősségét is növelné. Az országos terjesztésbe azonban nem vonható be minden kiadvány, csak a valóban jelentősek, s az összkiadás átlagát elérők, és természetesen csak a könyvek.

A nem hivatásos könyvkiadás nélkülözhetetlen eleme az egységes nemzeti kultúrának, de irányai és tendenciái mindenképpen változnak – a szakmai, gazdasági vagy rétegigények szerint.

A helyi könyvkiadás publikációs irányait s jövőjét azonban viszonylag állandóbban lehet kijelölni, illetve ezeket megfogalmazni.

A helyi könyvkiadás körébe tartoznak megítélésem szerint a következők:

a) Mindazok az írásművek, szellemi alkotások, melyek az adott városban, megyében születtek. Idetartoznak elvileg a szépirodalmi alkotások is, de ezek helyi kiadását a magam részéről nem támogatnám. Való igaz, hogy segíteni, fölnevelni kell a kezdő írókat – ez azonban elsőként a folyóiratok, majd az állami szépirodalmi kiadók feladata. Maguk az alkotók is úgy gondolják, illetve azt tűzik ki célul, hogy majdan a műveiket a Magvető, Szépirodalmi, Móra vagy más kiadók bocsássák közre.

A helyi szépirodalmi kiadásoknak sajnos van valami provinciális íze – még akkor is, ha valóságosan nem is azok. A nem szépirodalmi alkotások publikálása a helyi könyvkiadás elsődleges feladata – mind a humán, mind a természettudományok területén. Idetartozik minden helyismereti, helytörténeti mű a lexikonoktól a bibliográfiáig; a művelődéstörténet teljes egészében. A monográfiák, kiemelkedő helyi személyiségek életrajzai, tipográfiai összeállítások, földrajz, nyelvészet (nyelvjárás, névkutatás) és mindenekelőtt a néprajz, a folklór s a tárgyi néprajz egyaránt. E területen még nagy és kiaknázatlan lehetőségek vannak. Ezt azért is tartom szorgalmazhatónak, mivel e témában viszonylag kevés mű jelenik meg a magyar könyvkiadás egészét tekintve; másrészt, országos érdeklődésre tarthat számot – még a legapróbb részletkérdést tárgyaló mű is.

A művészeti könyvkiadás is viszonylag nem preferált terület – a téma, illetve a művész kiválasztása azonban itt nagyobb körültekintést igényel.

b) Az adott régióban őrzött írásos, ikonográfiai vagy egyéb dokumentumok kiadása. Számos vidéki múzeumunk, levéltárunk, könyvtárunk állományában olyan, eddig nem vagy alig ismert forrásanyagot őriz, amit a hazai tudomány, illetve a nagyközösség részére hozzáférhetővé tenni kötelesség. E feltárás igen sokrétű lehet, és természetesen összhangban kell legyen a helyi kutatásokkal. Ezek a kiadványtípusok egy-egy tudományágban primér közlések lennének, és ily módon járulhatnának hozzá nemzeti kultúránk gazdagításához.

c) Helyibb értékű és érdekeltsgű az adott régióra vonatkozó irodalom (nem a szépirodalom értelemben használom) teljes körű és analitikus feltárása, illetve ezek eredményeinek különféle kiadványtípusokban való feltárása (bibliográfiák, lexikonok, topográfiák stb.).

Nagy könyvtárainkban (OSZK, Egyetemi stb.) számos olyan nagy, tudományos értékű hagyaték van, melyekkel letétbe, állományba helyezésük óta nem foglalkozott senki. Itt a publikálatlan anyagokra gondolok, illetve a félbemaradt nagy vállalkozásokra – olyanokra, amelyek nagy mértékben gazdagítanak nemcsak egy-egy városról vagy tájegységről alkotott képünket, hanem az adott kor jobb és alaposabb megértéséhez is új szempontot adnának. Ilyesmikre gondolok: a Hevenesi gyűjtemény 123 fóliás kötete, a Kaprinay gyűjtemény, Pray György vagy Bél Mátyás Notitiájának eddig nem publikált, tudományos értékű írásainak közlése vagy kivonatos közlése – alkalmasint megyék közti összefogással.

d) Számos vidéki városunkban jelentek meg olyan kiadványok – elsősorban helyi vonatkozásúak, melyek még ma is a helytörténet nélkülözhetetlen könyvei. Ritkaságok vagy nehezen hozzáférhető művek s a könyvgyűjtők körében is keresettek. Az ilyen kiadványok reprint kiadása általában nem ráfizetéses, s sok példa bizonyítja, a vásárlók körében is népszerű vállalkozás.

Ami a nem hivatásos, elsősorban a vidéki vagy helyi könyvkiadás jövőjét illeti: bizonyos, hogy nem lesz nélkülözhető jónéhány évtizedig. Mégis miként lehetne gondjain, problémáin segíteni.

Kínálkozik az a lehetőség, hogy a nem hivatásos kiadást vagy annak egy részét hivatásossá tesszük, vagyis vidéki könyvkiadó alapításával. A vidéki könyvkiadót azonban én úgy értem, hogy olyan hivatásos, állami könyvkiadó, melynek székhelye nem Budapest. Regionális lehetne abban az értelemben, hogy átfogná, illetve összefogná egy-egy nagyobb tájegység nem hivatásos könyvkiadását, s az erre vonatkozó művelődéstörténeti, néprajzi stb. könyvek e kiadónál jelennének meg – azon felül kiadási profilja általános lenne.

Sok olyan kiadvány – típus-, illetve monográfiásorozat van, melyet egy ilyen jellegű kiadó vállalhatna magára nemcsak a néprajz, nyelvészet – de a természettudományok területén is.

Egy vagy két (esetleg három) vidéki székhelyű könyvkiadó azonban nem pótolhatná, ill. nem tenné feleslegessé a helyi könyvkiadást.

Az összefogás, a megyén belüli és a megyék közti nagyobb koordináció és összefogás persze nélkül is megvalósítható, sőt kívánatos.

A nem hivatásos könyvkiadásban – óhatatlanul – észrevehető spontaneitás, még akkor is, ha újabban a megyék éves terveket készítenek. Tisztelet a kevés kivételnek, a hosszútávú és koncepciózus tervezés még nem erőssége a helyi könyvkiadásnak. A kutatások koordinálásával egyidejűleg 4–5 éves kiadási koncepciók kidolgozása egyre inkább szükségesnek látszik.

A nem hivatásos könyvkiadás szerves része nemzeti kultúránknak. Ez a kiadási szektor az utóbbi másfél évtizedben olyan értékeket produkált, melyekről csak a legnagyobb elismerés hangján lehet szólni. Elismerés és főhajtás illeti meg

azokat a sajnos kevésbé ismert kutatókat, könyvtárosokat, levéltárosokat, múzeológusokat, akik sokszor rossz körülmények között – néha még megfelelő segítség híján is – vállalták a szellemi napszámos munkát, s hangyaszorgalommal meg nagy tehetséggel és hozzáértéssel ma már nélkülözhetetlen kézikönyveket, monográfiákat vagy kevésbé mutatós, de elengedhetetlenül szükséges bibliográfiákat tettek le a magyar tudomány és a széles olvasóközönség asztalára. Törődtek a hagyományok ápolásával akkor is, amikor ez még csak hajszálgöyök volt, s újjászülettek, amikor ez program lett. Önzetlenül munkálkodtak s munkálkodnak ma is azon, hogy ami kisebb közösség szellemi kincse, az éltsen az egészet is, s tudták, mi a rész és az egész együvé tartozása, lényege. Ért, csermely, patak, folyó, folyam – így erősebb a sodrás s a víz, ha még termel hordalékot is – éltető erő.

A helyi könyvkiadás jövőjére biztosították az, amit eddig létrehozott, s biztatója lehet ez a tanácskozás is – ahol úgy érzem lényeges kérdésekben cseréltünk s cseréltünk eszmét –, annak a közösségnek a javára, melyért mindannyian dolgozunk.

A tanácskozás szünetében (jobbról) Takács Gyula, Zöld Ferenc, Brandstätter György

A BÉKÉS MEGYEI KÖNYVKIADÁS SZEREPE A MEGYE SZELLEMI ÉLETÉNEK FEJLŐDÉSÉBEN

„... tájegységi szemlélettel szervezni a kutatásokat...”

Amikor egy általánosító mondattal megállapíthatjuk azt, hogy a könyvkiadás napjainkban megkülönböztetetten fontos szerepet tölt be Békés megye szellemi életében, akkor tudnunk kell azt is, hogy ennek olyan történelmi előzményei és a mai szükséglet által kikényszerített és fenntartó okai vannak, amelyek összességükben azt eredményezik, hogy a helyi kiadású könyvek különleges jelentőséget kapnak e megyében. Itt nincs mód arra, hogy a békési nyomdászat vagy könyvkiadás történetére részletesebben kitérjünk, de azokról, mint történelmi alapokról vázlatos említést mégis kell tennünk, hiszen a mai könyvkiadás ezen kiváló hagyományok folytatójának tekinti magát. A mezőgazdaság fejlődésével induló kapitalista átalakulás kezdetén Békés a fejlettebb megyék közé tartozott. Itt egyre-másra alapítottak nyomdákat, közülük ki kell emelni elsősorban az 1847-ben Szarvason alapított Réthy, a gyomai Kner (1882) és a békéscsabai Tevan (1903) nyomdákat, amelyek kezdettől fogva fontos szerepet tölthettek be a helyi közélet, a tudományos és a művészeti élet felpozíciójában, mert szócsöveivé váltak a különféle társadalmi-kulturális törekvéseknek.

Hasonló szerepet töltött be a nagy számú, Békés megyében megjelent sajtótermék is, amelyek közül mai szemmel nézve is művelődéstörténeti jelentősége volt a Békés vármegyei Régészeti és Művelődéstörténeti Társaság 1874–1899 között kiadott 17 évkönyvének, valamint az 1911–14 között megjelenő Nemzeti Kultúra c. havi folyóiratnak. Ki kell emelnünk továbbá a tudomány helyi – nem egy esetben az országos tudományos élet élvonalába is tartozó – képviselői (pl. Mogyoróssy János, Haán Lajos, Médei Sándor, Borovszki Samu, Karácsonyi János, Szeberényi Lajos, Ickerer Ferenc és mások) munkái kiadásának a mai napig ható jelentőségét.

A mondottak tükrözik az is, hogy nagyarányú volt a helyi hírlapok elterjedtsége a megyében; az ellenzéki színezetű „Orosházi Újság” a 920-as években pl. naponta 4000 példányban jelent meg, Békéscsabán mintegy 5000 újság fogyott el naponta; a 22 helyi lap összpéldányából 1 lakosra Orosházán pl. 68,9, Békéscsabán 33,3 lap jutott.

A helyi sajtónak és könyvkiadásnak tehát igen jelentős szerepe volt megyénk társadalmi-kulturális életében már a felszabadulás előtt.

A felszabadulást követő koalíciós évek politikai küzdelmei, majd az 50-es évek túlzottan centralizált viszonyai között nem alakulhattak ki a helyi szellemi élet műhelyei. Ebben az időszakban – egészen a 60-as évek közepéig – a megyében megjelenő kiadványok jelentős része (csaknem 60^{0/10}-a) a termelési és politikai propaganda céljait szolgálta. Ugyanakkor már az 50-es évek végétől egyre nagyobb

számban jelennek meg különféle helytörténeti kiadványok, elsősorban egy-egy múzeum vagy iskola körül kialakult szellemi műhelyek első termékei, amelyek közül pl. a gyulai múzeum eddig 73 számot megért kiadványsorozata már országos figyelmet keltett és jelentősen hozzájárult a megyében dolgozó helytörténeti és néprajzi kutatók tevékenysége iránti társadalmi érdeklődés felkeltéséhez is.

E korai korszak tudományszervező egyéniségei közül is ki kell emelnünk Dankó Imre gyulai múzeumigazgató nevét, aki elsőként igyekezett tájegységi szemlélettel szervezni a kutatásokat és kiadványokat.

A 60-as években kibontakozott honismereti-helytörténeti mozgalom keretét adott a helytörténeti kutatásoknak. Széles körben elfogadtatta azok társadalmi hasznosságát és kiszélesítette a helyi könyvkiadás iránti igényeket. A korábbi, alapvetően ad hoc jellegű helyi könyvkiadás a 60-as évek közepétől egyre tudatosabbá, majd Orosháza monográfiájának (1965) elkészítésével minőségileg is magasabb színvonalú tevékenységgé vált. A helyi és országos szakemberek munkaközösségeinek szervezett kutatásaira épülő monográfiák (Mezőberény, Vészlő, Gyoma, Sarkad stb.) országosan is magasra értékelt tudományos eredményekhez vezettek.

Ezen helytörténeti monográfiák már általában túllépték a szűkebb értelemben felfogott honismereti-helytörténeti kereteket. Ennek egyik tartalmi jelentkezése volt, hogy olyan fejezetek is megjelentek e művekben, amelyek az adott település történetének feldolgozása mellett a döntés és településfejlesztés gyakorlati igényeit is igyekeztek kielégíteni. Így nemcsak az ott élők jó értelemben vett lokálpatriótizmusát erősítették, hanem többé-kevésbé kielégítették a tudománnyal szemben ma támasztott legfontosabb követelményt is, hogy az szolgálja a mindennapi, valamint a távlatokba látó gyakorlatot is. Miután a helyi monográfiák nagy számban láttak napvilágot, ma már egy egységes rendszerbe álltak össze, amelyet elősegített az is, hogy elkészítésük egyre inkább egységes szemlélet alapján történik.

Természetesen ez a tendencia nem volt ellentmondásmentes. A hirtelen megerősödött társadalmi igényeket felhasználva nem kevés olyan alacsony színvonalú munka is megjelent, amelynek szerzői semmiféle tudományos képzettséggel nem rendelkeztek, arányuk 1970–76 között elérte az összes megyei kiadvány 25⁰/₀-át.

A szellemi élet egyre újabb területeire (helytörténet, néprajz, üzemtörténet, irodalom) kiterjedő kutatás-könyvkiadás 1966-ban a Békési Élet c. antológia létrehozásával állandósult kiadási lehetőségekhez jutott. A szerkesztőség körül hamarosan igen széles kutatói gárda csoportosult és nagyon jelentős volt az a kutatónevelési funkció, amelyet elsőként töltöttek be a megyében.

A nagyarányú fellendülést a honismereti-helytörténeti mozgalom fellendülése alapozta meg; a 60-as évek közepétől a mozgalom társadalmi jelentőségűvé vált és 1967-ben létrehozta saját állandó módszertani és publikációs fórumát, a Körösmenti Honismereti Közleményeket.

A kiadási lehetőségek biztosítása elősegítette, hogy az egyre nagyobb számú és képzetesebb kutatói-alkotói csoportok szellemi műhelyekké kezdtek formálódni, amelyek mozgásba hozták az értelmiség jelentős részét, s korábban elképzelhetetlen dinamizmust vittek a megye szellemi életének fejlődésébe. A megyei vezetés időben felismerte a könyvkiadásnak a szellemi élet dinamizálásában és a helyi társadalom tudatának formálásában betöltött szerepét és a Megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztálya mellett 1975-ben létrehozott társadalmi tanácsadó szervezettel, az úgynevezett Kiadói Tanáccsal igyekezett tervszerűséget teremteni a könyvkiadásban. Ez a megyében megjelentetni tervezett könyveket szakmai-politikai szempontból véleményező szervezet néhány év alatt lényegében kiszűrte a megye könyvkiadásából a szakmai vagy társadalmi szempontból jelentéktelen kiadványokat,

s már a takarékosági intézkedések megjelenése előtt jelentősen csökkentette a megyében megjelenő kiadványok számát (1976-hoz képest a kiadott könyvek száma 1978-ban felére, 1980-ban harmadára csökkent).

A kiadói tevékenységben elért sikereket, annak tudatosságát és tervszerűségét a Művelődésügyi Minisztérium 1979. évi megyei vizsgálata is magasra értékelte; miközben a megjelenő művek színvonala fokozatosan emelkedett.

A hagyományos helytörténeti és néprajzi kiadványok mellett új szint jelentett a földtudományi, valamint a természet- és környezetvédelmi kutatások kiszélesedése. Ezen a bázison a megyei könyvkiadás nemcsak új tudományos ágazatokkal gazdagodott a 70-es évek elejétől kezdődően, hanem ezen kiadványok az adott tudományág országosan is elismert új témákat és eredményeket publikáltak, s megteremtették az alapját annak, hogy az ország különböző helyein működő tudományos-kutató műhelyek tagjai szívesen bekapcsolódnak ezen Békés megyéből irányított és koordinált kutatások elvégzésébe. Ennek szép példái Békés megye gazdasági földrajza, Mezőberény, a helyét kereső kisváros, A közép-békési városok koordinált fejlesztése, az Alföldi Tanulmányok c. periodika stb.

Az élő magyar irodalom és művészet legjelentősebbjeivel való kapcsolat eredményeképpen a megyei könyvtár kiadásában jelent meg a Poesis Hungarica kötetei, az irodalom-művészeti élet állandósult publikációs lehetőségét az Új Auróra c. antológia biztosítja, amely országos funkciót is kapott azzal, hogy a hazai nemzetiségi irodalom bázisfolyóirata is lett.

Nem hagyható figyelmen kívül az a tevékenység sem, amelyet a Gyorsuló idő c. periodika képvisel, s amelyben a megyében dolgozó legjobb pedagógusok publikálják eredményeiket.

Megyénk szellemi életének alakulásában (így a könyvkiadásban is) a további fejlődés lehetőségeit teremtette meg a megyei tanács végrehajtó bizottsága azzal, hogy 1979-ben létrehozta a tudományos-koordinációs szakbizottságot, amely tudományszervező funkcióján túl a szellemi élet más területein folyó munkák, így a könyvkiadás koordinálására is hivatott. Irányításával megyénk könyvkiadásának olyan koncepciója készült el, amely biztosítja a társadalmi vagy tudományos szempontból fontos kiadványok megjelenését. Az 5 évre konkrétan is kidolgozott kiadási terv végrehajtása tervszerűen halad, eredményei olyan kiadványok, mint pl. a „Békés megye műemlékei” c. kétkötetes mű, a több mint 20 országban ismertetett Magyar Madártani Bibliográfia, a hazai és nemzetközi elismerést szerzett településfejlesztési kutatási eredményeket közlő kiadványaink, a megyei levéltár különleges értékű forráskiadványai és mások.

Mind ezek cáfolhatatlanul igazolják, hogy a könyvkiadás színvonala megyénkben fölülte ál kulturális fejlettségünk általános színvonalának.

Alapvető sajátossága, hogy mivel megyénkben csak kis számban vannak olyan felsőoktatási és tudományos intézmények, amelyek a gazdasági-társadalmi-kulturális fejlődés múltjának és jelenkori problémáinak feltárásában és tudatosításában, a megye értelmiségének alkotásra ösztönzésében és az ország szellemi életéhez való kapcsolódásban meghatározó szerepet játszhatnának, megyénkben a könyvkiadás vette át ezeknek a funkcióknak jelentős részét, ez vált megyénk szellemi fejlődésének motorjává.

Könyveinket emiatt sohasem szabad csupán könyveknek tekinteni, valamenyny megjelenése egy hosszú és nehéz – általában szakemberek tucatjait mozgósító – szellemi-alkotói folyamat tárgyiasult eredménye; a könyvhöz vezető alkotó munka szellemi hatása legalább olyan fontos, mint maga a könyv. (Sisa Béla műemléki könyvének munkálatai például szakemberek tucatjait hozták mozgásba, s ennek

következménye az is, hogy műemlékeink védelme a korábbinál nagyobb figyelemben részesül megyénkben.)

A könyvkiadás előzőekben ismertetett sajátos funkciójának kialakulása, megerősödése az utóbbi években megyénk könyvkiadásának tartalmi és strukturális átalakulásához vezetett. Míg a 70-es években sok kiadó volt és igen sok (általában kisebb terjedelmű és kevésbé jelentős) munkát adtak közre, addig napjainkban a néhány jelentős helyi kiadó (főként a megyei tanács és Békéscsaba város) által finanszírozott hosszú kutatói programokra épülő, munkaközösségek készítette, nagyobb terjedelmű, és tudományos, vagy társadalmi-politikai szempontból igen fontos művek kiadása vált jellemzővé. Az egyik legjelentősebb vállalkozás pl. Békéscsaba 4 kötetre tervezett monográfiájának megírása, amelynek anyagi fedezetét a megyei és a városi tanács közösen teremtette meg, s amely az 1990-re tervezett megjelenéséig mintegy 80 különféle szakembert foglalkoztat.

Bár a könyvkiadás költségei nem lebecsülendők (megyénkben évente átlagosan mintegy 2–2,5 millió forintot fordítanak erre a célra), mégis ez az egyik legolcsóbb kultúrpolitikai eszköz, hiszen a könyvek nagy részét eladják a vásárlóknak, így a költségek jelentős része megtérül.

Az alkalmi jellegű könyvkiadás lehetőségeinek szűkítését megyénkben is fontosnak tekintjük – ugyanakkor óvakodunk attól, hogy rosszul értelmezett takarékoságból mindenfajta könyvkiadást megszüntessünk, hiszen ez szellemi életünk szétzilálódásának, visszafejlődésének veszélyével járna, s ez közvetlenül és közvetve megyénk fejlődésének lehetőségeit is leszűkítené.

Az eredmények ellenére a vidéki, nem hivatásos könyvkiadás számos gondja megyénkben is jellemző. Nem kellően megoldott könyveink terjesztése-árúsítása sem a megyén belül, sem azon kívül.

A Könyvterjesztő Vállalat hatalmas hálózatában mint csepp a tengerben úgy tűnnek el kis példányszámban átvett, s gyakran a leglehetősebb helyeken felbukkanó könyveink, a 30%-os terjesztési díj pedig lehetetlenné teszi, hogy könyveinkre ne fizessünk rá. Talán érdemes volna újra elővenni a Művelődési Minisztériumban azt az 1978-ban tett javaslatot, hogy Budapest egyik nagyobb könyvesboltjának egy részlegében valamennyi nem hivatásos kiadó terjesztésre alkalmas könyveit meg lehessen vásárolni, s talán célszerű volna ezekről valamilyen formában minden évben tájékoztatást adni valamennyi könyvesboltinak.

Úgy véljük, hogy a megyénkben (és más megyékben) folyó könyvkiadás eredményei is bizonyítják a nem hivatásos kiadók működésének létjogosultságát és egyre sürgetőbbé teszik az ezzel kapcsolatban sok esetben tapasztalható félreértések és előítéletek eloszlátását. Ez elsősorban a kultúrpolitika feladata és érdeke, hiszen csak így tölthetik be sajátos, sok színű kultúrpolitikai funkciójukat, mindenekelőtt egy-egy vidék szellemi életének ösztönzését, szervezését.

A helyi könyvkiadás átgondolt, a szükségtelen kötöttségektől mentes szabályozása új, hatékony lehetőségeket teremthet a kultúrpolitika számára, s összhangban áll a társadalmi fejlődés demokratizálásának tendenciájával, társadalompolitikánk alapvető célkitűzéseivel is.

ROGTONZOTT HOZZÁSZÓLÁS

„El kell háritani az átfedéseket, a párhuzamosságokat.”

Őszinte örömmel csatlakozom azokhoz, akik köszönetet mondtak a rendező szerveknek – a Baranya megyei Tanácsnak és a megyei könyvtárnak – azért, hogy lehetőséget biztosítottak a kiállítás és a hozzá kapcsolódó tanácskozás megrendezésére.

Nagy jelentőséget tulajdonítok e rendezvényeknek. Létrejöttüknek már a pusztán ténye is jelzi és kifejezi a „helyi” könyvkiadás fontosságát és szerepét. A megyei kiadók – elsősorban közművelődési és oktatási intézmények – anyagából összeállított tárlat a magyar könyvkiadásnak egy olyan szektoráról, vonulatáról ad áttekintést és az érdeklődők számára nyilvánosságot, amely igen komoly értékeket tud felmutatni.

Amikor a nem hivatásos kiadói tevékenységről beszélünk, a hivatásos könyvkiadó vállalatok tevékenységi körén kívül eső kiadói műhelyeket és azok produktumait értjük alatta. A „nem hivatásos könyvkiadás” fogalom az elmúlt másfél évtizedben terjedt el a szakmai és a közgondolkodásban. Tudományos megalapozottsága, használhatósága – s erre a tanácskozás során többen is rámutattak – vitatható. A megnevezés körüli fogalmi tisztázatlanság ugyanakkor korántsem kérdőjelezheti meg az e gyűjtőfogalomba vont kulturális tevékenység jelentőségét.

Fel kell itt hívni a figyelmet arra is, hogy a kiállításon szereplő és a tanácskozás során szóba kerülő művek mindegyike az ún. „helyi” kiadók produktuma. A rendezők a „vidéki” kiadók kiadványaiból válogatták össze azt az anyagot, amelyet a tárlókon láthatunk.

„Helyi kiadók”, „vidéki kiadók” – idézőjelbe teszem a két fogalmat. E jelzős szerkezetű szókapcsolatok jelentéstartalmának értelmezése és magyarázata körül a közvélemény egy részében még napjainkban is zavarok vannak. A „helyi”, a „vidéki” jelző gyakran olyan szemléletet indukál, amely az itt született szellemi produktumok értékszintjét, esztétikai minőségét megkérdőjelezi, amely a vidéket úgyszólván alkalmatlannak tartja arra, hogy kerete legyen valamiféle magasabb értékű műveltségnek. E ma már meghaladott, a magyar kultúra történelmi alakulásából fakadó szemléleti zavar hátterét a történettudomány kellően megvilágította. Bizonyító erejű adalék ehhez a jelen kiállítás is. A helyi könyvkiadás – mint fentebb is említettem – csupán egy szektora, vonulata a magyar könyvkiadás rendszerének. Teljesítménye 1981-ben az összes kiadott könyvek 8,72⁰/₁₀-át tette ki (a nem hivatásos kategóriában megjelent könyvekből 18,3⁰/₁₀ jelent meg a helyi kiadók gondozásában).

A kiadott 690 mű megoszlása kiadók szerint:

Egyetemek, főiskolák	171
Tudományos intézetek (MTA, OOK stb.)	61
Múzeumok	60
Üzemek, hivatalok, vállalatok	59
Megyei tanácsok	52
Városi, járási, községi tanácsok	47
Könyvtárak	47
Tömegszervezetek, társadalmi szervek	37
MSZMP, KISZ	24
Levéltárak	22
Megyei pályaválasztási intézetek	22
Pedagógus és egyéb továbbképző intézetek	19
Művelődési központok	18
Lapkiadó vállalatok	13
Középiszolák, szakmunkásképző intézetek	9
Egészségügyi intézmények	9
Kulturális vállalatok, intézmények	8
Egyéb	7
Szakszervezetek	4
Építési és tervező intézetek	1

Sokan hajlamosak arra, hogy e tevékenységet zárt, izolált szférának fogják fel, elszakítva a magyar könyvkiadás egészétől, annak rendszerétől. Nem önmagában, hanem egy tágabb rendszerhez fűződő kapcsolatában, e tágabb rendszerben elfoglalt pozíciója és a hozzá fűződő viszonyrendszer alapján kell megítélni.

Igaz, hogy e tevékenység színtere és közvetlen közege egy-egy intézmény, vállalat stb. – és ebben a rendszerben valóban elhatárolódik, de végső soron szervesen integrálódik egy tágabb alakzatba: részeként, elemeként működik. Szervesen illeszkedik szocialista könyvkiadásunk rendszerébe. Mondhatnánk: kiegészítő funkciója van. Egy-egy régió szellemi értékeit építi be a szocialista nemzeti kultúrába.

A vidéki nem hivatásos kiadói tevékenység során (a vidéki szót itt kizárólag földrajzi megjelölésként használom) – különösen az utóbbi években – értékes, nagyon sokszor országos érdeklődést is kiváltó eredmények születtek. Ezzel kapcsolatban röviden szeretném elemezni az eredményesség okait, tényezőit. Ezek pedig – megítélésem szerint – a következők:

– Emelkedett a tanácsok, felügyeleti szervek irányító munkájának a színvonala. Megnövekedett szerepük és felelősségük. A kiadói munka irányításában és szervezésében egyre nagyobb tervszerűség, átgondoltság tapasztalható. E téren nyilván jelentős szerep jut a kiadói tanácsoknak is.

– Kialakultak a kiadói tevékenység szakmai bázisai, megerősödött szakmai háttere. A közgyűjtemények, oktatási és egyéb intézmények megerősödésével a tudományos kutatásnak kialakultak azok a feltételei, amelyek az eredményeket a mai színvonalra emelték.

– Kialakultak a kiadói tevékenység módszertani feltételei. A helytörténetírás elméleti megalapozását szolgáló kiadványok megjelentetésével (termelőszövetkezeti krónikairás, üzemtörténet stb.) tisztázódtak annak elvi és módszertani kérdései.

– Meghatározó lett a minőségre irányuló törekvés, a tudományos igény térhódítása. A vidéki könyvkiadás nem mennyiségi termése révén, hanem szakmai eredményeiben, szemléletében és módszerében vált országos rangúvá.

– Megjelentek azok a rendelkezések, amelyek az ország anyagi érdekeinek megfelelő keretek közé szorították a könyvkiadásra fordítható kiadásokat. Mivel a tevékenység fejlesztéséhez szükséges anyagi erőforrások bővítésének lehetőségei behatároltak, ez is az értékek teremtésére ösztönözte a kiadókat.

Talán felesleges említeni, hogy az eredményeket nem olyan alapon összegezzük, mintha nem akadna további tennivaló. Léteznek olyan követelmények, amelyeknek megléte ill. tudatos alakítása mindenképpen szükséges ahhoz, hogy könyvkiadásunknak ez a szférája az eddiginél is jobban illeszkedjék művelődéspolitikai céljainkhoz. Éppen ezért a következőket tartom szükségesnek.

– Az irányító munka színvonalát még tovább kell erősíteni. (Itt hívom fel a figyelmet a könyvkiadási tervek határidőre történő beküldésének fontosságára!)

– Biztosítani kell a minőségi fejlesztés jobb feltételeit. A nem kielégtető, közepes- vagy alacsony minőségű teljesítmények, az igénytelenség nem kedveznek művelődéspolitikai céljainknak.

– El kell háritani az átfedéseket, a párhuzamosságokat. A megyében folyó kutatások egyeztetését, koordinálását az eddiginél is jobban kell végezni.

– Feltétlenül valamiféle távlati kiadási koncepció kidolgozására van szükség ahhoz, hogy az irányító szerv a helyi szellemi és anyagi erőket felmérve, a lehetőségek és igények birtokában tudja végezni munkáját.

– Növelni kell a kiadó szervek együttműködését, elő kell segíteni a szakmai erők koncentrációját. Fejleszteni kell az együttműködést. Az anyagi és szellemi erők átgondolt összehangolása kedvezőbb eredményeket hozhat.

– Adott esetben meg kell vizsgálni, hogy a kiadványok előállításánál nem indokolatlan-e a megyei szintű megvalósítás, nem igényel-e a téma inkább regionális megközelítést. A megye alapvetően közigazgatási egység, sok vonatkozásban nem tekinthető zárt képződménynek. A csak megyei érdekeket képviselő szemlélet párhuzamos témákat erőltethet a kiadáspolitikára. Ilyen összefüggésben figyelmet érdemelhet a kiadáspolitika regionális szemlélete, amely több megye elközelítésének kooperációjára, hatékony együttműködésére épül.

A tanácskozás során több olyan elvi és gyakorlati kérdés merült fel, amelyekre szeretnék röviden reagálni. A hozzászólások lényegében három kérdéscsoport köré sorakoztathatók.

1. A szabályozás problémái (a jogszabályok felülvizsgálata):

- a megyei tanácsok művelődésügyi osztályai tevékenységi körének leírásában valóban nem szerepelnek a könyvkiadás szervezésével, irányításával, koordinálásával összefüggő tennivalók. Erre a legközelebbi szabályozás során figyelemmel kell lenni;
- a sajtóval kapcsolatos rendeletek az impresszum alkalmazásáról intézkednek, így ennek szabályozása szükségtelen;
- az irányelvekben szerepel az ingyenesség mértékének csökkentésére vonatkozó felhívás. Azt, hogy minden kiadvány árral jelenjék meg, jogszabályban nem írhatjuk elő;
- az árutásítás módosítására a közeljövőben sor kerül. Ebben egyrészt némileg bővül az önköltségi áron megjelentethető kiadványfajták köre, másrészt nagyobb lehetőséget ad a kiadványok színvonala, szakmai és társadalmi jelentősége szerint történő árazásra („től-ig” árendszer);
- a lektori díjak összegét a 107/1978. (M. K. 13.) KM számú utasítás fölcmele;
- a kötelező példány-rendelet olyan vonatkozásban történő módosítására, amely a helyi kiadványok helyre történő elküldését szabályozná, nincs mód. Van

azonban arra, hogy a kiadó intézmények tiszteletpéldányt küldjenek a témában, vagy területileg illetékes intézmények részére;

- egy-egy kiadványnak a Magyar Nemzeti Bibliográfiában történő szerepeltetése attól függ, hogy az előállító nyomda (sokszorosító) cleget tesz-e köteles-példány-szolgáltatási kötelezettségének.

2. Az irányítással összefüggő kérdések:

- a kiadványok megjelentetésének orientálása, a témák rangsorolása, fontossági sorrendben történő kiadása indokolt. Ezt a kiadói tanács által kidolgozott és a felügyeleti hatóság által jóváhagyott távlati kiadási programban kell rögzíteni;
- a földrajzi nevek gyűjtése alapján összeállított kötetek egységesítésének kérdését az MTA Nyelvtudományi Intézetének segítségével célszerű tisztázni;
- a hozzászólások során fölmerült az az igény, hogy a Kiadói Főigazgatóság „tenyereljen rá” az értékekre, s azokat hivatásos kiadókhöz továbbítsa. Ez – az országos érdeklődésre számotartó művek esetében, a szakmai színvonal emelése érdekében – több esetben megtörtént. Mivel azonban a Kiadói Főigazgatóság a rendelkezésre álló adatok birtokában egy-egy mű értékét legtöbbször nem tudja megállapítani, célszerű, ha az intézmények maguk keresik fel a témában illetékes kiadókat és tárgyalnak velük az esetleg közös kiadás ügyében.

3. A terjesztés problémái:

A kiadók természetes igénye, hogy az általuk megjelentetett művek ill. a bennük foglalt tudományos eredmények a társadalom szellemi tulajdonává váljanak. A felszólalások alapján kirajzolódó helyzetkép megítélésem szerint túlzottan pesszimisztikus. A megyén belüli terjesztéssel – úgy tűnik – nincs gond, annál inkább az országos terjesztéssel. Itt hívom fel a figyelmet arra, hogy ha a kiadók a kiadványok országos terjesztését a könyvkereskedelem útján kívánják megoldani, akkor ajánlatukkal közvetlenül a könyvterjesztő vállalatokhoz fordulhatnak. (Csak zárójelben jegyzem meg: a forgalmazáshoz az is szükséges, hogy a köteteket árazottan adják közre. A kiállított könyvek jelentős része és erről megbizonyosodhatnak – ár nélkül jelent meg!). Az Állami Könyvterjesztő Vállalat – amellett, hogy a főváros egész területén terjeszti a kiadványokat – egy kiemelt bázisbolttal is rendelkezik (Lenin krt. 17.). A Könyvértékesítő Vállalat által terjesztésre átvett kiadványok a könyvtárakba és az áfészboltokba jutnak el. A Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat pedig a vidéki hálózatba juttatja el a könyveket.

Természetesen mindez nem zárja ki, hogy a könyvterjesztés hatásfoka erősítésének módszereit ne tartanánk napirenden.

KIEGÉSZÍTŐ KRÓNICA AZ I. NAPI TANÁCSKOZÁSRÓL

A szünet után vitával folytatódott a konferencia. A vitát Bernics Ferenc, a Baranya megyei Tanács művelődésügyi osztályának vezetője vezette. Elsőként *Dankó Imre* kandidátus, múzeumigazgató kért szót. Véleménye szerint a tudományos kiadványok jelentős része azért nem a hivatalos kiadók gondozásában jelenik meg, mert nem mindig illeszthetők a kiadói profilokba, másrészt azért sem, mert az érintett intézmények, kutatóintézetek nem tudnák megfizetni a hivatásos kiadónál jelentkező többletköltségeket. Bármennyire is örvendetesnek tartja, hogy vidéki kiadók létrehozását tervezik, kételkedik benne, hogy azok az ilyenfajta kiadványok megjelentetését átvállalnák. A múzeumi évkönyveket s a hasonló kiadványokat ezek sem fogják kiadni már csak azért sem, mert a vidéken szervezendő kiadók fő profilja feltehetően szépirodalmi jellegű lesz. A terjesztési problémákkal kapcsolatban megjegyzi: a tudományos intézmények szükségképpen abban érdekeltek, hogy kiadványaikból jelentős raktárkészletet tartsanak, hiszen csak így lehet biztosítani a cserekapcsolatok rendszerességét, új cserepartnerek vállalását. Ez pedig ellentmond a gazdaságossági szempontoknak.

Békés György, a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár igazgatója először a kiadványok tartalmi értékének s külső megjelenésének ellentmondásairól beszélt. A kiállítás anyaga sok példával szolgálhat erre. Igen értékes művek – példáulként a Heves megyében kiadott Magyar történelmi fogalomgyűjtemény c. két-kötetes munkát említi – primitív kivitelben, gyakran csak sokszorosítással készülnek, az utókor számára használhatatlanul. Más, vitatható értékű kiadványok viszont drága papíron, díszes kötésben. Ezt a kérdést szabályozni kellene, megszabni, hogy mely kiadványok esetében engedhető meg az átlagnál szebb, költségesebb kivitel. Ugyancsak irányítani kellene a helyi könyvkiadást annak érdekében, hogy először az alapkiadványok jelenjenek meg: bibliográfiák, forráskiadványok, dokumentumkötetek, s csak ezt követően a monográfiák, vagy éppenséggel a „státusszimbóliumos” kiadványok. Gondot okoz a nem hivatásos kiadóknál megjelent könyvek terjesztése is. A kiállításon legalább 70 olyan könyv található, mely nem szerepelt a Magyar Nemzeti Bibliográfiában, s nem kerülhet – a terjesztés szervezetlensége miatt – a tudományos élet áramkörébe sem. Beszerzésük igen sok utánjárást igényel, s nem jár mindig sikerrel.

A továbbiakban néhány a könyvkiadással kapcsolatos jogszabály felülvizsgálatát javasolja: A sajtótörvényt, melynek büntető szankcióit is alkalmazni kellene például az impressum nélküli megjelenő kiadványok esetében. A kötelezpéldány-szolgáltatásra vonatkozó rendelkezést, hogy a helyismereti kiadványok – ideértve a mindössze 40–50 példányban megjelenő településhálózat-fejlesztési terveket

s más hasonló kiadványokat is – valóban bekerülhessenek a helyismereti gyűjteményekbe. A szerzői jogdíjra vonatkozó jogszabályt, vagy legalábbis annak a lektori tiszteletdíjat szabályozó részét: az alapos munkát végző lektor jelenleg nincs megfizetve.

Németh József, a Zala megyei Múzeumok igazgatója terminológiai kérdésekkel kezdte hozzászólását. Azt vizsgálta, mit érthetünk helyi ill. vidéki nemhivatásos kiadáson, s hogy ez a kifejezés milyen ellentmondásokat takar. Majd arra mutatott rá, hogy az egyes megyékben megjelentetett, vagy szerkesztés alatt lévő azonos jellegű munkák (földrajzi névtárak, helytörténeti lexikonok) mennyire eltérő módszerrel készülnek. Pedig ezek akár nemzeti vállalkozásnak is tekinthetők! Az utókor emiatt majd elmarasztal bennünket. Az egymástól függetlenül végzett kutatás rendkívül gazdaságtalan is, hiszen ugyanazt a levéltári anyagot több megye is végiglapozza, s ez nem csak az iratokat károsítja, de tiszteletdíjban, egyéb kiadásokban hatalmas többletköltséget okoz. Javasolja, hogy erről a kérdésről egyszer külön tanácskozást is szervezzenek.

Az egri múzeum munkatársa, *Bodó Sándor* örömmel vette tudomásul, hogy ma már nem tartják szükségtelennek a nem hivatásos kiadók tevékenységét. A jövőben fokozottabban kell figyelni arra, hogy a helyi könyvkiadás minél kevesebb „hordalékot” produkáljon. A közgyűjtemények kiadási jogát továbbra is meg kell hagyni, a létrehozandó vidéki kiadók pedig elsősorban a különféle vállalatok, szövetkezetek, kisebb intézmények kiadványait gondozzák. Így biztosítani lehetne, hogy csak valóban szükséges kiadványok jelenjenek meg. A Villangó István előadásában is említett idegenforgalmi kiadványokkal kapcsolatban megjegyzi; a múzeumok ugyan tartalmilag értékes köteteket adnak ki, de anyagi lehetőségük nincs rá, hogy ezek színvonalas nyomdatechnikával készüljenek. Az idegenforgalmi hivatásoknak pedig esetleg van pénze, de hiányzik a megfelelő szellemi kapacitás. Ezért kéri a Művelődési Minisztériumot, igyekezzen hatni az idegenforgalmi szervekre, keressék az együttműködést a múzeumokkal, s közösen adjanak ki színvonalas, szép külsejű, lehetőleg többnyelvű kiadványokat.

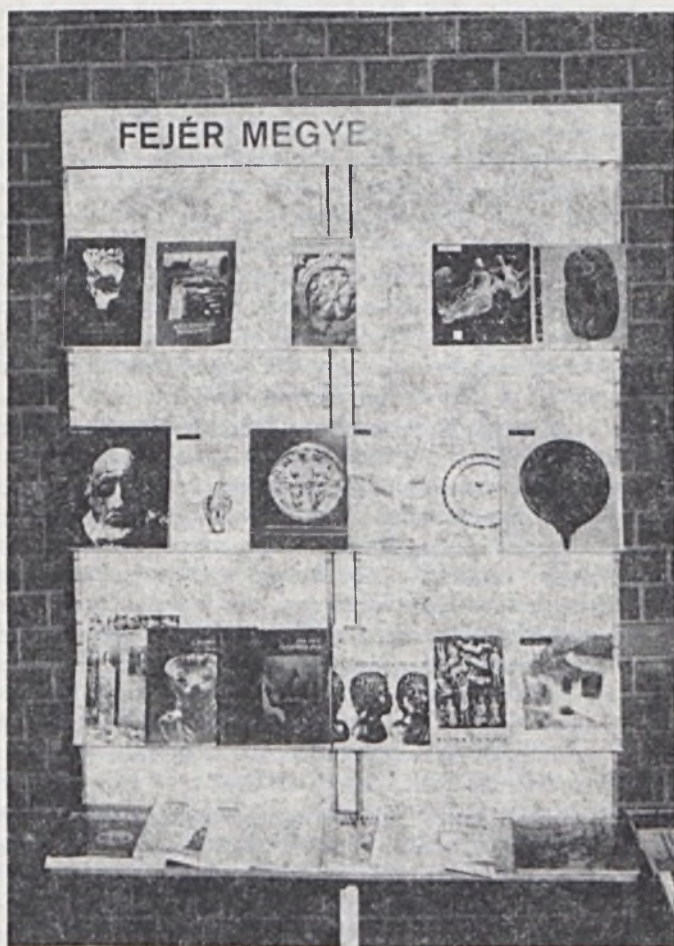
Vigan Gyula, a miskolci Herman Ottó Múzeum munkatársa meglepetéssel vette tudomásul Zöld Ferenc előadásából, hogy milyen aránytalanság van a tudományos és szakmai munkák kiadásában a nem hivatásos kiadók javára. Ez szerinte a könyvkiadás és a társadalomkutatások rossz szervezésére utal. A hivatásos és nem hivatásos könyvkiadás között nincs megfelelő kapcsolat. A Heves megyei Levéltárnak már említett Magyar történelmi fogalomgyűjtemény c. kiadványa nem 600, de 10-15 ezres példányszámot érdemelt volna, ott kellene lennie minden középiskolai könyvtár polcán is. Hasonló példa több is van. Ezeket a nagyobb publicitást érdemlő köteteket mindenképp hivatásos kiadóknál kellene megjelentetni. Szükségtelen viszont, hogy csak egészen szűk kört érintő műveket – példaként Kiskunlacháza földrajzi neveit említi – hivatásos kiadók adjanak ki. Végezetül azt javasolja, jelenjék meg valamilyen egységes szabályzat a tudományos művek jegyzetapparátusának, irodalomjegyzékeinek összeállításához.

Bereczky László, az Új Könyvek szerkesztője a helyi könyvkiadás fontosságára, hézagpótló szerepére mutatott rá. Jogi szabályozását szükségtelennek tartja. Az igazi problémát a terjesztés megoldatlanságában látja. Egyetért Zöld Ferencel abban, hogy a nem hivatásos kiadók termékeit a hivatásos könyvterjesztés csatornáiba kell terelni. A Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó osztályát tartja erre alkalmasnak. Arra kell ugyanis törekedni, hogy ezek a kiadványok legalább a könyvtárakba mindenképp eljussanak. A nem hivatásos kiadókat rendelettel kellene kötelezni arra, hogy kiadványaikból egy vagy két példányt küldjenek be a

Könyvtárellátóhoz, s az ennek alapján begyűjtené a könyvtárak rendeléseit. A Könyvtárellátó 1883-ban megnyíló áruháza tudatosan vállalni akarja az országban bárhol, bármely kiadónál megjelent könyvek terjesztését, itt a magánvásárlók is hozzájuthatnának az egyébként könyvkereskedői forgalomba nem kerülő kiadványokhoz. Az áruház segítséget adna a különféle intézményekben összegyűlt kiadvány-készletek felszámolásához is.

Az utolsó hozzászóló *Zöld Ferenc*, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének főtitkára volt. Megemlítette, hogy az Egyesülés öt év óta kiadja a nem hivatásos kiadók kurrens bibliográfiáját. A kiadvány megrendelhető, bár alacsony példányszáma miatt elég költséges. Felajánlja az Egyesülés segítségét mind az egyes kiadványok propagálásához a Könyvvilág c. lap „Kiadóink jelentik” rovatában, mind pedig a raktárakban őrzött készletek értékesítéséhez.

A konferencia Bernics Ferenc zárszavával ért véget.

Részlet a kiállítás anyagából

ZÁRSZÓ

Engedjék meg, hogy reflexióimat, majd zárszavamat a végén kezdjem, a kiadványok terjesztésével. A probléma az, hogy a helyi kiadványok jelentős része nincsen „árazva” és nem tudják pl. ezért sem a terjesztést megoldani. Azt nem lehet követelni a tanácsi dolgozóktól, hogy a tanácsi kiadványok *árát* 10 Ft-onként beszedjék, postázzák! Ezért jelentős a raktárkészlet. Mi régebben úgy szabadultunk ettől meg, hogy valamilyen haszonkulcs fejében ezt átadtuk egy terjesztőnek. Mi is, ő is jól jártunk! Megfelelő terjesztők kellene, akiknél érvényesíteni kell az anyagi ösztönzést!

Vannak tapasztalt, ügyes emberek, akiknél sem a terjesztés, sem pedig a kiadások „összeszedése” nem okoz gondot még a mai nehéz gazdasági körülmények között sem, de ehhez újszerű gondolkodás és vállalkozói szellem kell.

Tulajdonképpen az előttem szólók minden lényeges problémára választ adtak egymásnak, ezért engedjék meg, hogy ezekhez csupán néhány kommentárt fűzzek:

Egyetérttek azokkal, akik a helyi könyvkiadás jogszabályi rendezését (ezek egyszerűsítését) szorgalmazzák. Feltétlenül tisztázandó az ún. köteles példányok ügye. Jó lenne, ha a megyei könyvtárak minden helyi kiadványból kapnának köteles példányt s ezt jogszabály írná elő!

Néhányan szóvá tették a helyi könyvkiadás tartalmi-tematikai színvonalának a kérdését. Elég nagy itt a spontaneitás, nincs mindenhol olyan kitűnő koncepció és szervezet mint Békés megyében, ahol kiadói tanács működik. Az anyagi lehetőségek beszűkülése is arra kényszerít bennünket, hogy csak megfelelő, helyi és országos vonatkozásban is számottevő témákat támogassunk, s legyünk igényesek a szerzők, ill. lektorálás kérdésében. Helyes lenne meghatározni a helyi kiadói joggal rendelkező intézmények körét is.

A rendezvényekre és kiadványokra fordítható összegek 30%-os csökkentésére vonatkozó állásfoglalás nehéz helyzetet teremtett. Az „Állásfoglalás”, amelynek az értelmezése sajnos gyakran vitatott, bennünket olyan helyzetbe hozott, hogy a Jelenkor c. irodalmi-művészeti folyóiratunk évről évre jelentkező és növekvő deficitjét többi kiadványaink előirányzatainak terhére kell „kigazdálkodni”! Ez a körülmény veszélyezteti a múzeumi, levéltári évkönyvek megjelentetését, de a megyei könyvtárunk kisebbségi volumenű kiadványterveinek realizálását is és nem kívánatos vitákat, nézeteltéréseket szül a publikálók között. Különösen nehéz a helyzet a nagyobb vidéki kulturális-tudományos decentrumokban (Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc, Győr stb.), ahol az alkotó értelmiség száma jelentős. Sajnos az MM ezideig megnyugtató választ problémáinkra nem tudott adni.

Örömmel üdvözlöm a vita során felvetett regionális együttműködés gondolatát

a könyvkiadás kérdésében. Dél-Dunántúl megyéi között más területeken (pl. továbbképzés, rendezvények, beiskolázás stb.) ilyen együttműködés évek óta van. Helyes lenne, ha a tervezett vidéki kiadók egyike ennek a régióknak igényeit elége-
gíthetné ki.

Befejezésül mint könyvet szerető és olvasó ember hadd köszöntsem ezt a nagyon érdekes és értékes tanácskozást és kiállítást a rendező szervek nevében. Eszembe jutnak Kosztolányi ötvenegynéhány évvel ezelőtt leírt gondolatai: „A könyvet nem lehet megszerettetni, mint valami tárgyat, valami portékát. Csak tok ez, amelybe valami be van zárva; a tartalmát kell ennek megszerettetni, a szellemet, amelyből a könyv létrejött. Ehhez kevés néhány perc, kevés egy emberi élet”, s hozzáteszem – kevés ez a kiállítás és kétnapos tanácskozás is. Kevés, de mégis nagyon jelentős!

A tartalmi kérdéseket többen „feszeggették” itt, hogy miről is kellene írni és hogyan kellene továbbéltetni ezt a baranyai kezdeményezést? Azt hiszem jó javaslat az, hogy a következő tanácskozás legyen Békés megyében és a tanácskozás, kiállítás már legyen tematikus jellegű. A témák lehetnének a helytörténet, a helyi művészeti irodalom vagy más megközelítésűek.

A világ, az ország és a szűkebb haza pedig tele van tartalmi kérdésekkel! Ezek közül ihletésül hadd soroljak fel néhányat: Lesz-e 2000-ben analfabéta e hazában és a Földön? Lesznek-e nyomorgók, éhezők és éhenhalók? Lesz-e szertelenség a fogyasztásban, életvitelben és igazságosabban osztják-e el majd a Föld javait? Tisztább lesz-e a levegő, az édesvíz és a tenger? Zöldebbek lesznek-e a fák és a növények? Lesz-e béke és új aetas aurea? Újrarajzolják-e a térképeket? Lesz-e faji, vallási gyűlölet, nacionalizmus és anarchizmus? Ellátják, gondozzák-e fiaink, leányaink az egyre több öreg embert? Lesz-e tisztelet, szeretet az öregek iránt? Tartalmasabb lesz-e az emberi élet, avagy erősödik az elidegenedés, a fusztráció? Kiismerjük-e magunkat az egyre bonyolultabb emberi kapcsolatokban? Lesznek-e olyan iskolák 2000-ben, ahol elsősorban arra tanítják-nevelik a fiatalokat, hogy értsék és megértsék egymást? És olyanok lesznek-e a jövő nevelői, akikkel mindezt meg lehet majd beszélni és reményeket, törekvéseket tudnak-e majd bennük ébreszteni? Felismeri-e az emberiség világméretben a „kék bolygó” realitását, a „megszegzett Föld” alternatíváit és a választás következményeit? Hadd ne soroljam tovább! Önök talán segítenek majd rábírní az „írástudókat”, hogy felelősséggel írjanak ezekről a globális témákról vagy ezek mikrorészeiről, melyekben tükröződhet a nagy egész.

E gondolatok jegyében, megköszönve szíves türelmüket, tanácskozásukat a mai napra bezárom.

II. NAP (1982. DECEMBER 2. — PÉCS)

HELYI KIADVÁNYOK — HELYISMERETI
GYŰJTEMENY — KUTATÓK

(a tanácskozás megnyitója)

Kedves elvtársak, ezt a szakmai tanácskozást, amelynek témája kevésbé átfogó, mint a könyvkiállítás és a kiállításához kapcsolódó tegnapi szakmai tanácskozásé volt, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Baranya megyei Szervezete kezdeményezte. Ez nem csoda, hiszen közgyűteményi dolgozóink közül éppen a könyvtárosok azok, akik a leginkább áttekinthetik a rendkívül sokszínű helyi könyvkiadást, a nem hivatásos könyvkiadást (rövidebb kifejezés nincsen), és a saját bőrükön érzik az egyes kiadványok beszerzésének feldolgozásának és az olvasókhöz való eljuttatásának problémáit. A megyei könyvtárak (pl. nálunk a Baranya Könyvtár) és esetenként a kisebb könyvtárak helyismereti gyűjteményei egyre nagyobb rangot vívnak ki maguknak a közművelődés és a tudományos munkások előtt. Köztudomású, hogy e helyismereti gyűjtemények törzsanyagát, nélkülözhetetlen forrásanyagát képezik a hivatásos kiadói közreműködés nélkül megjelenő intézményi, vállalati, szövetkezeti stb. kiadványok. Ezekről nem mindig könnyű tudomást szerezni, jóllehet a nemzeti bibliográfia igyekszik minden érdemi kiadványt regisztrálni. Mégis nagyon nehéz megszerezni egyes helyi kiadványokat, kivált hogy ezeknek kötelezpéldány-rendszerünk sem adja meg a kellő támogatást. Ezt a tegnapi tanácskozás, vita felszínre hozta.

Tovább bonyolítja a problémát, hogy közgyűjteményeink sok esetben egymás dolgát nehezítik a helyi kiadványok beszerzésénél, a helyismereti gyűjtemények gyarapításánál, s jóllehet megyénkben is és másutt is folyamatosan kísérleteznek a könyvtárak, levéltárak és múzeumok a beszerzés összehangolásával, mégis nehéz áttörni – a mindenekelelt szemléleti – akadályokat. A levéltárak és múzeumok sok esetben valamiféle hegemon törekvést látnak a könyvtárak gyűjtőköri koordinációt és munkamegosztást sürgető kezdeményezéseiben, de előfordul az is, hogy a könyvtárosok nem látják elég világosan a múzeumi és levéltári könyvtárak sajátos funkcióit. S míg minden területen az eltérő, a specifikus vonásokat hangsúlyozzuk, mindenki rosszul jár. A könyvtárak azért mert nem tudja a könyvtáros az olvasó kezébe adni azokat a kiadványokat, amelyek néhány lépéssel odébb megtalálhatók a múzeum vagy a levéltár könyvtárában, csak éppen a nyilvánosság számára hozzáférhetetlenül. Növeli a gondot, hogy úgyszólván mindenütt megoldatlan a jól képzett levéltári és múzeumi könyvtárosok problémája. Esetenként akadnak ugyan megfelelő szakemberek, de helyettük többnyire segédezőkkel próbálkoznak, nem véve tudomást arról, hogy a levéltárakban és a múzeumokban mindenekelelt olyan szakkönyvtárosokra van szükség, akik partnerei lehetnek a levéltárosoknak és a muzeológusoknak, s nem csupán nyilvántartják a könyveket, hanem szükség esetén

irodalomkutatást, szakirodalmi tájékoztató munkát is végeznek. Nem látszik megnyugtató megoldásnak az sem, hogy a múzeumi, levéltári népművelő tevékenység melléküzemágként igyekszik megoldani a könyvtárkezelés problémáját.

A megyei közgyűjtemények együttműködésével a gondok jó része – úgy gondolom – megoldható, a jelenlegi gazdasági helyzetet tekintve pedig egyenesen elkerülhetetlennek is tűnik ez az együttműködés. A könyvtárosok nem csupán beszerzik, feldolgozzák és olvasói használatra bocsátják a helyi kiadványokat, hanem mint művelődő vagy mint kutató emberek használják is azokat. Továbbá, nem hivatásos kiadóként is tevékenykednek. Érdekeltségük tehát meglehetősen sokoldalú a jelen tanácskozás összehívásában, és sikeres lebonyolításában. Mindazonáltal ez nem csupán könyvtárosi rendezvény, hanem a közgyűjtemények munkásainak közös rendezvénye, amelytől azt reméljük, hogy sikerül tisztázni néhány alapvető elvi kérdést a közgyűjtemények könyvkiadó, könyvgyűjtő és használó tevékenységével kapcsolatban, ami a továbbiakban a gyakorlati munkát is meg fogja nyitni.

Abban a reményben nyitom meg a mai tanácskozást, hogy sikerül az említett kérdésekben és más, általam nem ismert kérdésekben a problémákat megismertetni, megnyugtató álláspontot kialakítani, s ezzel előbbre vinni a közgyűjteményi intézmények ügyét. Eredményes jó tanácskozást, jó munkát kívánok valamennyiöknek. A tanácskozást megnyitom.

Dankó Imre előadását tartja, mellette dr. Román Lászlóné

HELYI KIADVÁNYOK — HELYISMERETI MUNKA

„...helyi könyvkiadásunk égetően fontos, ...”

Valószínűleg mindannyian bizonyosak vagyunk abban, hogy – tartunk és hallgassunk bármilyen szép és okos előadásokat –, konferenciánk, tanácskozásunk igazi és lényegi célja betöltetett már egyszerűen azzal, hogy egyáltalán létrejött: láthatuk, láthatja egy egész ország, hogy milyen minőségű, milyen mennyiségű, milyen jellegű a helyi könyvkiadás. Sok-sok alábecsülés, a legitimáció legelőnyösebb formáinak is elvitatása után fény derült arra, hogy helyi könyvkiadásunk égetően fontos, hogy produkciói – folyamatosan, állandóan és egyre növekvő szinten adott termékei – nélkül nemcsak könyvkiadásunk válik, válhat csonkává, de szellemi életünk, kulturális közérzetünk is csorbát szenved. Mielőtt bármi másról szó eshetne, illő és ajánlatos leszögezni, hogy minden további diskurzus alapvető, immár kérdésbe többé nem tehető alapja a helyi könyvkiadás elismerése, saját helyén, saját posztján való látása és láttatása. E konszenzus bázisán igyekezhetünk a további teendőkről, a tárgyalt korpusz további problémáiról, kérdéseiről beszélni, a helyi kiadással kapcsolatos részstruktúrákat megvizsgálni, azt a kapcsolatrendszerrel megvilágítani, amilyenben a helyi kiadás publikációi mozoghatnak, hathatnak.

Magam egy részterület problémáiról beszélnék, a helyismereti munka és a helyi kiadványok kapcsolatáról, előlegezve néhány megállapítást; korrelációjáról, ám jól tudom, hogy e részprobléma előfeltételezi más aporiák megoldását. Az egyik legfontosabb ilyennek a helyi kiadványok számbavételét, normálformájú, szabályszerű terjesztését tartom. Az optimális megoldás nyilván az lenne, ha megvalósulhatna Zöld Ferenc javaslata, és a helyi kiadványok olyanféle kurrens (ideális esetben előzetes) bibliográfiája jöhetne létre, amilyen a hivatásos kiadók termékeinek ab ovo kijár (Könyvvilág, Új Könyvek stb.) Ez a kérdés nem a helyismerettel foglalkozók számára fontos elsősorban: ez a fogyasztók, vásárlók, fő-fő helyen a legkülönbözőbb könyvtárak alapvető óhaja, jogos kívánalma, de persze a helyismereti gyűjtemények gazdái is csak ilyenféle segédeszközök, tájékoztatási műszerek birtokában hasznosíthatják a helyi kiadványok – nem túlzás a szó – mérhetetlen mennyiségű információját, sok szempontból legfőbb hozadékát. Hogy azonban mit jelent, mit jelentenek ezek az információk a helyismeret számára, hogy mit jelentenek egyáltalán a helyi kiadványok a helyismerettel foglalkozóknak, hogy tehát – a kapcsolatot másfelől újrafogalmazva – miért indokolt nyomatékosan energiát fordítani a helyi kiadványok számbavételére, terjesztésére, azt nehéz „nagy fenék” kerítése nélkül elmondani. A továbbiakban tehát messziről indítva fognék a helyismeret és a helyi kiadványok kapcsolatának felvázolásához. Amint szakmánk egyik legnagyobb rangú amerikai mestere mondotta, helyismereti gyűjtemények mindig is léteztek. A szó mai értelmében vett gyűjtemények azonban persze jóval fiatalabbak,

különösen nálunk, Magyarországon. A hazai helyismereti munka mai szervezete, jelenlegi fölállása egy 1964-es miniszteri utasításhoz köthető („a megyei könyvtár felkutatja, gyűjti és feltárja a helyismereti irodalom dokumentumait, segíti a helytörténeti kutatást”). Már a rendelet előtt számos megyei könyvtárban folyt helyismereti munka, a jogszabály lényegében egy valós állapotot legalizált, de kétségtelen, hogy csak 1964 óta van a helyismereti munkának felelős intézményrendszere, az ország minden pontján (a megyei könyvtárakban) képvisellete. Igazi programot a jogszabály azonban nem adott, valószínűleg nem is adhatott. Amit a rendelet előír, az lényegében merő általánosság, amit a megyei könyvtárak ezen a területen megvalósítanak, az nagyobbrészt önkéntes, nem kötelező tevékenység. E tevékenység napjainkig tartó története durván három nagyobb szakaszra tagolható, és ezt azért is érdemes feleleveníteni, mert e történet szorosan kapcsolódik a helyi kiadványokhoz, részint egybe is esik vele. A 64-től a hetvenes évek elejéig tartó szakasz csak arra volt elegendő, hogy valóban minden megyei könyvtár elkülönítsen egy helyismereti gyűjteményt, integrálja szervezetébe mintegy a helyismereti munkát, szakembereket képezzen ki e munkára. A hetvenes években a kiadás, a helyismereti publikáció kérdésköre került és állt a középpontban. És itt, ebben a szakaszban vált mérhetetlenül fontossá a helyi kiadás. Nem állítható persze, hogy minden helyi kiadvány egyúttal helyismereti mű is, hevenyészett felmérés, akár a jelen kiállítás anyagának szemrevételezése is meggyőzhet mindenkit arról, hogy a helyi kiadványok döntő többsége eminenter helyismereti, helytörténeti dokumentum. Hogyan és miért készültek ezek a helyismereti munkák, miért alakult a hazai helyzet úgy, hogy szinte minimális (a könyvtárakra gondolok) gyűjteményi bázis alapján nagyvolumenű kiadás kezdődött. Úgy tűnik számomra, hogy nem annak ellenére került a kiadás a centrumba, hogy gyengék voltak a helyismereti gyűjtemények, hanem éppen ezért. Köztudott, minden valamirevaló helyismereti kézikönyv érdemben szól róla, hogy a helyismereti munka két nagy terepuma, a gyűjteményszervezés és a rá épülő szolgáltatások, valamint a helyismereti bibliografizálás, a helyismereti kiadványügy csak elvileg fonódik szorosan össze. Inkább kegyes óhaj, mintsem vitathatatlan gyakorlati alapelv, hogy jó helyismereti kiadványokat csak kiváló gyűjtemények bázisán lehet készíteni. Élő bizonyosság erre az általunk most szemlézett helyi kiadványtömeg is, hiszen ezek nagyobbik része éppen nem tökéletes gyűjteményre alapozódva, mintegy abból kinöve jöttek létre. A két terület közt a kapcsolat egyébként is bonyolultabb: amíg az adott helyek igen fontos problémáiról, intézményeiről, kronológiájáról, szerkezeti sajátosságairól stb. nem készülnek használható, színvonalas összegzések, ugyan mit is gyűjthetne, mit is tartalmazhatna egy-egy helyismereti gyűjtemény. Úgy tűnik számomra, hogy az itt látható, diszkusszióknak tárgyát képező helyi kiadványok megszületésének nem elhanyagolható oka és motívuma volt, hogy fontos helytörténeti problémakörök korábban egyáltalán nem kaptak érdemi tárgyalást, hogy tehát a legsürgetőbb feladat valóban az volt, hogy elkészüljenek azok a dokumentumok, amelyekből egyáltalán megtudható, mire is lesz majd használható, mit és hogyan fog tartalmazni a helyismereti gyűjtemények intézményrendszere.

Ez a kiadási évtized (mert a helyismeret vonatkozásában elsősorban a hetvenes évek produkcióit érdemes és szükséges vizsgálnunk) azonban sokkal többet és sokkal jobbat is adott, mintsem hogy egyszerűen pótléknak tekinthetnénk. Nemcsak azt igazolta, hogy a műfajnak, a helyi kiadásnak jogosultsága, nélkülözhetetlensége van, nemcsak azt, hogy gyűjtemények hiányában is el lehet, sőt el kell kezdeni a munkát (mintegy a hegeli tanácsot követve, aki Kanttal kapcsolatban azt mondta, hogy nem az ismeretelmélet készt kell állandóan élesíteni, hanem vágni kell azzal

a szerszámmal), de megerősített egy olyan vélekedést is, amely a helyismereti szakirodalomban ugyan meglehetősen ritkán látszik, ám annál gyakrabban hallhatjuk előszóban, vehetünk róla tudomást célzásokból stb. Nevezetesen arról a vélekedésről van szó, amely szerint helyismereti gyűjteményekre egyáltalán nincs is szükség, hiszen egy ilyen gyűjtemény által nyújtható vagy nyújtott információk megtalálhatók a nem helyismereti gyűjteményekben, elsősorban a nagy (tudományos és nemzeti ill. szak-) könyvtárakban, levéltárakban és múzeumokban, nem is beszélve a különböző információs gyűjteményekről, tájékoztató centrumokról, fotótárakról stb. A helyismereti gyűjtemények csak másodlagos és szűkebb volumenű lerakatai ezeknek a műhelyeknek, ha van funkciójuk, úgy ez csak a népszerűsítés, hazafias nevelés, gyorssegély, helyi kívánságok felületel kielégítése lehet. Egyetlen megyei könyvtárban sem találunk megközelítőleg sem annyi helyismereti, az adott helyre (legtöbbször a megyére) vonatkozó információt, könyvet, dokumentumot, mint a nemzeti könyvtárban, vagy – egy-egy szak, diszciplína, kutatási ág esetében – az adott ágazat szakkönyvtárában. Triviális példával élve: a miskolci színház történetét kutatni a Magyar Színházi Intézetben kell és nem a miskolci megyei könyvtár helyismereti gyűjteményében; egy Krúdy-monográfiához az anyagot a Széchenyi Könyvtárban leli fel a kutató és nem a nyíregyházi megyei könyvtár helyismereti gyűjteményében stb. Nos, a helyi kiadványok nagy része még akkor sem a megfelelő helyismereti gyűjteményekben készült, ha összeállítója, szerzője esetleg éppen az adott helyismereti gyűjtemény munkatársa, ha kiadója, közrebocsátója éppen a gyűjtemény gazdája és anyakönyvtára, a megyei könyvtár. De láthattuk, hogy ez teljességgel törvénytelen, hiszen mind a mai napig igen erős hiányai vannak a gyűjteményeknek. Nehéz két teljesen eltérő terepet összevetni, egymással és egymáson megmérni, de talán mindenki egyetért abban, hogy a kiadványok, a helyismereti, helyi kiadványok szintje lényegesen magasabb manapság, mint a megfelelő gyűjteményeké.

Csak hogy, és éppen erről szólnék a következőkben, e két terület szétválasztása, egymásra való tekintet nélküli művelése csak egy ideig, csak egy bizonyos szintig tartható fenn. Szó esett itt már arról, hogy a helyi kiadványok nem mindig igazán sikerült. Hordalékos, felesleges, alacsony színvonalú művek egész csoportjai pertraktáltak az eddigiekben. Ám nem is elsősorban rájuk gondolok, amikor úgy véleksem, hogy a gyűjteményi bázis nélkül létrejött és kivirágzott kiadványcsoport előbb-utóbb mégiscsak rá fog szorulni arra az alapra, amelynek megteremtésében oly nagy része van. Ez is igaz ugyan – később kiderül miként, mi módon –, ám ennél sokkal nyomósabb a következő megfontolás: az a bázis, amely jelenleg a kiadványok alapzatául szolgál, és amely, mint erről említés tétetett jelenleg sokkal gazdagabbnak és megbízhatóbbnak látszik, mint a hamupipókeszerű helyismereti gyűjtemények, nem egy szempontból kimeríthetőnek, már most, már jelenleg kimerítettnek tűnik. Mert igaz ugyan, hogy a nagy könyvtárak dokumentumai számosabbak, mint a helyismereti gyűjteményekéi, ám ennek a gazdagságnak ára van. Ez az ár a feldolgozatlanság, pontosabban a csak bizonyos szintig, nevezzük makroszintnek, való feltártság. Az Országos Széchenyi Könyvtár állományában természetesen megvan minden helyismereti vonatkozású anyag, csak hogy jól elrejtve. A könyvek ugyan megtalálhatók, de már az egy szinttel alacsonyabb műfajok nem: sem a tanulmányok, sem a folyóiratcikkek, sem a fotók, nem is beszélve a mi szempontunkból olyannyira fontos elemi információkról. De még maguk a könyvek sem mindig és főleg nem mindig egyértelműen vallanak helyismereti tartalmukról. Nem segít (eleve nem is segíthet) ebben az ETO, nem a korszerű bibliográfiái leírás, nem még a tárgyszavak (a nem helyismereti szempontból kialakított tárgyszavak) sem.

Pedig hogy ezekre az elemi információkra szükség van, hogy tehát szükség van azokra a gyűjteményekre is, amelyek egyedül képesek ezeket produkálni (kibányászni, sőt néha szinte megteremteni), arra számos, nem is kis fontosságú jel mutat. Ma ugyanúgy látszhat még, hogy például a történészek esetében (és itt nem egyszerűen egyetlen diszciplínáról van szó, hanem a mi szempontunkból egy csúcstudományról) a helytörténet periférikus terület, amelynek művelésére nem a legjobb szakemberek vállalkoznak, amelynek produktumai korántsem állnak az érdeklődés középpontjában, amelynek szakmai presztízse alacsony, amely csak ritkán képviseltetheti magát disszertációs vitákon, amelynek recenziós, kritikai visszhangja roppant csekély. Ez azonban immáron csak látszat, amelyet inkább a tehetetlenségi erő mozgat, éltet csupán és nem az újabb bizonyságok. A számos jel közül, amely fordulatról látszik vallani, csak néhányat, de – úgy vélem – meg lehetően nyomatékosan sorolnék fel:

1. Elkészült, ill. rövidesen elkészül Magyarország történelmének tizkötetes összefoglalása, szintézise. Mint a tudománytörténet egybehangzóan tanúsítja, ilyenféle összefoglalások után rögtön a szintézist valószínűen felborító újabb tények, adatok, jelenségek felkutatása, feldolgozása, a részletmunka indul meg, általában nagy vehemenciával. (Szakmai és közeli párhuzamként, analog esetként a hatkötetes magyar irodalomtörténet, a spenót utáni, immáron összefoglalóan is ismertett irodalomtörténeti kutatási szakasz kínálkozik.) Az új részletek, adalékok stb. gyűjtése szükségszerűen a kisebb helyek történetének feldolgozása irányába mutat, csak ott, legfőképpen ott található ugyanis eddig számba nem vett, nem értékelt, nem ismert új anyag, olyan méghozzá, amely – éppen újsága következtében – tágabb szemhatárt nyit, másféle következtetések irányába mutat, mint amilyen az éppen elkészült szintézis.

2. Nemzetközi, osztatlan elismerést szerzett történelemtudományi munkák apparátusának vizsgálata azt tanúsítja, hogy a források, a felhasznált munkák bizonyos átrendeződést mutatnak. A két világháború közt elkészült, a francia és az egyetemes történelemtudomány egyik csúcsteljesítményeként értékelt Bloch-féle feudalizmus-könyv például elsősorban még egyetemes összefoglalásokra, nemzeti történetekre, nagy témákat feldolgozó monográfiákra hivatkozott, apparátusa, bibliográfiái, jegyzetanyaga túlnyomórészt ilyen munkákat sorolnak fel. Az 1979-ben megjelent Braudel-féle egyetemes összefoglalás (pedig szerzője ugyanahhoz az iskolához, ugyanahhoz a történettudományi irányzathoz tartozik, mint Bloch) – jóllehet az iménti műhöz hasonlóan századunk legfőbb történettudományi mesterműveihez számítják, szintetikus jellegben sem marad el attól, éppen ellenkező képet mutat. Braudel jegyzetci közt szinte csak elvétve található összefoglaló történeti munka, ország-, nép- vagy nemzettörténet, az általa idézett monográfiák is szinte kivétel nélkül helytörténeti jellegűek. Az általa – világszinten – rendezni, feldolgozni, értelmezni vágyott anyaghoz ugyanis csak ezekben talált – általánosítható, kiterjeszhető – adatokat, adalékokat, éppen olyan valamit, amiről a nagy összefoglalások nem tudósítanak. Az ő könyvéből ragyogóan kiticszik, hogy egyetemes szinten is óriási jelentőségük, perdöntő szerepük van a mondjuk a kölni cukorfogyasztással vagy a debreceni sertéskereskedelemmel foglalkozó műveknek, ugyanakkor érdektelennek tűnik például Ranke, pedig éppen az adott korszakra vonatkozó, azokat feldolgozó egyetemes összefoglalásai.

3. A művelődéstörténettel foglalkozó – nemzetközileg is, hazánkban is megújult erejű és intenzitású (és ami ezzel kötelezően együtt jár, a legjobb, legtekintélyesebb koponyák figyelmét magára vonó) kutatások tapasztalatai azt mutatják – vegyük akár az elméleti összegzéseket, akár a megvalósult monográfiákat, azok

anyagát, az általuk szintetizált információkat –, hogy korszerű művelődéstörténet nem művelhető az éppen az értéktudományok (pl. irodalomtudomány) által felkutatott, jobbára csak a legnagyobb teljesítményeket felmutató összefoglalásaira támaszkodva. Nagy, az eddig nyújtottnál lényegesen nagyobb szerepe van, lehet így a periférikusnak tetsző, helyi nagyságokkal operáló, helyi adatokat felmutató műveknek, a helyismeretnek, helytörténetnek, helyi kiadványoknak. Fordul tehát a szél, ám, hogy e forulatnak megfelelhessen, az új feladatoknak adekvát megoldást találhasson a helyismereti kutatás, új módszerekkel, nem utolsósorban a helyismereti gyűjtemények és a helyi kiadványok kapcsolatának magasabb szintre való emelésével kell, kellene kísérletezni. Néhány premisszánk már eddig is adódott egy újabb modell kialakításához. Ha a helyi kiadványok eddig bázis nélkül, vagyis megfelelő háttér nélkül is ilyen magasra törhettek, milyen perspektíva áll, állhat előttük, ha erőinket egy időre a gyűjteményekre koncentrálánk. Ennek első lépése pedig az lehetne, hogy ne egy absztrakt, akár a szakirodalomból, akár más gyűjtemények analógiáiból kikövetkeztethető, rekonstruálható képletet alakítsunk ki, hanem kövessük a helyi kiadványok, a helytörténeti kutatás, a helytörténeti publikációk egyértelmű utalásait, igényeit. Bárminő anyag feldolgozásához, rendszerezéséhez, tudományos kiértékeléséhez elsősorban információkra van szükség. Ezek az információk megtalálhatók ugyan a megfelelő dokumentumokban, eddig is azokból vették őket a kutatók, ám a dokumentumok nemcsak rögzítik ezeket az információkat, nemcsak elének állítják őket, de egyúttal és legalább ilyen mértékben el is rejtik előlünk. Csak a helyismereti gyűjtemény lehet, kerülhet abba a helyzetbe, hogy túllépjen a makrofeltárás szintjén, hogy a helyismereti információkat, az ún. elemi információkat láthatóvá tegye, kiszabadítsa mintegy őket a dokumentumok rabságából, megmenekítse az eltemetéstől. De nemcsak erről van szó. Minden helyismereti jellegű, helyismereti információkat is tartalmazó mű az elemi információkat csoportosítja, strukturálja valahogy, ezekből épít ki közvetett, nagyobb információnyalábokat, többszörösen rétegezett felépítményeket. Mit jelent ez? Elsősorban azt, amit – más összefüggésben (filozófiai, nyelvészeti ill. irodalomtudományi kapcsolódásban) – úgy fejeznek ki a szakemberek, hogy míg a mondatok jelentése minden esetben realizálható, a mondatokból felépülő nagyobb jelentésegységek egyre, éspedig fokozatosan nehező szemantikai helyzet elé állítják nemcsak az értelmezőt, de az egyszerű befogadót is. Hasonló a helyzet az elemi információkkal és a belőlük, rájuk felépülő magasabb struktúrákkal. Minden összefoglalás (helyi kiadvány) egyre távolabb visz az elemi információktól, egyre jobban meghamisítja azokat, éppen azért, mert egy bizonyos – visszafelé kiolvasható – értelmet ad nekik, egyet, jóllehet az információk eleve megengednek más, több értelmezést is, illetve lehetőségük van arra, hogy más struktúrák részci legyenek. Ezt a többletet ill. másságot tiltja le, zárja rövidre minden magasabb információs szint. A következtetés egyértelmű lehet: kiadvány és gyűjtemény korrelációs kapcsolatban állnak egymással. A gyűjtemény strukturálatlan, ám minden módon visszakereshető, könnyedén megkapható információi azok a cédulák, amelyekből a tudós, a kutató műveit megírhatja. Míg azonban a kutató eldobja a számára felesleges cédulákat, a helyismereti gyűjtemény nemcsak ezeket őrzi meg, de mintegy az új műből kicédulázható anyagot is azonnal becsztja, betagozza rendszerébe. A helyismereti gyűjtemény tehát nem szívódik fel, nem valósul meg, nem merítődik ki mégoly kitűnő művek megszületésében sem. Képes lehet arra, hogy újabb és újabb, magánál mindig szűkösebb körű, ám információanyagán túllépő monográfiák, kiadványok talapzata legyen. A helyi kiadványok közül azok (az arányokról már esett szó), amelyek helyismereti, helytörténeti jellegűek, műfajilag ugyan nagyon változatos képletet mutatnak, de azt nyilván nem mondhat-

juk, hogy a teljes genológiai tabellát kitöltenék. A korrelációs viszony egyik nagy előnye lehetne, hogy ne csak egyedi, egymástól többé-kevésbé független alkotások születhessenek, de művek teljes paradigmái, teljes sorozatai láthassanak napvilágot, a legegyszerűbb kronológiáktól, ajánló bibliográfiáktól a kistükrökön, kommentált jegyzékeken keresztül a nagy összefoglalásokig, monográfiáig, kézikönyvekig. Ez a hozadék pedig a gyűjteményt fogja gyarapítani – és ezúttal már nem csupán dokumentumaival, a belőlük kisajtott, a rendszerbe beépített és állandóan beépülő információival, de a gyűjteménytől nehezen elszakítható egyéb szolgáltatásokat, elsőként a tájékoztatást, annak minden lehető variációját. Inkább csak a helyismereti gyűjteményekről beszéltem, sőt elsősorban azok igazi megszervezését tekintettem a soron következő legfontosabb feladatnak. Talán kivehető volt azonban szavaimból, hogy a gyűjtemények mint a helyi kiadás magasabb szintre emelésének eszközei álltak előttem, hogy vázolt problémáimat fel sem vehettem volna a helyi kiadványok, a helyi könyvkiadás tengertanulságú és gyönyörű hazájának hiányában.

*A tanácskozás résztvevői ***

KÖNYVKIADÁS, HELYISMERETI GYŰJTEMÉNY ÉS KUTATÓMUNKA A KÖNYVTÁRBAN

(... a kiadvány csak a jéghegy csúcsa legyen.)

Kedves hallgatóim, kedves barátaim! Szeretném hálára kötelezni a jelenlévőket azzal, hogy igen röviden beszélek, majdnem olyan röviden, mint Vajda Kornél, s időt hagyok Dankó Imre barátomnak, hogy a még türelmes hallgatóság előtt olvashassa föl 27 flekknyi előadását. Sem a tárgyat, sem a hallgatóságot nem kívánom kimeríteni. Annál kevésbé, mert a puszkaporom egyrészét már Vajda Kornél ellötte. Azt a részét ti., amelyik a helyismereti gyűjteményre vonatkozik. Egyrészt én is meg szeretném változtatni, a címet melyről beszélendő vagyok; itt az van, hogy Könyvkiadás, helyismereti gyűjtemény és kutatómunka könyvtárban. Nekem csak a sorrendet kell megváltoztatnom: első a helyismereti gyűjtemény és a kutatómunka a könyvtárban, és csak ezután következhet a helyi könyvkiadásról, a könyvtárak kiadványairól való beszélgetés. Nem én, hanem Takács Miklós, 1968-ban kiadott útmutatójában fogalmazta meg ezt a tételt, amelyet én is tételként szeretnék itt megismételni: „Ne kiadványokban gondolkozzunk.” Kicsit furcsa, hogy most amikor éppen kiadványok közt ülünk, erről beszélünk, de összevág azzal, amit Kornél mondott az imént, hogy ti. a kiadványok már csak a helyismereti munka végső gyümölcsei, végső termékei lehetnek. Ezeknek a kiadványoknak a jó részében valóban fogyatékoság, hogy ilyen gyűjtemény nélkül jöttek még létre. De ez talán történeti hibája, gyermekbetegsége a mi tevékenységünknek. Szintén nem én mondom; hadd hivatkozzam másokra is, nemcsak a saját „kútféjéből” merítsek, s ne csak a saját tapasztalataimról beszéljek. Tuba László írta 1975-ben a Könyvtárosban, hogy a kiadványok mögött „aranyfedettként” ott kell állania a helyismereti gyűjteménynek. Én pedig ezt úgy fogalmaznám, hogy a kiadványok csak mint a jéghegy, úgy emelkednek ki a tengerből; tudnivaló, hogy a jéghegynek ez csak egytized része; kilencetized része a víz alatt van, s ez a helyismereti gyűjtemény. Az első tételtem tehát – rövidség végett is tétélekben szeretnék fogalmazni – : első a helyismereti gyűjtemény, s ne kiadványokban gondolkozzunk, hanem a kiadvány csak a jéghegy csúcsa legyen.

A második tétel a gyűjteményre vonatkozik: azt szeretném leszögezni, hogy a könyvtár helyismereti tevékenysége nem a könyvtár egyetlen munkatársának feladata, hanem az egész könyvtár szervezetében kell beépítve lennie. Lehet persze egy-egy megyei, városi könyvtárban helyismereti munkatárs sőt, mint Miskolcon például helyismereti csoport, de ez csak motorja, élesztője lehet az egész könyvtárban folyó munkának. A Somogyi-könyvtár példáját szeretném egy sémával bemutatni; nem jut mindenkinek, de szíveskedjenek kézről kézre adva megnézni. Néhány szót is fűznék hozzá, hogy kell érteni. Arra példa, hogyan épül be a helyismereti munka egy könyvtár életébe. Középen van egy kocka, ez a helyismereti

katalógus, ez a lelke a munkának; ottan folyik a tájékoztatás, és ebből dolgozik a kutató. A gyarapításnak is, a földolgozásnak is több ága van: baloldalt fönt a könyveknek, lent pedig a folyóiratoknak a beszerzése és a katalógusba való bejutásának az útja látható. A könyvfeldolgozás rendes feldolgozás: tehát a könyvtári feldolgozás folyamatában egy munkatárs, a Somogyi-könyvtárban ez én vagyok, megnézek, kézbeveszek minden könyvet; belelapozok, és ha találok benne akárcsak egy bekezdésnyi olyan szövegrészt, amely Szegedre vagy Csongrád megyére vonatkozik, akkor oda beleteszek egy könyvjelzőt, és félreteszem. Ezeket a feldolgozás munkatársa külön, analitikusan kicédulázza, és ez az analitikus fölvétel kerül bele a helyismereti katalógusba. Ezt jelzi az analízis szó, és a nyíl, hogy bemegy a helyismereti katalógusba. Ezt a helyismereti munkatárs gondozza. Lentről kezdődik a folyóiratok gyarapításának ábrázolása; gyakorlatilag ez előfizetést jelent: az időleges nyilvántartást, kardexozást; ezt is ugyanúgy analizáljuk, mint a könyvet. Mégpedig többféleképpen: a helyi lapokat – két ilyen helyi lap van: Délmagyarország, Csongrád megyei Hírlap – szintén én szoktam átnézni, és piros karikával jelzem, hogy mit cédulázzanak ki, vagy ha a két lapban, ami igen gyakori, azonos anyagok vannak, akkor a Csongrád megyei Hírlapban karikát kap a cikk, a Délmagyarországban már csak egy „A” betűt, az azonosság jelzésére. Ezt egyetlen cédulára veszik föl, de két lelőhelyet jelölnek meg. Ezek a cédulák is bekerülnek a helyismereti katalógusba. Az országos hetilapokat és folyóiratokat pedig a földolgozási csoport vezetője, Gyuris György barátom, akivel együtt ezt a sémát készítettem, cédulázza ki. Ennek egy része, ez itt alul látható: „DM”, „CSMH”, azt jelenti, hogy e cikkek egy része egy héten egyszer bekerül a Délmagyarország szombati és a Csongrád megyei Hírlap vasárnapi számaiban heti rendszerességgel megjelenő *Szeged a hazai lapokban*, ill. *Csongrád megye a hazai lapokban* c. bibliográfiai összeállításba. Ez tehát a cédulák egyik fajta fölhasználása. Utána a cédula szintén belekerül a helyismereti katalógusba. Az ábra jobb felén kifejezetten a helyismereti gyűjtemény anyagának szerzeményezése, gyarapodása látható. Erről már nem kell részletesebben beszélnem, mert ez magától értetődő, világos. Itt tehát külön helyismereti feldolgozásról van szó. Azaz míg a baloldalon a könyvtár rendes folyóirat- és könyvföldolgozásának a folyamatába illesztve látható a helyismereti munka, a jobb oldalon csak a helyismereti gyűjteményre, kifejezetten helyismereti művekre, kéziratokra és így tovább vonatkozik. Itt alul folyóiratok és aprónyomtatványok, üzemi lapok stb. értendők.

Ez csak egy példa arra, amit hangsúlyozni szeretnék: a helyismereti tevékenység a könyvtárban nem egyetlen ember munkája, hanem a könyvtár szervezetébe beépítve kell folynia. Ezt azért fontos leszögezni, mert sokáig némely könyvtárak azzal halogatták a helyismereti tevékenység megkezdését, hogy nincs emberük rá. Nem kell feltétlenül külön ember, egy kisebb könyvtárban kiváltképp nem szükséges, nem is lehetséges. Am ilyen munkamegosztással, amikor a maga obulusát mindenki beleteszi a közösbe, nagyon szépen elképzelhető a helyismereti gyűjtemény kialakítása. Ez lett volna a második tétel.

A harmadik tétel: „Mindenkinek lehet kutató”. Sebestyén Géza 1955-ben írta a Könyvtárosban: a helyismeret az a tevékenység, amely még a legkisebb népkönyvtár – akkor még így hívták a községi könyvtárakat – munkáját is tudományos színvonalra emeli. Most szó szerint idézem, eddig szabadon idéztem: „természetesen emelkedhet a tudományos kutatóintézet rangjára”. Ez egy kicsit úgy hangzik, mintha nagyozolás volna, de véleményem szerint Sebestyén Gézának ebben tökéletesen igaza volt, hiszen egy kis községi könyvtár is, nagyon csekély ráfigyeléssel és egy kis gondoskodással naprakészre összegyűjthet olyan anyagokat, amelyek csak ott találhatók meg az ő könyvtárában. Részben könyvek formájában

(antikvárból beszerzett régi könyvekkel, újonnan megjelent könyvekkel), részben nagyobb művekből kisebb részeknek, fejezeteknek, lapoknak a gyorsmásolásával; ma már ez is elérhető aránylag elég könnyen. Továbbá a falukról szóló cikkeknek a kivágásával és irattartóban való megőrzésével és így tovább.

Itt egy kicsit hadd vitatkozzam Vajda Kornéllal, aki mintha kissé lebecsülné jelenlegi helyismereti gyűjteményeinket. Lehet, hogy a példái amelyeket itt mondtott, jók, ezeket nem tudom cáfolni, mert nem tudom milyen Krudy-anyag van Nyíregyházán, vagy milyen színháztörténeti anyag van Pécsen, de azt állíthatom, hogy pl. a Somogyi-könyvtárban van olyan Szegedi Napló, amely a Széchényi Könyvtárban nincs meg. Tehát Mikszáth kritikai kiadás nem képzelhető el a Somogyi-könyvtár helyismereti anyaga nélkül; ugyanígy a Juhász Gyula kritikai kiadás sem, mert pl. a Délmagyarország is hiányosan van meg a Széchényi Könyvtárban. Sorolhatnám tovább. Kézirataink is vannak; pl. most jelent meg tavaly a Magvetőnél a Tények és tanúk sorozatban Kovács István Egy szegény pórfiú önéletírása, a Somogyi-könyvtárban őrzött kézirat alapján.

Lehetséges, hogy egy csomó dologban Pestre kell mennünk, sőt mindig Pestre kell mennünk, már csak kiegészítés végett is, de ez a kettő egymástól elválaszthatatlan, mint egy diónak a két fele. Tegnap elhangzott itt néhány dolog: hogy Hevenes-féle gyűjteményt, de említhetném a Pesthy Frigyes-féle földrajzi névgyűjteményt is, nézzék át a megyék dolgozói, mert csak így kerülhetnek kiadásra. Én ezt hallatlan pazarlásnak tartom, hogy – mint ahogy most ez történik a Bél Mátyás vagy Pesthy Frigyes gyűjteményének a kiadásával is –, amit országosan nem tudtunk kiadni, a megyék különféle kiadásokban, színvonalas és kevésbé színvonalas kiadásokban, egyenként próbálgatják megjelentetni. Tegnap hallottam, hogy Pesthy gyűjtésének némely része már bele fog kerülni az új földrajzi névgyűjtemények megfelelő köteteibe. Ez a hallatlan pazarlás. Itt kellene a központi gyűjteményekre jobban támaszkodni; azokat egy vagy két ember dolgozza fel, ne tizenkilencen nézzék át ugyanazt a kéziratthalmazt, és maszolázzák ki belőle a nekik való anyagokat, hanem egy valaki dolgozza föl, és abból részesüljön minden megye. Sőt legjobb volna az ilyeneket egyetlen egységes sorozatban megjelentetni. Épp tegnap – már nem tudom ki – beszélt arról, milyen kár, hogy a földrajzinévgyűjtés külső alakjában és tartalmilag is nagyon eltérő sorozatot fog csak kiadni, és nagyon nehezen lesz áttekinthető. De ugyanezt elmondhatjuk pl. a megyei hírlapbibliográfiák sorozatáról, amelyből szintén csak 4–5 kötet van már hátra, de szinte mindegyik más módszerrel épült föl, más formát ölt, úgyhogy nagyon nehéz őket egységes sorozatnak tekinteni.

Még ehhez a harmadik tételhez kapcsolódik, tehát hogy mindenki lehet kutató a könyvtárban, a könyvtáros is, a községi könyvtáros is, hogy ennek a kutatói tevékenységnek vannak fokozatai, lépcsői. A legegyszerűbb lépcső a már említettek kivételével, tehát hogy összegyűjti egy kis rekeszbe a községre vonatkozó könyveket és irattartóba a róla szóló cikkeket, xerox másolatokat, hogy kicédulázza a lexikonokat, és megnézi, hogy kik születtek, kik működtek községében. Megyei szinten ez elképzelhető úgy is, hogy valaki a megyét ilyen szempontból végigvizsgálja, és elkészíti a megye „tehetségterképét”. Erre egyszer Somogyi József a 40-es években adott példát „Magyarország tehetségterképe” címmel, de elképzelhető ez megyénként is, tehát felvázoljuk, melyik községben hányan vannak olyanok, akik annyira érdemesültek, hogy ezek és ezek a lexikonok szólnak róluk. Egy kicsit formálisnak látszik ugyan ez a kritérium, ez az ismérv, hogy valaki lexikonba bekerült, de hát valami normát mégis kell választani. Említettem már, hogy nálunk nagyobb művek kis részeinek az analitikus felvétele is megtörténik; ezt is megte-

heti minden könyvtáros; megyei, városi, községi egyaránt. Nagyon hasznos segéd-
eszközt ad a kutató kezébe az a könyvtáros, aki elkészíti egy régebben kiadott
helyismereti műnek hiányzó névmutatóját, esetleg tárgymutatóját. Ezt le is lehet
sokszorosítani néhány száz példányban, beleragasztani a könyvtári példányokba
és esetleg árusítani is olyanoknak, akiknek otthon megvan ez a könyv. Egy ilyen
segédlettel, név- és tárgymutatóval saját példányuk értékét és használhatóságát
rendkívül meg tudják növelni. A helyi különlegességet jelentő folyóiratok, lapok
repertóriumát is el lehet készíteni. Nem kell rögtön kiadványra gondolni. Katalógus
formában, cédulákon is föl lehet tární egy helyi folyóiratnak a teljes anyagát,
vagy egy helyi napilapnak válogatott anyagát. Marót Miklós írja a Könyvtári Fi-
gyelőben 1978-ban, hogy a repertórium „térhódító műfaj”. Igaza van, valóban
manapság jött divatba, de egyre inkább érezzük, hogy mennyire praktikus, meny-
nyire szükség van rá. Hisz nem kell a kutatónak egy folyóiratot végig böngésznie,
ha akár katalógusban, akár kiadványban pillanatok alatt megállapíthatja, hogy vá-
lamely keresett személyre vagy tárgyra vonatkozólag talál-e abban a folyóiratban
adatot. Elkészíthető szintén akár községi, akár városi, akár megyei könyvtárban
„képmutató”; tréfásan nevezem így, index, képek indexe. Tehát kiadványokból,
lapokból, folyóiratokból nem kell kivagdosni a képeket, fölragasztani és őrizgetni;
ez barbarizmus volna. De kicédulázhatjuk a képet, és új rendbe állítva a cédulá-
kat, létrejöhet a képkatalógus, amely egy pillanat alatt megmondja, hogy a kere-
sett személyről, épületről, tárgyról van-e kép, és mely műben található. Ezek te-
hát a legegyszerűbb tevékenységi formák, amelyeket, ismétlem, minden könyv-
tárban meglehetősen csinálni, és amelyek a könyvtárat Sebestyén Géza szerint „tudo-
mányos kutatóintézet rangjára” emelhetik.

Harmadik tétel: nem azt kell kiadni, amit a legkisebb erőfeszítéssel ki tu-
dunk adni, hanem amire a leginkább szükség van. Az eddigi kiadványok egy ré-
szét az határozta meg, azért jöttek létre, mert könnyűszerrel, kényelmesen elő le-
hetett állítani. Természetesen az is meghatározza egy kiadvány létrejöttét, hogy
aki csinálja, mihez ért. Ismerik Mikszáthnak a példáját: nagy fáradtsággal az em-
ber is megtanulhat ugyan egeret fogni, de minek, amikor ott a macska. Itt is úgy
van: miért erőltessünk rá valakire, aki nem ért hozzá valamilyen témát, míg más
alkalmas volna rá, vagy annak az illetőnek a számára is akadna testhez állóbb
tárgykör, amelyre éppolyan társadalmi igény mutatkozik, mint a javasoltra. Na-
gyon bonyolult dolog, hogy miképpen lehet megtalálni a megfelelő embert a meg-
felelő tárgyhoz. De lehetőleg ezt a kettőt össze kell illeszteni. A döntő mégis a
társadalmi igény: mire van szükség.

A kiadványfajtákat kétféleképpen lehet megkülönböztetni; tartalmuk és for-
májuk szerint. Tartalmuk szerint a Könyvtári Figyelő 1978. évfolyamán próbál-
tam áttekintést adni az addigi kiadványokról, tehát hogy milyen típusúak; bibliog-
ráfiák, repertóriumok, helyismereti bibliográfiák, személyiek, területiek, és így to-
vább. Ezekre most nem térnék ki, esetleg a beszélgetésben, vagy hozzászólások-
ban, ha ilyen fölvetődik, akkor visszatérhetünk rá. Ebben a kérdésben is érvé-
nyes, amit Voltaire, Lenin és Móra Ferenc egyaránt tanít: „Minden műfaj jó, ki-
véve az unalmasat”. Itt én inkább úgy mondanám: kivéve az érdektelent. Erre
Vajda Kornél is utalt, sőt az érdektelenség szót is használta. Tehát olyan tárgya-
kat kell kiadnunk, amelyek nem érdektelencnek, és amelyeknek a műfaja adekvát a
tárggyal, tehát pontosan megfelel a tárgyának. Eszerint dolgozzuk fel bibliografi-
kusan vagy esetleg monografikusan, tehát a tárgy teljes leírásával.

A negyedik tétel, amely most már a formát illeti. A tegnapi vitában és
előadásokban elhangzottakkal bizonyos fokig ellentétben, de aki az én nézeteimet

korábról ismeri, annak a számára nem meglepetésszerűen, újból kijelentem: én az évkönyvnek halálos ellensége vagyok, és helyette a következő kiadványtípusokat, tehát alaki, formai szempontból a következő kiadványfajtákat tudom javasolni. Elsősorban a folyóiratot. Éppen a Békési Élet példája bizonyítja, hogy a folyóirat milyen jó szervező erő. Mint a sós vízbe mártott zinegre, úgy kristályosodik köréje a munkatársi gárda. Az a munkatársi gárda, amely később nemcsak ennek a folyóiratnak lesz a szerzői társasága, hanem az önálló kiadványoknak is. Tehát szervező erő a folyóirat, ezért arra kell törekedni, hogy ilyen periodikák jöjjenek létre. Kezdetben ilyen lehet egy-egy könyvtári híradó; de üdvös volna a közgyűjtemények együttműködése, hisz a múzeumnak, levéltárnak a maga sajátos eszközeivel ugyanez a feladata s ugyanez a gondja. Tehát az volna jó, ha helyben mindenütt a három közgyűjteménynek lenne egy-egy közös folyóirata, amely az egy íven aluli kisebb közleményeknek, hozzászólásoknak, könyvismertetéseknek, vitáknak, amelyeknek a tudományos életben elengedhetetlen szerepe van, helyet adna.

A második ajánlatos kiadványfajta a füzet sorozat. A sorozat ti. éppenséggel az a forma, amely egyesíti magában az időszakosságot, a periodicitást; ha nem azonos időben is, de a sorozat, mint egy lánc, úgy fogja össze egy-egy füzetét; ugyanakkor szavatolja számára azt az önállóságot, amelyet egy-egy füzet jelent. Különösen akkor, ha minden füzet hátulján föl is soroljuk a sorozathoz tartozó többit; ez mint a lánc, húzza magával a többit. (Ha valakinek egy a kezébe kerül, megnézi, hahó, van itt egy csomó olyan füzet még, amely engem érdekel; rögtön elkezd utána nyomozni; kérem, keresem, és ha sikerül, akkor meg is találom.) Tehát ez az előnye a füzet sorozatnak; ebbe már az egy íven fölüli, egy és három vagy négy ív közötti terjedelmű tanulmányok kerülhetnek – tanulmányok, bibliográfiák, repertóriumok – minden ide tartozik. A harmadik kiadványfajta pedig a könyvsorozat: az önálló nagyobb mű, amely már (tegnap hallottuk, hogy a füzet és könyv közt 3 ív a határ; én eddig 4 ívet tudtam, 64 lapot, de hát akkor legyen 3) önálló könyvnek a sorozata. A sorozatnak itt is meg van az előnye, és az önállóságnak is az előnye.

Miért nem jó az évkönyv? Elnézést kérek azoktól, akik ezt tőlem már többször hallották vagy olvasták, de hadd ismételjem meg magam. Gőzmozdonyhoz hasonlítom az évkönyvet az úrhajózás korában. Mert lassú az évkönyv. Tessék megnézni akármelyik évkönyvünket, főleg a múzeumok ragaszkodnak az évkönyvhöz mint reprezentatív műfajukhoz. Kétségtől reprezentatív, némelyik félkilós, mint Dankó Imréné Debrecenben; vagy a szegedi múzeumé is: fényezett papíron, és így tovább. De nem hiszem, hogy fő szempont lehet, hogy reprezentatív. Amikor lassú. Majdnem minden évkönyv egy-, két-, sőt a szegedi hároméves késéssel jelenik meg. Emiatt nehéz anyagát összevágni; van, aki már készen van az írásával, de meg kell várni azt, aki késik; fele már elavul. Mondhatnák erre, milyen dolgozat az, amely két év alatt elavul. Kétségtől elavul, mert társadalomtudományi művekben is van olyan, nemcsak a műszakiakban, hogy közben újabb publikációk jelennek meg, és akkor már bizonyos eredmények kárba vesznek. Egy nagyon csattanós példát hadd hozzak: most jelent meg Mező Andrásnak A hivatalos helységnevéadás Magyarországon c. kandidátusi értekezése – tízéves késéssel. Az Akadémiai Kiadónál! Egyébként tíz évvel ezelőtt zárta le! A szerző kénytelen az előszóban mentegetőzni, hogy ma már számos dolgot másként lát, mint ahogy akkor írta, és nem is jelent meg még most sem az adattári része, ez majd még később fog megjelenni. Ilyen átfutási idővel – sajnos – nem lehet korszerű tudományt művelni. A tudományos élet vérkeringésébe, ahogy ez tegnap többször el-

hangzott, csak úgy szívódhatnak föl az írások, ha frissen, gyorsan kerülnek be. Erre a legalkalmasabb forma szerintem a füzetsorozat. (Dankó Imrét azért nem bántom meg ezekkel, mert Gyulán éppenséggel ő először füzetsorozattal indult, csak amikor Debrecenbe került, ott vette át a debreceni múzeum évkönyveinek hagyományát. De ugyanakkor ő teremtett mellette – érezvén ennek lassúságát – egy másik orgánumot, a Múzeumi Magazint, amely viszont a folyóirat igényét elégíti ki.) De még tovább mondom az évkönyv hátrányait: árukapcsolást is teremt ez; olyanokat is rákényszerít, hogy ezeket a vastag könyveket drága pénzért megvegyék vagy a szűk könyvespolcukon helyet szorítsanak neki, akiket csak egy vagy két írás érdekel belőle, és nem akarnák megőrizni a többit. Harmadszor pedig az esetek többségében az évkönyv az írások temetője. Igaz ugyan, hogy különféle repertóriumok, bibliográfiák feldolgozzák őket, de jóval később, és azokhoz is nehéz hozzáférni, bonyolult bennük eligazodni. Egy újabb érvet ehhez éppen tegnap adott a számba Villangó elvtárs, amikor emiatt panaszkodott, hogy az évkönyveknek nincs kellő kritikai visszhangjuk. Miért csodálkozunk rajta? Ki meri vállalni, hogy egy olyan heterogén, sokféle anyagról mérvadó szavakat ír le? Évkönyvről, amelyben egyaránt van régészet, irodalomtörténet, természettudomány, műszaki tudomány és így tovább. Ilyen polihisztor ma nincs Magyarországon. Tehát vagy az történik, és egy napilaptól többet el sem lehet várni, hogy egyszerűen felsorolja, mit tartalmaz az évkönyv, vagy pedig egyáltalán nem írnak róla egy szót se. De hát nekünk az volna a célunk, hogy írjanak. Tegnap felvetődött, hogy vannak szakosított évkönyvek. Valóban, ez már valamit segít a helyzeten, de én csak olyan szakosított évkönyvet láttam, Szegeden legalábbis, amelyben a régészet kapott külön kötetet, de a többi még mindig vegyesen volt benne: irodalom, történelem, néprajz, természettudomány, madártan és így tovább. Tehát ez sem oldja meg gyökeresen a dolgot. Egyébként is a régészetnek más alak is dukál; a régészek szeretik a nagyalakút, mint az Archeologiai Értesítő, ti. ott az ábráknak nagyobb hely kell, tehát formai szempontból sem nagyon pászítható össze a régészet a többivel.

Ötödik tétel. Vajda Kornállal egyetérték, amikor elismerte a ZTE-t vagy az ETO-t, – amely nem az Egyetemes Tizedes Osztályozást jelenti ebben az esetben, hanem labdarúgó csapatot, – hogy van ezeknek a róluk szóló kiadványoknak is szűkkörű jogosultsága. Én tovább mennék. Szó volt a 20⁰/₀-nyi „hordalékanyag-ról”. Nem ezeket akarom védeni, világért sem, mert tudom, hogy ezek sokban kompromittáltak a mi helyismereti tevékenységünket. De, állítom, hogy nincs érdektelen helyismereti kiadvány, legfeljebb az értéke nem áll arányban a ráfordított munkával, pénzzel. Valami hasznuk még az ún. jubileumi kiadványoknak, a tiszteletbeli arcképeivel díszített kiadványoknak is van. Sőt, az az érdekes, hogy ezek jelentősége idővel még nő ellentétben a szépirodalmi művekkel; egy rossz novellás kötet sohasem válik jóvá, az mindig rossz marad. Tehát állítom, hogy egy átlagos verseskötetnél többet ér egy átlagos helyismereti mű. Mert ez utóbb legalább forrásként hasznossá válik. Ez persze nem fölszólítás a színvonaltalanságra, és nagyon is szükséges a helyes fontossági sorrend, tehát hogy mit adunk ki.

Éppen a színvonalat érintik a következő tételeim: mindenekelőtt a szerzőnek a kiszemeléséről; tehát hogy a kiadványt hozzáértő szerző írja, ez a hatodik tétel, *a szerzővel egyenlő fontosságú a lektor*. A lektor ti. sokat tehet atekintetben, hogy megóvja melléfogásoktól, ballépésektől, tévedésektől a szerzőt. A lektor kiszemelésében fontos, hogy független legyen a szerzőtől; lehetőleg ne egy könyvtárban legyen vele, és ne a beosztottja legyen az illetőnek; még jobb, ha nem is abból a városból van. Pl. ha vidéki a szerző, és pesti a lektor. (A „vidéki” szót

az elmúlt napokban kerültek itt az előadók, mert pejoratív jelentést éreztek benne. Én nem érzem pejoratív értelmét; lehet, hogy lejárattuk ezt a szót, de szerintem a szónak kell visszaadni a rangját, és akkor nyugodtan használhatjuk. „Vidéki könyvkiadásról” is beszélhetünk, annál is inkább, mert itt a „nem hivatásos” és a „helyi” bizonyos fokig átfödi egymást, hiszen a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nem „helyi” de „nem hivatásos”; vannak tehát ilyen átfedések, ezért a vitázók(?) megkülönböztetése végett használom a „vidéki” szót.) Tehát visszatérve: a vidéki szerzőnek lehetőleg hasonló vagy magasabb képzettségű, ugyanebben a tárgykörben dolgozó fővárosi legyen a szakmai ellenőre. Még jobb, ha az illető szerzőnek vitapartnere, akivel tehát már hasonló tárgykörben vitatkoztak. A legjobb pedig, ha – ellenfele. Mert ez azután biztosan rámutat a hibáira. Van itt egy tévhit, mintha a lektornak a véleménye szentírás volna; ha a lektor valamit követel a szerzőtől, azt a szerző köteles végrehajtani. Nem! Saját jól fölfogott érdekében természetesen a tárgyi hibákat javítsa ki, de ha a szemléletbeli dolgokról van szó, akkor a szerző, ha megokolja, fenntarthatja a lektor véleményével ellentétes álláspontját is. A szerkesztőnek kell eldöntenie, hogy olyan súlyú-e a lektor észrevétele, amely a szerzőt valóban változtatásra kötelezi-e, vagy sem.

Hetedik tétel. Tegnap elhangzott, hogy ezek között a kiadványok között is sok van, amely külsőségeiben „vidéki”, provinciális. Most idézőjelben használtam a „vidéki” jelzöt. Ez részben a nyomdán is múlik, természetesen, hiszen sokszor a nyomda nem érdekelt abban, hogy számunkra szép kiadványt csináljon. Ezért erről a szerkesztőnek kell gondoskodnia. Valóban tapasztalat, hogy könyvtárosaink jó része nem ért a tipográfiához. Nem ismeri a betűtípusokat, a tipografizálás módszereit, az arányokat, a célszerű címbetűket stb. Itt van éppen Pelejteci Tibor, ma megérkezett.(?) Javaslom a KMK-nak, hogy szervezzen tanfolyamot, amelyen egyhetes kellő előzetes szakirodalmi tájékozódás alapján – amelyet mindenki otthon elvégezhet – gyakorlati tipográfiai képzést kapjanak, hogyan kell szép könyveket csinálni.* El is lehetne vinni egy-két nyomdába ezeket a jelentkezőket, hogy tanulják meg, hogy jön létre tulajdonképpen a könyv, mert el tudom képzelni, sokan még azt sem tudják. Ha a helyi nyomdával esetleg kapcsolatban vannak is, de nem biztos, hogy ez a kapcsolat olyan mélységű, hogy ebből a szép könyv technikájának a tudnivalóit elsajátították.

Végül a tudományos munkáról. A külső kutatókkal kapcsolatban a könyvtáros feladata, hogy a kezükre járjon. Nem szabad a könyvtárosnak „a kertész kutyája” szerepét játszania, tehát, hogy elmarjon a csont mellől olyanokat, akik azt a csontot meg tudnák enni; noha ő nem tudja megenni, csak elássa, de mellette van és őrzi, nem adja a kutató kezébe. Segítenünk kell, s ez meglehetősen önzetlenséget kíván a könyvtárostól.

Nyolcadik tétel, és ezzel már be is fejezem: a legmagasabb szintje a könyvtárak és általában a közgyűjtemények helyismereti munkájának: *a monográfia*. Most ne tessék csak várostörténeti, vagy megyetörténeti monográfiára gondolni, hanem mindenfajta monográfiára. Egy író, költő, tudós, műszaki lángelme életművének a monografikus föltárására, a szó etimológiai értelmében: tehát egy tárgynak általános, minden oldalú leírása. Természetesen egy község, város, megye történeti vagy jelenkori leírása, tehát diakronikus (történeti) és szinkronikus (jelenkori), társadalomrajzi leírása is idetartozik. Ezt azonban – erről tegnap hallottunk egy hozzászólást – jól elő kell készíteni bibliográfiákkal és forráskiadványokkal. Az ilyen monográfiákat nem lehet a szögről lekasztani.

* Vö. Repográfia és kiadványkészítés a könyvtárban. Szerk. Pelejteci Tibor. Bp., 1973. (P. L.)

KÖNYVKIADÁS, KÖNYVTARHASZNÁLAT ÉS KUTATÓMUNKA A MÚZEUMBAN

„... bel- és külföldi cserekapcsolatok ...”

Megtisztelő feladatnak érzem, hogy erről a tárgyról: a helyi kiadványok – helyismereti gyűjtemény – kutatók témakörben nekem kell néhány szót mondanom. A választás nyilván azért esett rám, mert ahogy *Péter László*, mint könyvtáros, *Szita László* pedig mint levéltáros, én pedig, mint muzeológus, részben intézményeinkhez kötötten, részben azoktól függetlenül, sok kiadványt jelentettünk meg, hol saját munkánként, hol pedig szerkesztményként. A három intézmény – könyvtár, levéltár és múzeum – egymást sokban kiegészítő, olykor-olykor azonos munkát végző, feladatokat ellátó munkahely. Előadásomban azon túl, hogy eleve hangsúlyozom az említett három testvérintézmény azonos, vagy közel azonos tevékenységét, a sajátos múzeumi körülményekkel, feladatokkal és eredményekkel fogok foglalkozni.

Először a múzeumi könyvkiadásról szólok. Múzeumi könyvkiadás mindig volt, jelenleg is van és mindig lesz, amíg múzeumok működni fognak. Azon egyszerű okból következőleg, hogy a múzeum számára a könyvkiadás munkafeladat, tevékenységéből fakadó jelentős munkarész. Az igazi múzeumi kiadvány ti. jelentés. Beszámoló az intézmény bizonyos időközben végzett munkájáról, elért eredményeiről. Az ilyen jelentések kezdetektől fogva két részből állnak: először az úgynevezett intézményi, működési, ha úgy tetszik igazgatási részből, amely mindenféle adatokat tartalmaz. Ez a rész is rendkívüli fontossággal bír a helytörténeti kutatás számára, mert folyamatában mutatja meg – kései utódok számára is – az intézmény fejlődését, lehetőségeit, azok jól, vagy rosszul való kihasználását; dátumokat, statisztikai adatokat sorol föl, amikből bármikor kibontható egy, az intézményben folyó munkát körvonalazó, hiteles kép. Mégis úgy gondolom, hogy a múzeumi jelentések második része a fontosabb a múzeumi könyvkiadás, könyvtarhasználat, a múzeumokban folyó és a múzeumokhoz kapcsolódó kutatómunka szempontjából. Az a rész, amelyet legszerencésebb, ha tudományos jelentéseknek nevezünk és egy, vagy több cikkből, tanulmányból áll. Ezek a cikkek, tanulmányok szoros kapcsolatban állnak a múzeumi munkával, a gyűjtéssel, ásatással, a különféle kutatásokkal, a múzeum nagyságától, egyszerű, vagy sokoldalú profiljától függően kevesebbről, vagy többről van szó, mind mennyiségi, mind pedig minőségi vonatkozásban. Kezdetben a múzeumi jelentések, amiket századunk második harmadától fogva mindinkább *évkönyveknek* nevezünk, csak egy-két cikket-tanulmányt tartalmaztak. Ilyen jelentéseket adtak ki a magyar múzeumügy hajnalán a különféle megyei, városi régészeti, történeti, művelődési, művészeti egyesületek. Ezeknek az egyesületeknek múzeumi gyűjteményeik is voltak, s belőlük alakultak első múzeumaink. Az ezeknek a jelentéseknek a múzeummal kapcsolatos része

gyakran állományjegyzék, tartalmazza a különféle ajándékokat, hagyatékokat, esetleg vásárlásokat, amelyekkel a jelölt időszakban a múzeumi gyűjtemény gyarapodott. Tárgykörüket tekintve leginkább a legkíméltebb múzeumi tudományág, a régészet körébe vágtak. Később azonban, amikor a múzeumok mindinkább széles körűen bővítették profiljukat és teremtették meg különböző szakgyűjteményeiket, az évkönyvekben közölt tanulmányok száma is nőtt és tárgyválasztásuk is változatosabb lett. Előbb a történeti, közelebbről helytörténeti, majd néprajzi, még később a művészet- és irodalomtörténeti és legutoljára a természettudományi cikkek, tanulmányok jelentek meg a múzeumi évkönyvek hasábjain. Sőt, a múzeum munkatársain kívül, a múzeum műhely voltától, jó társadalmi kapcsolataitól, a működő, vagy nem működő múzeumbaráti körtől stb. függően megjelentek bennük az ún. *külső munkatársak* írásai is. A külső munkatársak zöme valóban munkatársai voltak egy-egy, vagy esetleg több múzeumnak; megfelelő tájékozottsággal, képzettséggel bírtak, kutatási gyakorlatuk volt, van, sőt esetleg munkakörük is olyan, ahol tudományos kutató- és feldolgozó munkát végeznek. Ilyenek például a testvérintézmények munkatársai, a könyvtárosok, a levéltárosok, hogy ne is beszéljék az egyetemi, főiskolai tanárokról, a tanszemélyzetről, de az érdeklődő középiskolai tanárokról, sőt az általános iskolák néhány nevelőjéről sem, minthogy a művelődési ház hálózat munkatársai között is akad érdeklődő, a múzeumi gyűjtő-, feldolgozó munka valamely ágával esetleg hivatalból, munkahelyén is találkozó ember. Minthogy a múzeumi évkönyvekben és egyéb kiadványokban az ilyen, ún. külső munkatársak száma, aránya állandóan nő, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a különféle intézményekben folyó, vagy a különböző intézményekhez csatlakozó kutató-feldolgozó munka azonossága, közeli rokonsága teszi ezt lehetővé és nemcsak megengedhetővé, hanem szükségessé is.

Erről az azonosságról, vagy közeli rokonságról néhány szót! A múzeumokban többféle tudományágot művelnek. Arról már volt szó, hogy a régészet a legkíméltebb múzeumi tudományág, s hogy a múzeumi kiadványok nagy számban – korábban szinte kizárólagosan – közölnek régészeti tárgyú írásokat, ásatási jelentésektől, leletkatasztereken át egy-egy ásatás eredménycinek összefoglaló ismerettségig, sőt egy-egy sok információt hordó, netalán a korábbi álláspontot, vélekedést módosító egyetlen műtárgy, leletegyüttes, vagy darab elemzéséig. Ezt a sajátosságát, hogy ti. a múzeumi kiadványok, elsősorban az évkönyvek, sok régészeti tárgyú közleményt tartalmaznak az is alátámasztja, hogy a régészetnek, mint tudományágnak, a nagyrítván megjelenő központi folyóiratán kívül, majd egyetlen kiadási, publikálási lehetősége a múzeumi (évkönyv) kiadvány. A magyar régészetről a múzeumi régészeti szakirodalom figyelembevétele nélkül vajmi keveset, de egészen biztosan csak hibás, hiányos dolgot lehetne mondani.

De visszatérve a múzeumokban művelt sokféle tudományághoz, a több ágra bomló történettudományhoz (helytörténet, várostörténet, közigazgatástörténet, gazdálkodástörténet, intézmény-, üzemtörténet, munkásmozgalom-történet stb.), a numizmatikához, a heraldikához, a néprajzhoz, ami az igényesebb múzeumokban legalább két részből áll; az anyagi kultúrával foglalkozó ágból és a folklórból; a képzőművészetből, az iparművészetből, az irodalomtörténetből, a természettudományból stb., azt kell leszögeznünk, hogy mindezek a tudományok, bármily távol is álljanak egymástól, egy nagy, közös jellemvonásuk alapján rokonok, sőt azonosak és szépen integrálódhatnak egy-egy múzeum tevékenységében. Mi az a nagy közös jellemvonás, ami összehozza, együtt tartja ezeket a különben nagyon is szerteágazó tudományágakat. Semmi esetre sem maga a múzeumi szervezet, az intézményi keret, sokkal inkább az a felismerés, és a felismerés alapján kialakított gyakorlat, hogy ti. min-

den a múzeumban művelni tudományág történeti, közelebbről a múzeum gyűjtőterületének, gyűjteményanyagának megfelelően helytörténeti jellegű. Még a természettudományok különböző ágai, a geológia, a földrajz, a flóra és a fauna vizsgálata is, mert a kialakulást, a fajta-, illetve formaváltozásokat, a különböző időpontokban jelentkező sűrűsödési, illetve ritkulási jelenségeket, vagy éppen a holnap már történelemmé váló ma természettudományi viszonyait kutatja, tárja föl. Nem is szólva azokról a kapcsolatokról, összefüggésekről, amelyek a múzeumi tudományos gyűjtő- és feldolgozó munkák során kiviláglanak, nyilvánvalóvá válnak a szigorúan vett történeti és a lényegüket tekintve nem történeti, hanem például természettudományi kutatások, illetve közlemények között.

Mindennek a megvilágítására jó itt, Pécsen, a mohácsi csatater régészeti kutatására hivatkozni. Ahol is, ahhoz, hogy a régészet eredményeket tudjon felmutatni, szükséges ismerni a történeti földrajzot, hiszen a Duna az idők folyamán, így 1526 óta is többször változtatta folyását, nem is szólva a településekről, amelyek helye, határai kiterjedtsége ugyancsak változott az idők folyamán, sőt voltak olyan földrajzi jelenségek, amik el is tűntek. Összegezve, azt jelentjük ki, hogy a múzeumi kiadványok különböző tárgyú közleményeit a történeti, közelebbről helytörténeti aspektus köti össze, egységesíti.

A múzeumi kiadványok másik nagy csoportját az ún. kismonográfiák alkotják. Esetleg könyv, de inkább füzetsorozatban. Igen sok múzeumunknál találkozunk ilyen-nel, több helyt régen megjelennek és már bizonyos hagyományuk is kialakult. Általában azok a tanulmányok, feldolgozások kerülnek kiadásra ilyen múzeumi füzetekben, amelyeknek a helyük mindenképpen az évkönyvben volna; tehát a múzeum anyagára vonatkoznak, múzeumi munkeredményekről számolnak be, de terjedelmük miatt külön, önálló kiadványba illenek. Terjedelmük igen változatos, általában egy nyomdai ívnél terjedelmesebbek, de találni lehet köztük tíz-tizenöt íves munkákat is. Ezeknél a kiadványsorozatoknál az is előfordul, hogy a múzeum egyes kiemelkedő, nagy, más gyűjteményeknél jobban aktivizálódott gyűjteménye önálló szakkiadványsorozatot indít és jelentet meg, mint például a Veszprémi Múzeumi Szervezet keretében a Bakony kutatása c. természettudományi kiadványsorozat.

Ismeretesekek ezeken kívül úgynevezett múzeumi különkiadványok is. Ezek a különkiadványok egy-egy nagy, hosszan elhúzódó, eredményesen befejezett múzeumi munkáról adnak számot. Újabban sok köztük a jubileumi kiadvány. A sok-sok évfordulóhoz kapcsolatosan megszerezik a nagy személyiség vagy kiemelkedő esemény és a hely, esetleg a múzeum kapcsolatát, elmondva mindazt az újabb kutatási eredményekből, amit az alkalmi különkiadvány egyrészt méltónak, másrészt szükségesnek vél elmondani a jubileum alkalmából a jubilánsról. Ezek a múzeumi különkiadványok sok esetben nem egyszerű munkák, hanem több-kevesebb szerzős szerkesztmények. Minthogy többségükben valamilyen országos jubileum helyi vonatkozásairól szólnak, elsőrendű helytörténeti kiadványoknak veendő. Különösen azért is, mert az utóbbi időben kibontakozott, mind igényesebbé váló, szakmailag megfelelő helytörténeti tanulmányok, monográfiák, életrajzok stb. általában ezek között a különkiadványok között jelennek meg.

Az eddig ismertetett múzeumi kiadványoknak az is egyik jellemvonása, hogy tudományos publikációk, s mint ilyenek munkafeladatként is számontarthatók. Nagyon jól kiviláglik ez olyan múzeumi kiadványok esetében, amelyek egy-egy tudományos ülészak, tanácskozás anyagát adják közre. Ennek megfelelően az eddig említettek, tehát az évkönyvek, a sorozatot képző, vagy csak egyenként megjelenő kismonográfiák és az úgynevezett külön kiadványok egyike-másika is – a múzeumok költségvetése terhére jelennek meg. Az a tény, hogy a múzeumnak költségvetésébe be

lehet, sőt be kell tervezni bizonyos összegű nyomdaköltséget, szerző és szerkesztői tiszteletdíjat; lektorálási, fordítási munkadíjat, annak a hivatalos elismerése, hogy a múzeumok kiadványokat megjelentető intézmények. A költségvetés ugyan mindig feszes volt, a különböző takarékosági intézkedések, de a múzeumok funkciójának nem szabatos értelmezése következtében is egyre feszebbé válik. Már az úgynevezett múzeumi különkiadványoknál volt szó arról, hogy csak egy részük szigorúan vett múzeumi kiadvány, azaz költségeit nem a múzeumi költségvetésből fedezzük. Sokat csak szerveznek a múzeumok; a szerzők, a szerkesztő a múzeum munkatársai közül kerül ki és mind a múzeumi, mind a múzeumon kívüli szerzők végső soron a múzeumi anyagát dolgozzák föl, abból merítenek stb. Tehát ilyen értelemben ezek is múzeumi kiadványok, holott a kiadási költségeket más intézmények, mozgalmak, üzemek stb. fizetik. Sőt, prakszisomban az is előfordult, hogy a szerző saját pénzén jelentette meg a múzeummal munkáját, ami melleleg nagyszerűen belcéllett a múzeumi gyűjtő- és feldolgozó munkájába. Külön fejezetet érdemelne annak feltárása, hogy a szűkre szabott múzeumi költségvetéseket hogyan ellensúlyozzák a múzeumok. Milyen kapcsolatokkal sikerül a nyomdaköltségekre fordítható összeget növelni, s valóban külön rész foglalkozhatna a nyomdák és a múzeumok kapcsolatával, ebből a szempontból.

A múzeumoknak az eddig említett tudományos kiadványaikon kívül más jellegű, összefoglaló névvel közművelődési kiadványoknak lehetne őket nevezni, kiadványaik is vannak és voltak a régmúlt időkben is. Ezekben a kiadványokban általában a tudományos kiadványokban publikált eredményeket népszerűsítik egy-egy múzeumi munkafázishoz, legtöbbször egy-egy kiállításához kötöttek. A múzeumi közművelődési kiadványok legnépesebb csoportját a vezetők alkotják. Főleg a hosszabb ideig fennálló úgynevezett állandó kiállításokhoz készülnek vezetők vagy kalauzok. Időszakkiállítások esetében a leporellós vezetőmegoldás az általános, de gyakoriak az úgynevezett szöveges meghívók is, amelyekben a kiállítás megnyitására való meghívás mellett az illető kiállítás rövid leírását, ismertetését is olvashatjuk. Az állandó kiállításokhoz készült vezetőknek több fajtája van. Ismeretesek nagy terjedelmű, gazdagon illusztrált, aprólékos gondal készült, a szakmai igényeket is kielégítő, a további részletekben való tájékozódás kedvéért bibliográfiát is tartalmazó, esetleg több nyelvű vezetők. De tudunk számos, úgynevezett rövid vagy zsebvezetőkről is, amelyek a kiállítás útvonalát követve igen összefogottan, csak a lényegre kitérően, erőteljesen tagoltan ismertetik a kiállítás tartalmát. Ezek a rövid vezetők csak egy nyelven készülnek, illusztráltságuk szerény, vagy egyáltalán nem illusztráltak.

A vezetőkhez hasonló múzeumi kiadvány a múzeumi *műsorfüzet*. Ilyenek főleg az immár két évtizedes múltra visszatekintő múzeumi és műemléki hónapok rendezvényeihez készülnek. Sok esetben csupán az események, rendezvények időpontját, helyét, címét közlik, de egyre több azoknak a műsorfüzeteknek a száma, amelyek komoly ismeretterjesztési céllal, terjedelmes szöveges résszel is bírnak. Ezekben a szöveges részekben a múzeumi hónap vagy más múzeumi eseménysorozat célkitűzéseiről, az egyes rendezvények tartalmáról, a velük kapcsolatos feltétlen szükséges ismeretekről írunk. Ezeknek a kiadványoknak az ismeretterjesztő részei, ha a kiadvány sorozatban jelenik meg, összegyűjtve, valóságos helytörténeti antológiává állnak össze. Ilyen jellegű kiadványok megjelentetésére az utóbbi időben egyre több példa adódik.

Itt, a múzeumi közművelődési kiadványoknál emlékezünk meg azokról a kiadványokról, tekintet nélkül, tudományos, vagy közművelődési profiljukra, amelyeket nem közvetlenül a múzeum jelentet meg, hanem valamilyen, a múzeumhoz kapcsolódó szervezet, mozgalom. A legtöbb és legjobb ilyen kiadványt a múzeumok

mellett működő, a múzeumi tevékenység számára széles társadalmi bázist jelentő múzeumbaráti körök adnak ki. Leggyakoribb múzeumbaráti kör kiadvány egy tájékoztató jellegű kiadvány; műfaját tekintve körlevél, ami a kérdéses múzeumbaráti kör, illetve a hozzá kapcsolódó múzeum életét, eseményeit ismerteti. Ezekből a körlevelekből több helyen valóságos múzeumi folyóiratok nőttek ki. Ezekben a múzeumbaráti, vagy más kör kiadványokban, például az Egri Vár Barátainak Köre kiadványaiban, folyóiratában vegyes tartalommal, sok tudományos igényű közlemény is megjelenik, főleg adatközlések. Ezek a periodikák, bárhol jelennek is meg, és bármilyen változatos legyen is a tartalmuk, egyben megegyeznek, nevezetesen abban, hogy végsősoron helytörténeti publikációk, hogy a múzeumok ilyen irányú tevékenységét népszerűsítik és, ami ugyancsak nem közömbös, a múzeumon kívüli helytörténeti, honismereti tevékenységet erősen befolyásolják. Nemcsak a tanácsokkal látják el, tevékenységüket nemcsak koordinálják, hanem eredményeiket beépítik a tudományos megismerés folyamatába.

A múzeumi kiadványokról eddig elmondottakat szabad legyen itt, Pécsen, pécsibaranyai példákkal illusztrálnom. Az első múzeumi jellegű pécsi kiadvány, jellemzően régészeti tárgyú. Juhász László 1894-ben kiadott kis összefoglalásáról van szó: Baranya vármegye és Pécs város régészete (Pécs). Pécsen az idők folyamán két múzeum alakult. A régebbi a Városi Múzeum volt, a Megyei Múzeumot később szervezték. A korai múzeumi kiadványok a Városi Múzeumhoz kapcsolódnak. A Városi Múzeum is, mint minden múzeum, élete minden jelentősebb eseményét felhasználta, hogy a múzeumügyet propagálja. Így, ilyen céllal jelentették meg annak idején Emléklapok a Pécsi Városi Múzeum megújítási ünnepségéről, 1904. november 27. c. kiadványt (Pécs, 1905.). Vele egyidőben jelent meg, ugyancsak Wessely és Horváth Könyvnyomdájában a Szabályrendelet a Városi Múzeum és Könyvtár szervezéséről és igazgatásáról szóló kiadvány is. A későbbiekben önálló múzeummá alakuló Megyei Múzeum, 1904-ben, egy árjelzés nélküli kiadvánnyal jelentkezett, amely a már meglévő gyűjteményt ismertette: Baranya vármegye népművészeti gyűjteménye, Pécs vármegyháza, címmel. A következő évben, 1905-ben jelent meg az első kicsi múzeumi vezető: *Maros Arnold: Vezető a pécsi Városi Múzeumban* címmel (Pécs). 1906-ban is jelent meg múzeumi vezető, Szönyi Ottó írta: *A pécsi püspöki múzeum kötára*, címmel.

1908 igen jelentős év a Pécs-Baranyai múzeumok életében. Ekkor jelent meg a Pécs Baranyai Múzeumi Egyesület Értesítője című, évkönyvet pótló kiadvány – folyóirat – és folytatódott 1930-ig. Az első helyi gyűjtési útmutatót, 1933-ban, Berze Nagy János adta ki: *Tájékoztató Baranyavármegye magyar népe szájhagyományainak és szokásainak gyűjtéséhez* (Pécs) címmel. Közben a Városi Múzeum is felzárkózott és 1934-ben elkezdte megjelentetni a Pécsi Városi Múzeum Kiadványai című, 1939-ig létező folyóiratszerű sorozatát. Ekkor a kiadványsorozat elnevezésében változás történt, a Pécs Szab. Kir. Város „Majorossy Imre Múzeumának” évi értesítője c. folyóirat 1942-ig állt fenn. 1956-ban Kovács András jónak látta, ha megjelenteti *Történelmi hagyományaink védelmében* című brossúráját. Ugyancsak ebben indult meg a közben a két múzeum egyesítéséből keletkezett Janus Pannonius Múzeum *évkönyvsorozata*, mely ma is fennáll. Az évkönyvvel közel egyidőben (1962) indult a JPM, főleg vezetőket tartalmazó füzetsorozata. A vezetőkön kívül a füzetsorozat több helytörténeti vonatkozású anyagot is adott közre. Ahogy látják itt, Pécsen is bőszeges a múzeumi könyvkiadás. Elannyira, hogy áttekintésük is nehézségeket támaszt. Ezekben a nehézségeken segít át bennünket kutatókat és érdeklődőket egyaránt az a múzeumi kiadványokról szóló bibliográfia, amit a Déri Múzeum munkatársai indítottak el és készítenek folya-

matosan. Ez az Éri István szerkesztésében és Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ által kiadott múzeumi bibliográfia előbb a felszabadulástól 1975-ig a múzeumokban művelt tudományágak szerint csoportosítva mutatta be az egyes múzeumi kiadványokat, 1975-től kezdődően pedig évenkénti bontásban. 1964-ben indult a JPM kismonográfia-sorozata, a Dunántúli Dolgozatok és 1965-ben a JPM Baráti Körének tájékoztató folyóirata a Múzeumi Körlevél. Ennyit röviden a múzeumi kiadványokról, a múzeumi könyvkiadásról.

A múzeumok könyvtárai és a múzeumi könyvkiadás közt igen szoros kapcsolat van. A múzeumok kiadványaikat elsőrendben bel- és külföldi cserekapcsolatokban értékesítik. El lehet mondani, hogy minden különösebb központi intézkedés, terv, rendelkezés nélkül – különben most van kialakulóban ilyesmi – múzeumaink megtalálták az utat egymáshoz, határainkon belül és kívül, és gyakorlatilag minden múzeum részesül minden múzeum kiadványából. Ez egyfajta zártságot, egyfajta zárt kör számára való kiadványozást és könyvgyűjtést sejtet. De csak sejtet, mert, bár ezek a cserekapcsolatok rendkívül erősek, hagyományosak, arra is jók, hogy egy adott szakmai körben, a múzeumok, a múzeológusok és a hozzájuk tartozó ügynevezett, és már említett külső munkatársak szakmai tájékoztatását szolgálják. Egy-egy jól működő, saját kiadvánnyal vagy kiadványokkal rendelkező múzeum könyvtára manapság, évente 150–200 belföldi és 100–150 kötet, egység külföldi cseréből származó könyvvel gyarapodik. A múzeumi könyvtárak természetesen még másként is növelik állományukat. Vásárlás útján is, de az évi beszerzési keret általában kicsi, éppen hogy a legfontosabb kézikönyv-jellegű kiadványok beszerzésére elegendő. Még ma is jelentős múzeumi könyvtárgyarapítási mód az ajándékozás és a hagyatékolás. Ez utóbbi két múzeumi könyvtárgyarapítási mód mindennél beszédesebben igazolja a múzeum aktív kapcsolatait, társadalmi megbecsültségét. A múzeumi könyvtárak zömében ma már *könyvtárosok* dolgoznak. Többségük azonban nem könyvtáros képzettségű, hanem valamilyen múzeumi tudományág szakembere. Ez nagyon szerencsés dolog, mert az ilyen könyvtáros a múzeológus szakember figyelmével tudja számontartani a múzeumot, a múzeum munkatársait, a múzeumi közösséget érintő kiadványokat és magától érthetődően magas szinten ellátja az ügynevezett szakreferenciát.

A múzeumi könyvtárak tekintettel arra, hogy a bel- és külföldi cserekapcsolatokból származó könyvanyag a fentebb elmondottak értelmében, legyenek bármely tárgyúak is, végeredményben történeti, illetve helytörténeti vonatkozásúak, beszerzések java része is ilyen természetű, és megintcsak nagyobbára azok az ajándékok és hagyatékok is; történeti-helytörténeti szakkönyvtárak. Bizonyos esetekben, főleg a külföldi cserekapcsolatokból származó könyvek némelyikénél a problémafelvetés, a kutatási módszerek, a kutatási eredmények közreadásának formája teszük csak helytörténeti vonatkozásúvá a kérdéses könyveket. Még mielőtt továbbmennénk eszmefuttatásunkban, engedjenek meg néhány megjegyzést a külföldről származó csereanyaggal kapcsolatosan. Múzeumi könyvtáraink zöme a külföldi cserekapcsolatok révén olyan nagyértékű, számukra másként beszerezhetetlen, ugyanakkor munkájuk eredményes, korszerű továbbviteléhez nemcsak szükséges, hanem nélkülözhetetlen könyvekhez jutottak és jutnak, amelyek önmagukban értékes szakkönyvtárakká teszik ezeket a múzeumi könyvtárakat. A jól bevezetett és pontosan működő, következetes, régibb múltra visszatekintő cserekapcsolatok mesés könyvértékekhez juttatták nem egy múzeumi könyvtárunkat. Sok esetben olyan szakkönyvekhez, folyóiratokhoz, amelyek országszerte sehol sem találhatók, csak az illető múzeumban állnak rendelkezésre. Az OSZK felismerve a helyzetet már évek óta fáradozik azon, hogy összeállítsa a külföldi szakkönyvek és folyó-

iratok lelőhelyeinek katalógusát, hogy aztán az országban csak egy, vagy két példányban, itt, vagy ott meglévő könyvet, folyóiratot könyvtárközi kölcsönzéssel kikölcsönözhesse. A múzeumi könyvtárakról végül is elmondhatjuk, hogy zártkörű történeti, helytörténeti múzeológiai szakkönyvtárak, esetleg kézikönyvtárak. Elsősorban a muzeológusok használhatják őket, aztán a múzeumok köré csoportosult kutatók, a múzeumbaráti kör tagjai; általában nem kölcsönöznek, a szélesebbkörű, a múzeumhoz kevésbé kötődő, honismereti, helytörténeti érdeklődést is a városi, megyei könyvtárak felé irányítják.

A múzeumokban másfajta könyvgyűjtés is folyik. Múzeumaink éppen helytörténeti kutatási célokból kiindulva gyűjtik a helyi kiadványokat, az iparművészeti szempontból lényeges köteteket, illetve értékes kötésű könyveket és művészettörténeti, képzőművészeti szempontok alapján az illusztrált kiadványokat; irodalmi, irodalomtörténeti okokból pedig az első kiadásokat, a ritka, számozott, bibliofil, illetőleg dedikált munkákat. Múzeumaink különös érdeklődéssel fordulnak a bejegyzésekkel, észrevételekkel ellátott könyvek felé is. A bejegyzések legtöbbször volt tulajdonosuk, használójuk élete és tevékenysége, felfogása jobb megismerése szempontjából van nagy jelentősége. Ezeket a könyveket azonban nem a múzeumi szak- vagy kézikönyvtárban őrzik, hanem *műtárgyként* kezelve az illetékes szakgyűjteményekben tartják. Természetesen ezek között a műtárgy-könyvek között is akad nem egy olyan kiadvány, amely csak ilyen formában áll a kutatók, legyen az muzeológus vagy múzeumon kívülálló szakember, rendelkezésére. Ilyen esetekben magától érthető, hogy ezek a könyvek is kutathatók. De nem kölcsönözhetőek. Az újra való kiadásokhoz, facsimile kiadásokhoz ezek a műtárgy-könyvek szolgáltatják legtöbbször az alapot, anyagot. Az ilyen műtárgy-könyvekről a múzeumi könyvtárak nyilvántartásai is megemlékeznek, a szakgyűjteményi nyilvántartásokon túl. A könyvtári leltárkönyvekben, katalógusokban való szereplésük is egyik biztosítéka annak, hogy szükség esetén kutathatóak és bekerülhetnek a kutatómunka sodrába.

Még a múzeumokban folyó helytörténeti kutatómunkáról kell szólnom. Bár az eddigiekben is sok szó esett a múzeumi kiadványok és a múzeumi szak-kézikönyvtárak kapcsán a múzeumokban folyó helytörténeti kutatómunkáról, most mégis vissza kell térnünk erre a témára. Mégpedig azért, mert a múzeumokban folyó mindenféle kutatómunka abban különbözik a könyvtárakban, levéltárakban, tehát a testvérintézményekben folyó kutató, szorosabb értelemben véve helytörténeti kutatómunkától, hogy míg azokban a kutatás fő tárgya az írás, a kézirat vagy nyomtatvány, oklevél, vagy egyéb irat, illetve könyv, addig a múzeumokban a kutatás elsősorban tárgyakra, leletekre, történeti emlékekre, olykor ereklyetárgyakra, kisebb-nagyobb kiterjedésű objektumokra vonatkozik. Sokszor olyan tárgyakra is, hogy a kutatott tárgy be sem fér a múzeumba, nem raktározható; gondoljunk csak a néprajz területén a helytörténeti vonatkozásai miatt is számottevő népi építészet tárgykörére, egy-egy házra vagy házcsoporthoz. Nemcsak ilyen esetekben, hanem általában is, a múzeumi kutatómunka során, a múzeumi nyilvántartási dokumentáció lép előtérbe.

A múzeumi nyilvántartásnak három fázisa van. Mindhárom fázis alapvető fontosságú a kutatott, műtárgyban vagy műtárgyegyüttesekben konkretizálódott tárgykör szempontjából. A leltározás a műtárgy bekerülési idejéről, állagának körülményeiről, keletkezése idejéről, helyéről, méreteiről tájékoztat. Az úgynevezett leírkarton, amelyhez minden esetben tárgyfoto, esetleg rajz járul, a műtárgyakat tudományosan leírja. Mindenekelőtt meghatározza, szól anyagáról, előállításának technológiájáról, egyedi sajátosságairól (például díszítéséről, feliratairól stb.), funkciójáról,

funkcióváltásairól, más tárgyakhoz való viszonyáról, múzeumi felhasználásáról stb. A múzeumi nyilvántartás harmadik fázisa a mutatózás. Általában háromféle mutató készül egy-egy műtárgyról. A mutatók a kutatást segítik, a nyilvántartási dokumentáció gyors felhasználását biztosítják, amelyek aztán adataikkal megmutatják a további összefüggéseket, kijelölik a kutatás következő útját, módját. A műtárgyak tanulmányozásakor elengedhetetlen a múzeumi adattárak, a fotótárak, esetleg a hangtárak anyagának ismerete. Az adattárak voltaképpen irattárak, amelyekben a gyűjtés-feltárás adatait, körülményeit rögzítik. Az adattárak anyaga igen szoros kapcsolatban áll a gyűjteménnyel, a tárgyi anyaggal. Voltaképpen nem választhatók el egymástól, s ezért ezeket az adattári anyagokat is, végeredményben iratokat is tárgyakként, tárgyrészenként kell kezelnünk.

A múzeumokban folyó helytörténeti kutatómunkában legyen az egyébként bármily kiterjedt és nagyszabású is, a könyvtári, levéltári kutatás másodlagos és csak kiegészítő jellegű. Ugyanakkor nem mellőzhető és nagy hibaforrás az írásos forrásokban, az irodalomban való előzetes tájékozódás elmulasztása, illetve a kutatás folyamán az állandó, összehasonlító jellegű, ellenőrzési célokat szolgáló okmány-, könyvhasználat mellőzése.

A magyar múzeumokban, a múzeumokhoz tartozó más szervezetekben, mozgalmakban kiterjedt, korszerű, a tudományos megismerés erejével tudatformálást végző kutatómunka, helytörténeti kutatómunka folyik. Ez a sokrétű tevékenység a múzeumok fejlettségétől, munkatársai aktivitásától függően nem egységes, nem egyszintű. Úgy érezzük, hogy jobb szervezéssel, a feltétlenül szükséges anyagiak biztos, vitán felül álló biztosításával még eredményesebb lehetne. Úgy véljük, hogy ez a tanácskozás, a korábban megnyitott kiállítással együtt, ugyanezt a célt szolgálja és hozzásegíti könyvtárainkat, levéltárainkat, múzeumainkat és rajtuk keresztül a tudományos kutatómunkát, a helytörténeti tevékenységet, hogy sajátos profiljaiknak megfelelően, de egymást szükségszerűen kiegészítve, közös munkaként még eredményesebb munkálkodást fejthessenek ki.

KÖNYVKIADÁS ÉS KUTATÓMUNKA A LEVÉLTÁRBAN

„... a levéltárak ... a történetkutatás műhelyei lettek.”

A tanácskozás első napja alatt számomra, mint kiadással is hivatásosan foglalkozó részére, nagy meglepetéssel hatott a polémia, amely a terminológia körül alakult ki. Valamint ugyancsak nyugtalanságot váltott ki, hogy úgy kísérelünk meg országos ügyről mérleget vonni, értékelni, hogy annak biztos, egzakt kvantitatív, és amit ennél is fontosabbnak tartok, tartalmi értékeiről nincsen hiteles, szakmai – például akadémiai alátámasztású minősítésünk. Így talán nem hat véleményem túl barátságatlannak, ha úgy látom, hogy többnyire körüljártuk csak azt a fontos országos jelentőségű kultúrpolitikai kérdést, amit ma helyi könyvkiadásnak nevezünk.

Zöld Ferenc – mint a tanácskozás egyik legautentikusabb előadója – végül is megnyugtatót, amikor helyére tette a komplexumot azzal, hogy kijelentette: a helyi kiadás a nemzeti könyvkiadásunk szerves része. Valamennyi olyan előadó és hozzászóló, aki statisztikai adatokat sorolt fel, amelyek természetesen nagyon vázlatosak és a helyi kiadás lényeges összehasonlításának lehetőségét nem tartalmazták, mégis halvány optimizmust ébresztettek: talán valahol, valakinek céltudatosan nyilvántartásokat vezetnek egy országos mérleghez.

Miért tartom fontosnak a felmérést és a minősítést? Egyszerűen azért, mert csak akkor lehet teljes jogú tevékenységnek országosan elismertetni, ha a megszülető minősítés nagyon differenciáltan kijelöli a helyi könyvkiadó intézményhálózatrendszerének jelentőségét, szerepét. Feltétlenül minél előbb szükségesnek tartanám a differenciálást. Ha erre sort kerítettek volna korábban, talán nem fordult volna elő, hogy még a szövetségesnek tűnő orgánumok is, amelyek pedig a magyar szellemi élet vezetőjének tűnnek, egyoldalúan, majd később ugyan helyére téve a dolgokat, mégis hangulatot teremtettek a helyi könyvkiadás ellen. Véleményem szerint máig hatóan ellenfeleket szereztek, kompromittáltak azokban a szférákban, ahonnan az amúgy is nehézségekkel küzdő helyi könyvkiadás finanszírozása, támogatása volt várható. A „Mega”-ügyben kibontakozott sajtóvita az „ÉS” hasábjain, véleményem szerint idő előtt hallgatott el. S a válaszok sok kételyt nem oszlattak el.

A vitában ha nem vagyunk pontosak és adatszerűek, akkor hasonlatos a helyzet ahhoz, amikor valaki a tömegben bekötött szemmel hadonászik, s azokra is sújt, akik vétlenek. Sajnos még a szakmai irányítás egyik-másik vezetőjét sem jellemzi, hogy a helyi könyvkiadás hasznáról, eszmei céljáról, nemzeti kultúrfeladatairól, a regionális kutatásban betöltő, műhelyeket alkotó szerepéről olyan emelkedett és felelősséggel a témát értő nézeteket vallók közé tartozna, mint Takács Gyula elnökhelyettes vagy Zöld Ferenc. Nyilván azért, mert nem foglalkoz-

nak olyan mélységig kultúréletünk Tóth Dezső miniszterhelyettes hangoztatta övezetével.

A helyi könyvkiadás negyedszázadában, amikor a tevékenység finánciális alapjai szilárdak voltak, s minden területen jelentős összegek kerültek az intézményi kiadók kezébe, nemigen hallottunk kritikái hangokat. Ahogy nehezültek a kiadás lehetőségei, nőtt a verseny, jelentkeztek a bírálók a helyi intézményi hálózatok pénzügyi vezetőitől, az állami és tudományos világunk hierarchiájában a minisztériumunk vezetéséig.

Mi, a levéltárak és múzeumok könyvkiadással megbízott vezetői ettől a pillanattól kezdve hangsúlyoztuk, hogy az illetékes főhatóságok mérjék fel, értékeljék a kiadási tevékenységet. Veszprémben három évvel ezelőtt a Somogy megyei Levéltár igazgatója, az akkor jelen lévő miniszterhelyettest tisztelettel felkérte a magyarországi megyei levéltárak – mint kiadók – nevében, hogy nyújtson támogatást egy akadémiai értékeléshez. A levéltárak könyvkiadói tevékenysége során létrejött sorozatoknak jelöljék ki a helyét a magyar társadalomtudományi kutatásban. Ezen országos tanácskozás jegyzőkönyvének tanúsága szerint akkor sajnos egyértelműen negatív volt a válasz. Ma is változatlanul képviseljük azt az álláspontot, hogy felelősséggel, megfelelő erre hivatott akadémiai szakvéleményekkel vizsgálják meg a levéltárak, múzeumok, könyvtárak kiadói tevékenységének minőségét, szerepét az országos értékrendbe helyezve.

Nem lehet semmiféle indok és taktika alapján visszavonulni, évtizedes sorozatokat leállítani, mert a kulturális ágazatban mutatkozó nehézségek nem enyhültek. A 19 megyéből 12 évente különböző sorozatokban, azonos szerkesztési koncepcióval, a terület legjobb kutatóinak ad publikációs lehetőséget.

Félreértés ne essék; a finanszírozás nehézségei elől nem lehet elbújni, a megszületett kormányrendeleteket be kell tartani. A már megszületett rendeletek és jogszabályok (amelyekre épült a levéltári hálózat kiadási koncepciója) között az előállt feszültségeket meg kell oldani. Ugyanakkor új források felé kell tekinteni, ahonnan a helyi kiadványozás medencéjébe annyi tőke várható, hogy anélkül sikerüljön átlábalni a szűkebb esztendőkön, hogy egy kemény évtized alatt nagyon sok fáradságban és állami pénzbefektetésbe került kutató és kiadói műhelyeket le kellene építeni.

Ebből a féltésből fakad az a remény és érdeklődés bennem, amely a „helyi könyvkiadás negyedszázada Magyarországon” című kiállítás és e symposion iránt megnyilvánult. Nagy jelentőségűnek tartom a vitát, mert a nézetek, és egyáltalán helyzetünk sok kérdésének elvi tisztázásához vezethet.

E gondolataim után legyen szabad a magyarországi megyei levéltárnak kiadási tevékenységére utalnom. A levéltárak döntő részének kiadói tevékenysége a levéltárak tanácsi felügyeleti és fenntartási korszakával egyidős. Ez néhány jelentős kivételtől eltekintve országosan jellemző. Gazdasági, kultúrpolitikai stb. összefüggéseivel nem kívánok foglalkozni, mert ezek eléggé ismertek és az elmúlt napon is nálam illetékeesebbek megfogalmazták, röviden jellemezték.

Egy-két érdekes és figyelemre méltó újabb összefüggés, amely közvetlen kapcsolatban van a kiadványozási tevékenységgel úgy vélem nem érdektelen.

Az elmúlt évtizedben a levéltárak személyi állományának fejlődésében többek között szembetűnő arányeltolódás figyelhető meg a tudományos képzettségű (egyetem, vagy egyetemekt) elvégzettek javára, s a középkader-állomány rovására. Ez többek között azzal is összefüggésben van, hogy ezen intézmények a kialakult tudományos profiljuknak megfelelően személyi állományukat nagy áldozat-

tok árán, 6–7 év alatt tudományos képzésben részesítették, miközben bevezették a tudományos kutatásba, s az előtérbe nyomult publikációs tevékenységbe. Másrészt a betölthető állások jelentékeny részébe fiatal, tudományosan képzett, kezdő kutatókat alkalmaztak. Zömük vállalta hivatása iránti vonzalomból azt, hogy ezen intézményekben adódó – munkaidejük 45⁰/₀-át kitevő kemény fizikai munka, valamint a szaklevéltári és szolgáltatósi, felügyeleti iratvédelmi feladatokon túl, kifejezetten történeti publikációs munkát végezzen. Ezen a munkamegosztáson az sem változtat, hogy 1981-től az MM. a levéltárat kutatóhellyé nevezte ki.

A két országos és 19 megyei s hozzákapcsolódó fióklevéltárakban legújabb adat szerint (1982. okt.) 272 tudományos dolgozó tevékenykedik. Ezek döntő része, az országosan nem éppen kiemelkedő dotáció mellett, minden más kutató-intézetnél sanyarúbb munkakörülmények között, a kutató és kiadói tevékenységért vállalja hivatásul a levéltárat, s az „örökkévalóságot” ígérő nyomtatott mű elkészítését is.

A levéltári kiadói tevékenység magyarországi közvetlen személyi bázisa, háttere maga a levéltári kutatógárda, amely a tanácsi korszakban a múlthoz képest hatalmas feladatokat kapott és kétség kívül lehetőségeket is. Rögtön le kell azonban szögezni, valamennyi magyarországi levéltár kiadványozási tevékenységének, kutató tevékenységének messze ezen túlmutató szerepe formálódott ki az elmúlt másfél évtizedben. Somogy, Baranya, Tolna, Fehér, Bács, Pest, Hajdú-Bihar megyék esetében különösen szemléletesen figyelhetők meg publikációik elemzése alapján. E szerep lényege, hogy az adott területen függetlenül a létező felsőoktatási vagy más, a társadalomtudományokat művelő intézményektől, a történetkutatás műhelyei lettek.

Ezt elsősorban azzal érthették el, hogy folyamatosan megjelenő évkönyveket adtak, adhattak ki, amelyekben az intézményen kívüli, elsősorban a testvérintézmények, könyvtárak, múzeumok helytörténeti osztályai, az egyházi gyűjtemények tudományos felkészültségű kutatói, a felsőoktatás legjobb kutató tanárai, továbbá más területek: orvosi, közgazdasági, műszaki tudományok stb., közép- és alsó fokú oktatási intézmények kutató tanárai jutottak rendszeres kiadási lehetőségekhez. Hozzáteve, hogy a rendszeres kutatói és publikációs tevékenység alapján a hivatásos kutatás valósulhatott meg a maga legtisztább értelmében. Ezen azt értem, hogy a kiadványok tudományos módszere fejlődött, tehát a tudományos apparátus növekedett, a lektorizáció legigényesebb módjai alakultak ki, a szakmai szint emelkedett. A helytörténeti összefoglalástól a regionális szintig terjedő témaválasztás és kidolgozás vált a kutatógárda fő feladatává.

Tulajdonképpen mind ez ideig, ha nem vette volna valaki észre, a szerintem nehéz helyzetbe jutott vagy jutó periódikák, elsősorban levéltári évkönyvek további támogatásának biztosításáért szálltam síkra. Mint jeleztem, ezek voltak valamennyi megyében a műhelyt teremtő, s nagyobb feladatok megoldására tanító iskolák. Ezen túlmutató feladatukhoz és rendeltetésükhöz sem fér kétség. A nemzeti történetírás nagy kérdéseinek korszerűbb megalapozásához és összefoglalásához roppant nagy jelentőségűek a levéltári évkönyvek. Engedjék meg, hogy a sok közül egyetlen pozitív példát említsek. Tavaly adta ki az MTA „A magyar adóztatás a török hódoltságban” című hatalmas művet. Tekintsék át apparátusát. Baranya, Somogy, Bács, Fehér, Tolna megyei levéltári évkönyvek jelentik a döntő forrásait. Továbbá az e művekben szerkesztett térképanyagok az alapvető szemléltetést.

Az országos szintéziseknek ezen évkönyvek, a bennük közölt tudományos anyag nemcsak forrást, hanem közvetlenül felhasználható kész eredményeket is

szállíthatnak. Példák tucatját sorolhatnám fel a közvetlen felhasználásra. Hol, milyen kérdések országos megválaszolásában közöltek új részeredményeket a levéltárak? Elsősorban a polgári forradalom és a Tanácsköztársaság történetének megírásában születtek kiemelkedő eredmények, amelyek egy új országos szintézisben kikerülhetetlenek, de természetesen az új-legújabb kori történetünk számos kérdésében is.

Nem a terjesztést látom gondnak, úgy vélem ezt a kérdést túlexponáljuk, bár nagy nehézségeink vannak kétségtelenül. Én azonban ismét nem a könyvkiadás értékesítésének szervezeti, végül ehhez kapcsolódó jövedelem és bevételezési aspektusából kívánom érinteni a terjesztés ügyét. Ne értsenek félre a terjesztés szakemberei, hisz az ő munkájuk során jut az olvasóhoz a könyv. De én most a műszellemi értékeinek a terjesztését tartom nagyon fontosnak. Azt, hogy a valóban az új eredmények elérjenek a még sok területen mutatkozó, és a vidék tudományos produktumának lebecsüléséből származó szemlélet ellenére az országos műhelyekbe, az akadémiai intézet műhelyeibe. Ilyen szempontú történetfelfogás szerint nincs hely- és országos történet, hanem egységes nemzeti történelem, amelyet különböző helyeken vizsgálunk. Nem szabadna előfordulni, hogy nem vesz tudomásul az országos történetírás olyan tényeket, hogy adott területeken a tanácshatalom tovább élt, hogy pl. a pécsi májusi katonai megmozdulás nem nacionalista szerb katonai zendülés, hanem bolsevik taktikájú katonai felkelési kísérlet, hogy a dualizmus-kori nemzetiségi politika gyakorlati megvalósulásának képe, nem csak a központi törvényhozás által reprezentált elmarasztalással értékelhető, a két háború közötti németiség politikai mentalitásának árnyaltabb jellemzéséhez már elegendő tudományos tanulmány állna rendelkezésre stb.

A szellemi terjesztés, a szellemi értékek terjesztésének, régi bevált módszerei vannak. A helyi kiadványok esetében, mint itt elhangzottak Villangó István megjegyzéseiből is, elképesztően sivár a helyzet. Az országos folyóiratokban csak Benda Kálmán „mentési akciói” jelentenek némi segítséget, aki a Századokban a korábbi években, megyénként, pár értékelő biztató és bíráló sort írt a Századokban. A Honismeret recenziál rendszeresen. Akadémiai folyóirat nem vagy alig recenziál helyi kiadók tevékenysége során megjelenő műveket. Igaz a Történelmi Szemle vagy egyéb folyóirat lassú megjelenése és terjedelme ezt alig teszi lehetővé. Hasonló lassúság jellemzi az országos levéltári folyóiratokat. Ezért nagy jelentőségű lépés lenne, ha valamennyi helyi kiadványt legalább évenként, egy gyors sajtóeljárással megjelenő bulletin ismertetne, amelybe a helyi kiadók adnák az anyagot.

A legnagyobb hiánynak a vita, a polémia, a kritika elmaradását látom. Ahol pedig nincs kontroll, ott lassan elsekélyesedés jelentkezik. A szerzők és szerkesztők csalhatatlanságának mítosza erősödik. Úgy kezdenek sokan vélekedni, hogy a lektorizációval véget ér a kiadványozás tartalmi frontján elképzelhető küzdelem. Pedig ez is csak a műhelymunka szoros tartozéka. Egyre többször hangzott fel, még az Országos Levéltári Tanács vitájában is, más megyék kiadói tevékenységével kapcsolatban némi jóindulatú irigységgel, hogy pl. a Somogy megyei Levéltár tudományos termékeinek jó sajtója van. Biztos jó dolog lehet, ha valakinek elismerik a munkáját, nyilván mindenki erre vágyik, hisz a jó minősítéssel teljesül be az áldozatos és sok munkával, lemondással járó szerkesztői és kiadói küzdelem. De a nyugtalanság minden igényes kiadó lelkében feltámad, ha éveken át semmi vagy alig jelentkező kritikát regisztrálhat. Kritikát gondoltam és nem bunkósbotot.

Összefoglalva tehát eddigi gondolataimat, amelyeket rendkívül befolyásolt

a területünkre, a kiadási munkálatainkra e konferencián tegnap hallott előadássor, azt kívánom hangsúlyozni, hogy reális és pozitív támogatást kérünk ahhoz, hogy az elmúlt évtized alatt felépített kutató és kiadói tevékenységet valamilyen módszerrel folyamatossá tehessek. Az erre illetékes hatóságoknak, szervezeteknek el kellene érni, hogy pontos, egzakt mennyiségi mutatók kerüljenek a nyilvánosságra, s ami ennél is fontosabb, meg kellene országosan mondani, mit ér a levéltárak, mint helyi kiadók, kiadványozása a magyar történetírás számára. Meg kellene találni a viták, a kritikák fórumait.

Végül engedjék meg, hogy a Baranya megyei Levéltár kiadói tevékenységéről adjak vázlatos képet. Egy-két számadat, amely csak a lehetőséget, de nem a minőséget mutatja. 1968-tól tizenhárom kötet évkönyv jelent meg Baranyai Helytörténetírás címmel, 61 füzet: Baranyai Levéltári Füzetek címen. Az évkönyvek közül három tematikus kötet volt. A többi visszatérőleg a nemzetiségtörténet és a művelődés- és településtörténet, valamint a népességtörténet tárgykörében mozgott. A kötet szerzői közössége: levéltáros, muzeológus, felső- és középfokú oktatásintézeti kutató, tanácsi dolgozó, akadémiai intézeti dolgozó, orvos, gyógyszerész, könyvtáros, mérnök stb. E kötetek szerkesztői és teljes nyomdai előkészítése, tehát tipografizálása, képszerkesztés, azaz a teljes műszaki szerkesztés a levéltárban folyik. A borítókat és burkolókat is mi tervezzük. 14 év alatt 161 tanulmány jelent meg, 51 kutató foglalkoztatásával. Ami valamennyi megyei kiadványozótól úgy véljük eltérő sajátosság, hogy szerzőink 98⁰/₁₀₀-a baranyai, illetve pécsi kutató.

1971-ben született meg a Baranyai Monográfia Sorozat – mint tudományos keretterv – megvalósításának lehetősége. E sorozat keretében a megye történetének válogatott forrásai kerülnek kiadásra, valamint az egyes nagyobb történeti korszakok összefoglaló története, továbbá speciális tudományos feladatok megvalósulására is e kerettervben kerülhetett és remélhetően kerül majd sor.

Eddig megjelentettük: Délkelet-Dunántúl geológiai és morfológiai fejlődésének, Baranya természetföldrajzának monográfiáit, Baranya története az őskortól a honfoglalásig című kötetet, négy dokumentum-gyűjteményt a munkásmozgalom története és a népi demokrácia kezdeti időszakának története tárgyköréből.

Szerkesztés alatt van Baranya törökkori történetének válogatott dokumentumgyűjteménye, és a nyomdában 1983-ban jön ki a kétkötetes névtudományi lexikon: Baranya földrajzi nevei I–II. k. címen.

Ugyancsak 1971-től jelenik meg a Baranyai Krónikáírás című kiadványunk, amely öt számot ért meg. Szerkesztés alatt van a Baranya aprófalvas településeinek fejlődéséről írt kismonográfia, amely e sorozat következő köteteként lát napvilágot.

E három sorozat jelentős kiadványozási tevékenységet jelent egy olyan viszonylag kis intézménynek, amelyben a létszám igen alacsony, s e tevékenység is csak egy része az intézmény fő feladatainak. Igen komoly figyelmet érdemel ezen tevékenység vizsgálata, mert ilyen komplex módon természetesen egyetlen hazai kiadó sem dolgozik, mint a magyarországi megyei levéltárak egyike másika. Mint korábban említettem, a tudományos kutatás tématervének a kidolgozása, magának a konkrét kutatásnak a tervezése, végrehajtása, a kiadványok szerkesztése, műszaki szerkesztése, képszerkesztést és a tipografálást, a kötés- és burkolószerkesztést is beleértve, a mű gondozása egészen az árusításig az intézmény feladata.

Az olvasók, és akik e területet felügyelik, talán nem is figyeltek arra, hogy valójában ezen megyei intézmények lassan hivatásos kiadóként kezdtek működni, mindazon nehézségekkel és gondokkal, amelyek ma ezzel a munkával járnak.

Természetesen egységesen és félreérthetetlenül pozitívan ítéljük meg ezen intézményi törekvéseket. A levéltárakban az előadásomban érintett tudományos káderállományt ezen tevékenység gyűjtötte és tartotta meg mintegy másfél évtizede. A szakmailag művelt, továbbá tudományos kvalitásokkal rendelkező, tudományos fokozatokat szerzett munkatársak azért állapotok meg a levéltárakban, mert itt bizonyos mértékben lehetőségük van kiadványozási tevékenység révén rendszeres publikációhoz jutni.

Ezért a jövőben feltétlenül szükséges a lehetőségek határában belül maradva ezen tudományos kutatást és publikációs, tehát kiadványozási tevékenységet fenntartani, támogatni, tartalmilag és módszerében fejleszteni. Ez veti fel azt a gondolatot, hogy egy-egy nagyobb tájegységben megérné, ha intézményi együttműködés módján a könyvkiadás új szervezetben történne. Az eléggé egységes régiót képező Baranya–Somogy–Tolna vállalkozhatna közös kiadványozási bázis megteremtésére. Levéltáraik, könyvtáraik és múzeumaik könyvkiadásra fordított összegeik együtt jelentős pénzüsszeget képeznek, amely talán kiadói és értékesítési vállalkozásban is realizálódhatna? A kutatóintézmények viszont klasszikus tevékenységüket: tudományszervező, kutató és publikációs munkájukat fokozhatnák. Felszabadulna jelentős erő a kiadási vállalkozás önmagukra vállalt gondjai miatt. Talán üzleti szempontok is egy közös kiadványozási fórum megvalósítását támasztanák alá inkább.

Több irányból vetődött fel már e tanácskozást megelőzően a könyvtárhasználat kérdése. Pontosabban baranyai vonatkozású könyvtári bázis használhatóságának kérdése. Pécssett az egyetemi könyvtár (az egyetemek tanszéki ill. kari könyvtárai), a megyei könyvtár, a JPTE könyvtára, valamint a múzeum és levéltár szakkönyvtára képezi a társadalomtudományi kutatás, ezen belül a történettudományi kutatás könyvtári bázisát. Ezekben a könyvtárakban a feldolgozás különböző szinten áll. Kifejezetten baranyai vonatkozású könyvtári gyűjtemény, külön kezelve és tudatos gyűjtéssel gyarapítva csak a megyei könyvtárban létezik. A történettudományi kutatás, ezen belül a helytörténeti kutatás, rendkívüli mértékben igényelné, hogy e tekintetben jelentős fejlesztésre kerüljön sor. A megyei könyvtár bázisa lehetne az ún. „Baranya” gyűjteménynek. A különböző intézményeknél lévő helytörténeti anyagok nyilvántartásával, szakszerű rendezésével lehetséges lenne egy olyan nagy kataszter elkészítése, amely anélkül, hogy leltárilag érintené a különböző intézményekben elhelyezett könyvtári anyagot, mégis egy helyen a teljesség igényével nyilvántartásba kerülne. Ez a könyveken túl, a Pécssett őrzött kéziratos és apró nyomtatvány anyagra is kiterjedne. Ezzel kapcsolatos lenne, hogy szervezetten, megfelelő módszertani irányítással végre elindulhatna a „Baranyai Bibliográfia” feltáró munkálata.

Magát a feltárást a könyvtáraknak kellene megszervezni, így biztosítva kebelükben lévő szakembereiknek is tudományos könyvtártudományi munkát, a kiadást az 1971. évi V. B. határozat szellemében a Baranyai Monográfia Sorozat keretében kell megoldani. A baranyai helytörténeti kutatás rendkívül nélkülözi egy ilyen magas szintű bibliográfiát.

A megváltozott gazdasági viszonyok, különböző, a kutatásra korábban fennállt összegek elvonása miatt a levéltár a helytörténeti lexikon feltárást saját munkatársaival munkatervbe építve oldja meg, ugyancsak kell tenni a könyvtáraknak is. A kiadványozás gondját viszont a fent említett módon a megyei tudományos keretervben lehetséges megvalósítani.

BÉZERÉDY GYŐZŐ

Elnézést kérek, hogy én sem vagyok könyvtáros és még annyit sem értek hozzá mint Szita László, a kiadványozáshoz még kevésbé. Történész muzeológus vagyok, hozzászólásom, közvetlenül a muzeológiához kapcsolódik. Arról szeretnék nagyon röviden beszélni, hogy mennyiben felelnek meg a helyi kiadványok múzeumi kiállításunkra való felkészülés követelményeinek. Mennyiben lehet ezeket használni, s milyen veszélyeket rejtnek ezek magukban.

Az újkori muzeológia napjainkban átszervezés alatt áll, az idő határai kitágulnak. Az 1848 előtti korszakra is. Jelenleg a török kiűzésétől napjainkig eltelt idő tartozik az újkori muzeológia hatáskörébe – ez a legújabb álláspont. Ez azt jelenti, hogy nagyjából a Janus Pannonius Múzeum újkori osztálya ugyanazzal a korszakkal foglalkozik, mint a Baranya megyei Levéltár. Az ő anyaguk is ezt a korszakot öleli fel. A Felsőmalom utcában készülő kiállításnak is ez a korszakhatára. A kiállítás nemcsak gyűjtött tárgyi anyagra, valamint levéltári anyagra támaszkodik, hanem azokra a helyi történeti feldolgozásokra is, amelyek az elmúlt időszakban tanulmány vagy könyv formájában jelentek meg helyi kiadók gondozásában. Az utóbbi időben, de főleg a 70-es évek végén megsokasodtak a nem hivatalos kiadók által támogatott történeti jellegű kiadványok. Ezek egy részét történész írta – Baranyáról beszélek –, kisebb részét újságíró, a többit írni-olvasni tudó ember. Ez természetesen a színvonalat is meghatározza. A kiadványok között zömmel községtörténet, tsz-, állami gazdaság történet, ill. üzemtörténet található. Ebből az is következik, hogy a kiadványok célja, nem annyira a történelmi hűséggel megírt történelem, inkább nagyon sok esetben reklám. Ennek rendelik alá a történelmi hitelességet és a korrektséget. Szimpátiából, baráti szempontokból, vagy éppen ügyeskedő toladókból kiválasztott szerzőgárda természetesen lelkiismeretfurdalás nélkül alakítja úgy a történelmet, ahogy a megrendelő üzleti céljainak megfelelően képzelel el. Erős szavak, de mondok erre egy példát. Az egyik pécsi üzem az alapítás évét egyszer 5 évvel korábbra tette, mert az általuk kiválasztott év jobban hangzik. Az már igaz, ma egy gyáralapítás évének 1848 szimpatikusabb, mint a legötöttebb elnyomás éve, 1853. Lelkiismeretfurdalás nélkül így történt. Az ilyen kiadványoknak – szinte magától értetődik – nincs is bírálója, sőt lektor sem volt, legföljebb annyit biggyesztenek oda, lektorálta a szerkesztő bizottság. Jelen esetben az igazgató, akinek tevékenysége nyilván arra irányult, hogy az ő általa fontos reklámcélokat szolgáló történelemhamisítás bekerüljön a könyvbe. Itt szeretnék egy kicsit a lektorálás kérdésével foglalkozni, szabályairól – már sokszor volt szó. Ezt azért mondom, mert baranyai probléma is. Hangsúlyozni kell, a lektor nem cenzor – ezt mindannyian tudjuk. Szerzőink, kiadóink egy része ezt annak tartja, következőképpen a lektort ellenségének tekinti, minden bíráló megjegyzését piszkálódásnak veszi. Az egyik szerző kb. már fél éve nem köszön a lektorának, mert óriási szakmai tudását latba véve könyvet csinált egy kézírathalmazból. Ellenkező példa: az egyik pécsi lektor átengedte a következő mondatot: (a pécsiek talán ezt megértik, miről van szó) a Zsolnay Mauzóleum súlyos károkat szenvedett a második világháborúban. Két lektor van: jó és rossz. A jó lektor kegyetlenül szigorú, a rossz lektor cinkosan elnéző. Így aztán nem lehet meglepődni azon, hogy ilyen megállapítások kerültek egyes munkákba: pl. a Megyeri út a színész Megyeri Károlyról, a Stock-ház Stock kananokról kapta nevét, s végül is sokáig lehetne ezt fokozni. Szeretnék arról beszélni, hogy én is azon a véleményen vagyok, hogy a jó lektort, a jó szakembert kell kiválasztani, s nem azt, hogy fővárosi vagy vidéki az illető; talán a helybéli az jobban ismeri a helytörténetet, elsősorban azért kellene hozzájuk fordulni.

Nekem a leggyakrabban Szita László, Sándor László szoktak a lektoraim lenni, s rendkívül kegyetlenül bírálják, s ha írásaimban van valami jó, azt nekik köszönhetem.

A helytörténeti irodalom hatalmas tengerében azonban kitűnő munkák, olyan kiadványok is megjelentek, amit a helytörténész jó érzéssel olvashat, adatait hasznosítani tudja. Ezek jó részét a helyi tanácsok adták ki. Ilyen pl. a 700 éves Szederkény, legújabban a múlt héten megjelent Sásd, vagy a vállalatok történetét feldolgozók közül csak kettőt ragadnék ki, egy korábban kiadottat, a Zsolnay Gyár történetét, vagy Harkányfürdő történetét.

A készülő helytörténeti múzeum tulajdonképpen Pécs történetének 1686-tól napjainkig tartó történetének a szintézise lesz, e szintézis elkészítéséhez nélkülözhetetlenek ezek a kiadványok. Itt hatalmas mértékben növekszik meg a múzeum helytörténeti könyvtárának is a szerepe. Teljes mértékben kapcsolódom ahhoz, ami itt elhangzott ezekben a kérdésekben, ezek a könyvek azonban részben kiállítandó tárgyak is lesznek, részben a felkészüléshez, kutatáshoz kézikönyvek. Arról van szó, hogy ezek ott nálunk megtalálhatók legyenek. Sok esetben esetleg a Megyei Könyvtárban is.

A múzeumnak hatalmas könyvtára van, eléggé szétszabdalva, szakonként, a helytörténeti osztály könyvtára 10 000 kötet körüli, s meg kell mondanom, hogy nincs könyvtárosunk, pedig fontos lenne. Az anyagot kutathatóvá lehetne tenni, legfontosabb az lenne, hogy az intézmények nyitottak lennének egymás felé, bárki számára megtekinthető központi katalógus lenne, melyből azonnal kiderülhet az, hogy a kérdéses anyag mely intézmény gyűjteményében található meg.

Végezetül az „évkönyv-problémával” kapcsolatban lenne egy-két észrevételem. Én barátja vagyok az évkönyvnek, mert az évkönyv is maga köré gyűjti a külső kutatókat, erre nagyon jó példa a levéltári évkönyv. Nagyon sok külső kutató talált ott otthonra, és valóságos műhely alakult ki a levéltárban. Ennyivel is több ez, mint egy füzet sorozat, és azért is, mert nagyobb terjedelmű munkák jelenhetnek ott meg. A mi múzeumi évkönyvünk gyűjteményes, ez hátránya, viszont van külön szekciórésze, amely csak azzal a tulajdonsággal foglalkozik. A Levéltári évkönyv, a Baranyai Helytörténetírás, egy tudomány helyi kiadványa, országosan is ismert kutatók fontos tanulmányai jelennek meg benne. A kiadvány népszerű is, erre jellemző példa a mohácsi kötet, mely napok alatt elkelt, s ma már csak könyvtárakban lehet hozzájutni. Úgy gondolom, sohasem fog a polcokon porósdni.

RECHNITZER JÁNOS

Tisztelt Tanácskozás!

A hozzászólásomat néhány feltétellel kell kezdenem. Ennek előrebocsátása azért is fontos, mivel a közgazdaságtudományban az elemzések mindig feltételek és körültekintések között értelmezhetők, így az alábbiakban elmondottak jobban, konkrétan értelmezhetők.

A hazai társadalomtudományi kutatóintézetek közül egyetlen található nem Budapesten, és ez a Dunántúli Tudományos Intézet. A térben szervezett társadalmi és gazdasági folyamatokat tanulmányozzuk, ezek jellegének megfelelően interdiszciplináris vizsgálatokat folytatunk.

A „kemény” társadalomtudományok vezető szerepet játszanak az elemzéseinkben, így többször felmerülnek majd a gyakorlati hasznosítás, a társadalmi szükségletek kielégítése, az eredmények minél gyorsabb és hatékonyabb megvalósítása

című közhelyek. Ezeket komolyan gondolom, és előrebocsátva – a helyi könyvkiadásnak is érzékenyen kellene reagálnia a társadalmi igényekre, illetve a társadalmi problémákat elemző és megoldásokat ajánló műveknek nagyobb prioritást lenne szükséges adni ebben a kiadási formában.

Ismételni fogom a korábban elhangzott több megállapítást. Ezt azért is teszem, hogy az általános érvényűeket megerősítsem, illetve felhívjam a figyelmet a sürgető, gyors megoldásokra.

Végezetül a Dunántúli Tudományos Intézet kiadványain keresztül szeretném exponálni a helyi könyvkiadás gondjait, nehézségeit. A kutatómunka állandó információgyűjtés. Ebben a befejezetlen folyamatban időnként természetesen más-más elemek csúcsoadnak ki, azonban állandó és szakadatlan az irodalom figyelése és feldolgozása. A helyi kiadványok döntő szereppel bírnak, hiszen

a) részletesebben, bővebben tárnak fel egy-egy témakört, területet, településben lejátszódó társadalmi-gazdasági folyamatokat;

b) kifejteteb, részletesebb módszertani ismertetést nyújtanak, átfogják és bemutatják a kutatás minden kincsét, nehézségét;

c) adatbázisuk, irodalmi feldolgozottságuk tágabb, bővelkednek egyedi adatgyűjtésben, átgondolt feltáró munkák bemutatásával.

Olyan műhelymunkák tehát, amelyek a kutatások, esetünkben a térbeni szervezett társadalmi-gazdasági folyamatok hátterének, tartalmának egy-egy konkrét metszetét tárják fel, így a kutatási folyamat különböző szakaszában jól felhasználhatók.

Az MTA Dunántúli Tudományos Intézete kiadványain keresztül szeretném szemléltetni azokat a problémákat, amelyek egyrészt a helyi kiadványok döntő részét érintik, másrészt akadályozzák azok tényleges és maradéktalan felhasználását a kutatómunkától kezdve egészen a társadalmi és politikai döntésekig.

Az intézet három kiadvánnyal büszkélkedhet. „A kutatási eredmények” sorozat eddigi darabjai átfogják az ötéves kutatási időszakot, bemutatják az elért eredményeket, részletesen tárgyalják egy-egy téma, témacsoport vizsgálatait. Továbbá célunk az is, hogy bizonyos időszakonként összegyűjtve közreadjuk a kutatások eddigi részerményeit, említést, publikálást érdemlő tanulmányait szélesebb körben terítve.

A kiadványokkal kapcsolatban máris érintettük az első gondot, és ez pedig a terítés. Kapcsolódó intézményekhez, helyi irányító szervekhez, állami és pártszervekhez küldjük meg az anyagainkat, azzal a szándékkal, hogy közvetlenül vagy közvetetten felhasználják a társadalmi-gazdasági folyamatok helyi és országos irányításában.

A terítés tehát szűk körű, számtalan társtudományi intézet, nem közvetlenül például a területfejlesztésben részt vevő felsőbb szerv nem jut az anyagokhoz, így felhasználásuk, alkalmazásuk egyáltalán nem vagy csak nagyon késve történik meg. Ugyanez vonatkozik az általunk felhasznált, a helyi kiadásokban megjelentetett munkákra is. Szűk körben, esetleg tiszteletkörben terjednek, áttételesen más-más munkákban bukkannak fel – ha egyáltalán felbukkannak –, akkor is pontatlan irodalmi és hozzáférhetőségi jelzéssel.

A tartalom a következő problémája a helyi könyvkiadásnak. A korábbi pozitívumként említett részletesség, a problémák átfogó feltárása, egyedi gyűjtésű adatbázis számtalan kiadványnál éppen az ellenkező hatást eredményezi, túlzott aprólékosságot, nem érzékelhető, és nem jelentős probléma túlexponálását, vagyis egyfajta tiszteletadást és tiszteletkört. Ugyancsak ez vonatkozik a stílusra, hiszen a nehézkes vagy pongyola fogalmazású, felületes téma- és adatkezelésű dolgozatok

sajnos még számbeli fölényben vannak a tartalmasabb, helyi és társadalmi problémát átgondoltan tárgyaló és ezzel együtt megoldást kereső dolgozatokkal szemben.

A kutató tehát nehéz helyzetbe kerül, többször kell szénakazlakat átraknia, hogy a kritikus gombostűt megtalálja. Ugyanakkor számára is egyértelmű az igény, hogy a saját gombostűjét pontosabban, egyértelműbben és a társadalmi igényekhez szabottan dolgozza ki, hogy annak megtalálását a munka értékével is ösztönözze.

Az értékekkel kell folytatnom töprengésemet a helyi kiadványoknál. Számtalanszor éppen a rejtettség, a szűk körű terjesztés és felhasználási lehetőség miatt olyan értékek vesznek el, amelyek minden tekintetben tudományos és nemzeti értékeink szerves, elválaszthatatlan részei. Továbbá számtalanszor találkozunk párhuzamos kutatásokkal, feltárásokkal, értékelésekkel, vagyis olyan dolgozatok megírására is sor kerül, amely sikertelenséget és borúlátást jelenthet – éppen az ismétlődés miatt – számtalan felkészült, hasznos és okos elmének.

A helyi könyvtáraknak időnként egy-egy fontosabbnak vélt, vagy egy-egy területet átfogó helyi kiadványnak a hatását, a hivatkozási indexen keresztül fel kellene mérniük. Megítélésem szerint rendkívül lehangoló képet kapnánk.

Eljutottunk így a helyi kiadványok értékeléséhez, a minősítéshez. Elszomorítónak tartom azt, hogy a hivatalos, országos szakfolyóiratokban és folyóiratokban ritkán vagy egyáltalán nem történnek ismertetések, bemutatások, reflexiók közreadására a helyi kiadványokról. Ugyancsak nincs, vagy rendkívül kevés a vita, a polémia és az intenzív, elmarasztaló kritika az egyes munkákról vagy azok fölött. Holott számtalan fórum, folyóirat küszködik az ismertetők „összeszedésével”, a hivatalos kiadványok egyre csökkenő intenzitása és a folyóiratok még ritmikus megjelenése lehetőséget adna a helyi kiadványok bemutatására és értékelésére.

Az értékelés hiánya, a kritika hallgató támogatása sajnos számtalan megalapozatlan, provinciális, felesleges kiadványt segít napvilágra, lekötve ezzel az amúgy is oly korlátozottan rendelkezésre álló pénzeszközöket.

A pénzügyi korlát végezetül az a tényező, amely a legfőbb gátját jelenti a helyi könyvkiadásnak. Megítélésem szerint – és a gondolataimban erre visszatekerek – átgondoltabb kiadványpolitikával, nem túlzásokat, pazarlást követő kivittel és a helyi lehetőségek racionális felhasználásával a jövőben magasabb szinten hasonló volumenű kiadványt lehetne megjelentetni. Az anyagi korlát egy jó ellenérv lehet a tartalmatlan munkáknak, de nem lehet gátja az értékes, gondosan megírt dolgozatoknak.

A fenti problémák együttesen érintik a Dunántúli Tudományos Intézet másik sorozatát, a Közleményeket is. Ebben a nyomdai úton előállított kiadványban – amely eddig tanulmányokat tartalmazott – elsősorban arra törekedtünk, hogy műhelymunkáknak, kutatási koncepcióknak, hipotéziseknek, résztanulmányoknak, részeredményeknek a megjelentetését biztosítsuk. Számtalan dolgozat foglalkozott a térben szervezett társadalmi-gazdasági folyamatok jellegével, tartalmával, olyan publikációs fórummá válna ezzel az intézet kutatói és külső munkatársai számára ez a kiadvány, amely a hazai területkutatásban az amúgy sem gazdag választékot tovább bővítette. Sajnos a korábban említett gondok közül több érinti ezt a kiadványunkat, és ezzel az intézmény munkájának alaposabb, teljesebb megismerését is.

Az utolsó kiadványunk már nem tartozik a helyi könyvkiadáshoz, és éppen ezért magában hordozza a jelenlegi hazai hivatalos könyvkiadás minden rákfenéjét. Az Akadémiai Kiadónál megjelenő „Értekezés” sorozat lassan és több éves késéssel jelenik meg, így az évkönyveknek nemcsak a tartalma évül el, hanem a szerzők hite is megrendül, egyrészt a kiadóval szemben, másrészt – és megítélésem szerint

ez súlyosabb – a kutatási eredmények és a kutatási tevékenység hasznosítása és hasznossága felett is.

Véleményem szerint megoldásokon kell gondolkodnunk, olyan megoldásokon, amelyek a helyi erőforrások átgondolt felhasználásától kezdve, a gazdasági szabályozás megújító formáin át a pénzeszközök okos át- és összcsoportosításáig terjedve ösztönzik egy önálló helyi könyvkiadás megvalósítását.

A számtalan jobbitási lehetőség közül a továbbiakban csak néhányat említenék meg az ismétlődés bizonyosságának tudatával.

Átgondolt, egyértelmű és célra orientált nyilvántartási rendszerre lenne szükség, amelyben az egyes kiemelt tárcaszintű kutatási témákban napvilágot látott kiadványokat tüntetnék fel. Hasonló legyen a többi helyi kiadvány nyilvántartási rendszere is, biztosítva továbbá az alapvető bibliográfiai leíráson túl az elérhetőség helyének és formájának megjelölését is.

Szükségesnek látszana egy bulletin megjelentetése, amelyben rövid, tömör, átgondolt összefoglalókban ismertetésre kerülnének a helyi kiadványok, esetleg idegen nyelven is.

Támogatom azt az elképzelést, hogy bizonyos könyvkereskedésekben hozzá lehessen jutni a helyi könyvkiadás szegmenseihez. Viszont nem támogatom, és a „vidéki” önéretemet sérti, hogy miért csak Budapesten legyenek ilyen üzletek. A nagyvárosok egyetemi, kutatási és közgyűjteményi hátere garancia lehet ezen kereskedések fennmaradásának.

Növelni a publikációs forrásokat! Miért nincs a nagy egyetemi városokban tudományos folyóirat, miért szerkesztik a szakfolyóiratokat csak és kimondottan Budapesten? Nem tudom! Pécsen a II. világháború előtt az akkori egyetem támogatásával egy rendkívül színvonalas folyóiratot jelentettek meg: a Pannoniát. Nemcsak társadalomtudományi, hanem természet- és orvostudományi cikkek, tanulmányok is kiadásra kerültek, nem elkülönülve, hanem egymás mellett, jelezve ezzel a tudományok közötti kapcsolat, és talán párbeszéd lehetőségét. Feltétlenül figyelmébe ajánlom a tisztelt tanácskozásnak a folyóiratot, annak fontosságát. A korábban leírt problémák döntő része feloldódhat egy folyóiratban és számtalan esetben pótolhatja, illetve kiegészítheti a helyi könyvkiadást.

Végezetül nem odázható tovább a vidéki könyvkiadók létesítésének ügye. Egészségtelen centralizáció nemcsak a vidéki tudományos és művészeti életet bénítja meg, hanem a meglévőt is belterjessé, verseny és érték nélkülivé teszi.

A feltételek adottak, a nyomdai kapacitások jól vagy rosszul, de kiépültek, a szerzők élnek és szerény lehetőségeik között publikálnak, a gazdasági szabályozók most nyitnak teret a vállalkozási formáknak, az erőforrások adottak, még ha mérsekeltbben is.

Csak az új utak keresésével és végigjárásával, a nem központilag irányított, önkezdeményező vállalkozási formák bekapcsolásával lesz lehetőség a jövőben a helyi könyvkiadást a nemzeti könyvkiadás és kultúra még döntőbb értékét teljesebbé tevő részévé tenni.

RUZSÁS LAJOSNÉ

Nagyon élveztem ennek a három napnak az eseményeit, főleg a könyvkiállítást. Igen-igen erős kritikával néztem végig, és egyetlenegy megynél sem találtam egy olyan kiadványt, ami annyira hiányzik a magyar könyvkiadásban, a helyi könyvkiadásban: a középiskolai értesítőket. Itt egy óriási hézag van a felszabadulás

utáni időszakról a mai napig. Tudomásom szerint amennyiben háború vagy bármi folytán valakinek elveszett az érettségi bizonyítványa, okmányt pótló volt egy-egy középiskolai évkönyv. Azon kívül sajnos nem folyamatosak (a 60-as évektől már igen) a felsőoktatási intézmények évkönyvei. Rendkívül hiányzik a tudományos kutatás szempontjából, hogy ezek nem állnak dokumentumként a kutatók rendelkezésére. Ma már szinte pótolhatatlanok, de talán egy-egy összefoglaló kötettel, visszamenőleg 20–30 éves távlatban és utána folyamatos kiadással meg lehetne oldani. Ez a helyi könyvkiadás feladata még akkor is, ha szerény formátumú kiadványként lát napvilágot. A másik, amit szeretnék mondani: nem egészen értek egyet Vajda Kornélnak azzal a kitételével, hogy tulajdonképpen Pesten is el lehet végezni a helytörténeti kutatást. Igen, mondjuk 70⁰/₀-ban lehet helytörténeti kutatást végezni Budapesten a Széchenyi Könyvtár és egyéb könyvtárak anyagából. De egyrészt az 1900 előtti kiadványok nem biztos, hogy megtalálhatók Budapesten, vagy egész biztos, hogy nem minden található meg a 19–20-as szerb megszállás idejéből, akár levéltári, akár könyvformában megjelent dokumentum, és a Széchenyi Könyvtár sem tudja ezeket pótolni. Feltétlenül a helyi intézményekben kell ezek után kutatni. Ugyanis az 1944–45-ös harcok alatt és után, tehát a felszabadulás hónapjaiban megjelent dokumentumok, hiszen mi már felszabadultunk, de Budapest ettől még nagyon messze volt. Nem valószínű, hogy ezeket a dokumentumokat Budapesten meg lehetne találni. Tehát a kettőt együtt: Pesten is kutatni, de a vidéki helytörténeti kutatás bázisait sem lehet figyelmen kívül hagyni akkor, amikor helytörténeti kutatásról és helyi könyvkiadásról van szó.

PÉTER LÁSZLÓ

Tömörkény Istvánnak van egy novellája, „Beszélgetés” a címe, több ilyen című novellája is van, de az egyik arról szól, hogy két juhász legeltetés közben közel ér egymáshoz és amikor látó- és hallótávolságra érnek, akkor megbiccentik a kalapjukat. Eltelik egy félóra, az egyik odakiált a másiknak: „eső lösz”. Eltelik félóra, másik visszakiált: „Lehet, hogy dara lösz”. Megint eltelik félóra, a másik azt mondja: „De az is lehet, hogy hó lösz”. Az évkönyv-párti hozzászólók egyike sem tagadta, hogy a tudományos életnek alapkövetelménye a vita. Az is gyakran fölvetődött, hogy nincs visszacsatolás, nincs kritikái visszhang. Egyik sem képzelhető el évkönyvben, csak így, ahogy a juhászok felelgettek egymásnak; úgy éves, két éves viszonylatban. Csakis a folyóirat lehet ennek, tehát a vitának, alapja és központja; a tudományos vitának is, és a visszacsatolásnak, a szemlének, a könyvkritikának, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a következő mű már jó legyen. Ez az egyik amit még mondani akartam. A másik pedig Kecskeméten, amikor utoljára helyismeret ügyben tanácskoztunk, tehát 1975-ben: abban egyeztünk meg, hogy a következő évben, tehát 1976-ban Szekszárdon tartunk újabb tanácskozást, mégpedig (benne van az ajánlásokban is) a múzeumok, könyvtárak és levéltárak, tehát a közgyűjtemények együttműködése tárgyában. Ugyanakkor jelent meg a Könyvtárosban (onnan támadt az ötlet, éppen én javasoltam, azért emlékszem ilyen világosan), hogy Tolna megyében milyen jó ez az együttműködés, mások pedig panaszkodtak, hogy nem jó, s úgy gondoltuk, hogy érdemes ezt terítékre tűzni. Most két előadásban is elhangzott, hogy a múzeumok könyvtárai, meg a levéltárak könyvtárai is külön problémát jelentenek önmagukban is és a bekapcsolásuk is a kutatásba is. Nagyon időszerű lenne, hogy ezt az elmaradt értekezletet, valamikor megtartsuk.

Az értekezlet elmaradásának oka, hogy a minisztériumban pont akkor történtek kardinális változások, és ad acta tették az ügyet. A minisztérium nélkül három ilyen szakmát összehozni, borzasztó nehéz és dilettáns vállalkozás lett volna. Lehet, hogy nagyon rosszul fogalmazok, de én azt mondtam, hogy jelenleg meg lehet csinálni a helytörténeti kutatást a fővárosban, sőt annak nagyobb részét lehet megcsinálni ott, amit én messze nem helyeslek, sőt, azt szeretném, ha tényleg le kellene jönni minden helyi témáért a helyismereti gyűjteményekbe. Ennek azonban nagyon súlyos feltételei vannak. Próbáltam érzékeltetni, hogy mi ezek közül a legfontosabb. Azt hiszem az, hogy a helyismereti gyűjtemény szakkönyvtárrá váljon. Nagyjából az ellenkezőjét vallom, mint Péter László. Ne a nagykönyvtár legyen egy ilyen helyismereti aspektussal megvert valami, hanem a nagykönyvtáron belül legyen egy szakkönyvtár, amely egy csomó dolgot kap a nagykönyvtártól, amely mint a futószalag áthalad rajta, de amelyről minden egyes darabot le kell szedni, és külön műveleteket elvégezni rajta. Annál is fontosabb ez, mivel a helyismeretnek, helytörténetnek (mindig történetet mondok, mert ilyen vonatkozásban a történettudományt egy csúcstudománynak képzelem el, lehet hogy ma már a földrajz is ilyen) az új nemzetközi trendjei azt mutatják, hogy egyre jobban kell és muszáj támaszkodni a helyismereti, helytörténeti munkákra. Az egyik előadásból az derül ki, hogy ez idehaza még nem történt meg. Nagyon szívesen mondanám azt, hogy ha valaki föl tudja robbantani a saját adatai alapján a 10 kötetes magyar történetet, akkor erkölcsi kötelessége, hogy minél előbb megtegye, ne várja senki azt, hogy ők fognak majd minősíteni téged, minősítsd őket te és gyorsan. Ami a nemzetközi szintet illeti, érdemes összehasonlítani, mondjuk a 30-as, 40-es években keletkezett nagy, nem is országos, hanem európai vagy világ összefoglalásokat. Gondoljanak ilyen könyvekre, mint a Marc Bloch-nak a La société féodale-jára. Ezeknek az apparátusa kizárólag nemzeti történetekre támaszkodik. A mostanság keletkezők, hogy csak ugyanahhoz az iskolához tartozó, lényegében tanítványi viszonyban álló Brodelt mondjam, az ő apparátusa – ez a 79-es nagykönyvében – szinte kizárólag helytörténeti művekre utal, nemzeti történelem nincs benne. Ez azt hiszem reménykeltő, de mi valószínűleg lassan érjük el a világszintet.

BUSCH MÁRTA

Mint szakmabeli pár gondolatot fűznék az előző hozzászóláshoz. Boldog az a város és a vidéke, ahol ragyogó helytörténeti anyag van és jól tudják prezentálni. Reméljük, hogy mi se maradunk le mögötte. Néha az ember kénytelen versenyre kelni a macskával, és egy olyan elmés szerkezetet kitalálni, ami gyorsabb, igénytelenebb mint a macska. Ezt azzal kapcsolatban mondom, – nagyon nagy probléma vidékieknek, hogy a helyismereti anyag is Pesten koncentrálódik. De a pestieknek is az, ha vidékre kell utazni, és mert például nekünk pécsieknek mennyivel könnyebb egy bizonyos anyagért, ami a mi levéltárunkból az országos levéltárba átkerült, Budapestre utazni, mint hogyha ugyanezért az anyagért Debrecenbe utaznánk. Az a véleményem, hogy nagyon jó dolog lenne az, ha itt jól feldolgozott, jól prezentált és publikált anyagunk lenne. Én könyvtáros vagyok, az ún. kemény információban dolgozom, de nagyon örülnénk, ha olyan belső kiadványok jutnának el hozzánk is, ami esetleg a Magyar Nemzeti Bibliográfiában meg sem jelenik. Azt hiszem a könyvtárosok folytathatnák a javaslatokat. Nagyon meglepett, hogy ilyen

értékes könyvek, feldolgozatlanul vannak levéltárakban. Szerintem a levéltáraknak úgy kellene ezt megoldani, hogy nyelvet tudó munkatársakat szerezzen, akik például a gót betűkkel írt német nyelvet és a latin nyelvet is megfelelően át tudnák ültetni.

ROMÁNNÉ

Mivel nem jelentkezik több hozzászóló, befejezzük a mai tanácskozást, egyben a három napot. Rendkívül nehéz megbízatást kaptam, azt, hogy a mai tanácskozást, de egészében a rendezvénysorozatot zárzó címén befejezettek nyilvánítsam. Ilyenkor illik nagyon okos dolgokat mondani, amiből kiderül, hogy milyen fejlett az ember problémameglátó, s főleg problémamegoldó képessége, valamint hogy van némi analízáló és szintetizáló képessége is. Engedjék meg, hogy részben az elhangzottakkal kapcsolatban, részben pedig a mai nap összefoglalásaként néhány gondolatot elmondjak, abban a reményben, hogy közvéleménykutatás nélkül is sokan egyetértenek majd velem. Úgy gondolom, mindannyiunk véleménye az, hogy ezt a kiállítást és a hozzá kapcsolódó tanácskozást jó volt megszervezni, megrendezni. Lehet, hogy nem is azt kell mondanunk, hogy ennek itt volt az ideje, hanem – több hozzászólásból ma is ez derült ki – hogy rég itt lett volna már az ideje. Hiszen ugyanaz, amit ma mi ezen a címen bemutatni tudunk, illetve amit ezen a címen elmondani tudunk régen készen van, megjelent, ill. régen megfogalmazódott bennünk. Vajda Kornél és Péter László legutóbbi felszólalása is bizonyítja, hogy így van. Azt gondolom, hogy ennek a rendezvénynek az az első, később talán történeti jelentőségű értéke, hogy egyáltalán megszerveztük, ahogyan mondani szokták hiánypótló volt. Reméljük, hogy egy pozitív folyamat kezdetét jelenti és nem úgy magyar mód megrendeztünk valamit, aztán elfelejtjük azt, aminek az érdekében, amilyen céllal megrendeztük, gyorsan elfelejtve azokat a kellemetlen problémákat is, amelyeket ezek a rendezvények felszínre hoztak.

A kiállítás és tanácskozás másik értéke – erről tegnap több szó esett, csak emlékeztetem Önöket, hogy a helyi könyvkiadásnak milyen kapcsolata van, (helyesebben milyen kapcsolata nincs) ill. milyen kapcsolatának kellene lennie a könyvterjesztéssel. A három nap tanácskozásai alapján úgy tűnik, hogy e téren remélhetünk talán a leggyorsabban valami előrelépést, hogy tehát (Zöld Ferenc kifejezésével élve) a helyi könyvkiadás belekapcsolódjon az ország kulturális vérkeringésébe.

A mai nap legfontosabb eredménye és tanulsága lehet, hogy fölírható annak a képletnek – akkor is, ha ezzel kapcsolatban itt ellentétes vélemények hangzottak el –, hogy milyen kapcsolatban vannak egymással a tevékenységek, vagy bizonyos feltételek: ti. a gyűjtemény, a kutatás és a kiadás. Péter László szerint ez a természetes sorrend. A másik nézet mindeneelőtt a kiadás oldaláról közelíti ezt a problémát. Eszerint a képlet: kiadás, gyűjtemény, kutatás. Vajda Kornél szerint feltehetően ennek a gondolkodásmódnak a létjogosultságát az adta, hogy nem voltak gyűjtemények és így indult el tulajdonképpen a helyi gyűjtemények szervezése is. Hozzászólásából az derült ki, hogy a mai helyzetet illetően szinkronban van a Péter László-féle sémával, hogy a másik sémán már túlléptünk, az a kezdet volt. Értékelés tárgya lehet természetesen ma is, hogy jó volt-e vagy rossz ez a koncepció, silány vagy értékes művek születtek-e belőle, de azt gondolom, hogy ma már legfőképpen egyetértünk abban, hogy a kutatás alapja a gyűjtemény lehet. A gyűjteményt pedig építeni, szervezni kell. Ez az összefüggés egy zárt kört alkot. Az ok, okozat,

következmény összefüggés filozófiai sémát véve alapul: a gyűjteményre alapozott kutatás végeredményeként megjelenő kiadvány szerves részévé válik a gyűjteménynek, s nyilván erre majd további kutatások alapozódhatnak. Tehát a könyvtárosnak nem szabad elfelejtenie, hogy nem egyszerűen a multhatatlanság számára őrzi a gyűjteményt, hanem azt elsősorban úgy kell gyarapítania és feltárnia, hogy kutatásra alkalmas legyen.

Nekünk itt Baranyában helyismereti gyűjteményünket illetően nemcsak annak gyarapítása, kiegészítése súlyos gondunk, hanem ennél sokkal súlyosabb gond ennek a gyűjteménynek a feltárása. És annak, hogy ma ez a sokszor emlegetett Baranya Könyvtár nem épülhet be jobban a levéltárba, vagy a múzeumban folyó tudományos kutatómunkába, nem szemléletbeli, nem személyi okai vannak, hanem a gyűjteményünk nem megfelelő feltártsága az alapvető oka.

Ugyancsak a mai napi tanácskozás alapján megfogalmazható az a fontos következtetés, hogy itt az ideje a közgyűjtemények, intézmények tényleges együttműködésének. Hallhattunk most itt ennek az előtörténetéről, tudom, hogy a gondolat nem új, bár ezt mindenképpen szerettem volna elmondani a mai napon, akkor is ha itt most Péter László és Vajda Kornél, illetve azt megelőzően Szita László nem emlegeti ezt, hiszen legalább három éve már annak is, hogy a Megyei Könyvtárnak a három közgyűjtemény együttműködését célzó írásba foglalt elképzelése fekszik valahol.

Az együttműködést, ha az intézmények vezetését, vagy akár a munkatársak kapcsolatait vizsgáljuk, jónak minősíthetjük. Csakhogy ezen a szinten – azt gondolom – túl kellene lépniünk, s ez már nem belső meggyőződések vagy egyéni kezdeményezések dolga, hanem közös fenntartónk döntését igénylő tevékenység lenne. Az értekezlet után szorgalmaznunk kell, hogy mielőbb sor kerüljön a három intézmény ilyenfajta megegyezésére. Ha a könyvtár oldaláról vizsgálom az együttműködést, csupán azon a címen, hogy a könyvtár speciálisan az az intézmény, mely a sokszorozott dokumentumok formájában rögzített ismeretanyag gyűjtésére hivatott, nem vindikálunk magunknak egyeduralkodói jogot, tehát azt, hogy ne legyenek a levéltárban és a múzeumban könyvtárak. De azt gyanítom (Szita László meg is erősítette egy kicsit ezt a gyanakvásomat), hogy ma múzeumi- és levéltári könyvtár címén sok olyasmit is gyűjtenek, aminek inkább a könyvtárban lenne a helye. Kötelességünk dolgozik a két intézménynek is, és ott látom, hogy sokszor a kötésre küldött dokumentumokat nem minősíthetjük sem az intézményekben folyó tevékenység kézikönyvtári anyagának, sem pedig muzeális értékűnek, abban az értelemben, ahogy arról Bezerédy Győző és Dankó Imre beszélt.

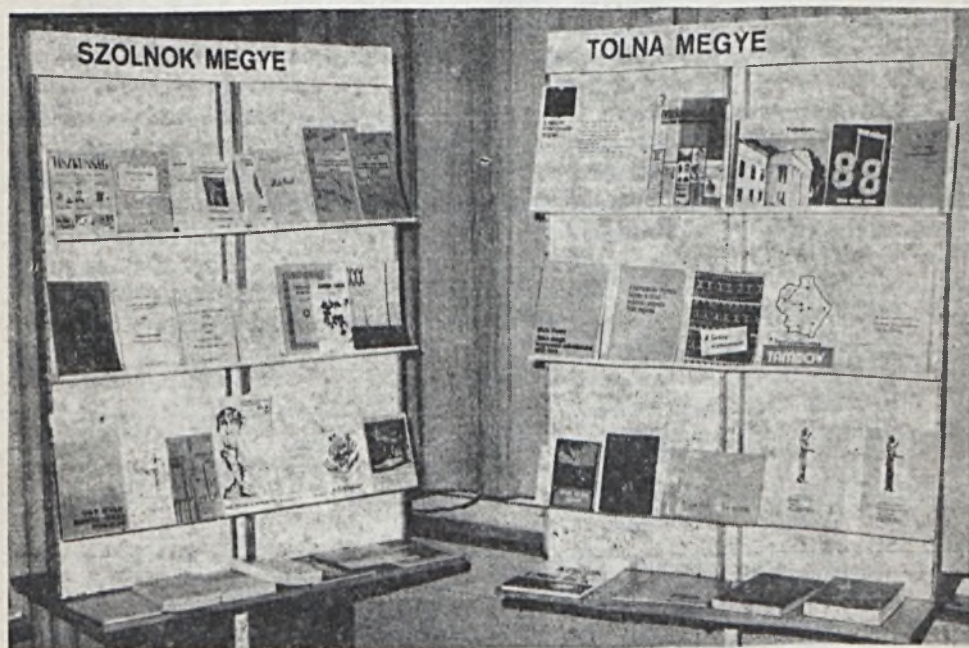
A múzeumi és levéltári könyvtárak gyűjteményét kb. úgy tudom elképzelni, magam is, ahogy azt Dankó Imre felvázolta. Summa summarum: még egy jónak deklarált együttműködés is ma még számtalan olyan problémát takar, amelynek megoldása éppen azért izgalmas, amiről itt a két napon át beszéltünk, hogy ti. a helyi kiadást, a helyi kutatómunkát, a helyi gyűjtést összehangoltan, ennél fogva sokkal nagyobb hatékonysággal végezhesük. Ennyit zárszó címen, visszaélve azzal, hogy ideültetek. Úgy gondolom egyetértünk azzal a megállapítással, hogy példamutató volt a tanácskozás stílusa, mert az eredmények számbavétele, a problémák őszinte feltárása, a feladatok reális megközelítése, tehát realista szemlélet jellemezte. Nem ünnepelt, hanem regisztrált, értékelt, bírált, javasolt. Reméljük, hogy a bírálókat és a javaslatok nyitott fülekre találunk, ott ahol ezekben az ügyekben dönteni kell. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy nekünk az a dolgunk, hogy a döntésekre várjunk.

Végül engedjék meg, hogy egy megbízatásnak tegyek eleget: még egyszer kö-

szöveget mondjak mindazoknak, akik a kiállítás megszervezését, megrendezését lehetővé tették, akik ebben tevékenyen közreműködtek, mindenekelőtt saját munkatársaimnak, valamint a Megyei Tanács Műv. Osztálya munkatársainak, és megköszönjem előadóknak, korreferenseknek, hozzászólóknak a munkáját.

Többször felvetődött a három nap alatt az a kérdés is, hogy miért éppen Pécsen rendeztük ezt a kiállítást és tanácskozást. A kérdésre egy történelmileg hiteles érveléssel válaszoltunk, azzal, hogy ebben a megyében ill. városban nagy múltja van a nyomdászatnak és a helyi kiadásnak. Emellett – és talán elsősorban – azért, mert itt vetődött fel és vált közkinccsé a kiállítás megrendezésének gondolata. Takács Gyula elvtárs, a megyei tanács elnökhelyettese vetette fel előbb hazai körben, majd a megyei könyvtárigazgatók siklósi tanácskozásán. Kérdésére, hogy elvállaljuk-e az ezzel kapcsolatos munkát, igennel válaszoltunk, és a kiállítás bizonyítja, hogy ígéretünket teljesítettük is. Nagy munka volt, de példamutató együttműködési készséget találtunk az egész országban, mindenekelőtt a megyei könyvtárakban. Köszönjük minden közreműködőnek a segítséget.

A tanácskozást bezárom. Mindenkinek köszönöm a részvételét és a figyelmét. További jó munkát kívánok!

Részlet a kiállítás anyagából

BARANYA MEGYÉRŐL

1981. július 1.—december 31.

(Bibliográfia és repertórium)

Összeállította: Surján Miklós, Szakács Sándor

Rövidítések:

ausgew.	= ausgewählt
B	= bibliográfia
BH	= Baranyai helytörténetírás
BK	= Baranyai krónikairás
BM	= Baranyai Művelődés
böv.	= bővített
DN	= Dunántúli Napló
DNM	= Dunántúli Napló mohácsi mutációs kiadása (Mohácsi Napló)
fel.	= felelős
főszerk.	= főszerkesztő
füz.	= füzet
Hrsg.	= Herausgeber, herausgegeben
ill.	= illusztrált
JPMĚ	= a Janus Pannonius Múzeum évkönyve
kiad.	= kiadás, kiadja
klny.	= különlenyomat
közz.	= közreadja
köt.	= kötet
lev.	= levél
MB	= Mecseki Bányász
mell.	= melléklet
m. n.	= méretarány nélkül
ny.	= nyomda
összeáll.	= összeállította
p	= pagina (lap)
PMSZ	= Pécsi Műszaki Szemle
red.	= redigierde
rend.	= rendezte
sz.	= szám
szerk.	= szerkesztette
t.	= tábla
térk.	= térkép
u. a.	= ugyanaz
utánn.	= utánnnyomás
Verl.	= Verlag

ÖNÁLLÓ MŰVEK, GYŰJTEMÉNYES MUNKÁK KÖZLEMÉNYEI

2513. 100 kísérlet Bólyban. 1981. Kiad. a Mezőgazdasági Kombinát. Bóly 1981. 187 p.
2514. ADÁM László: A baranyai dombság mezőgazdasági potenciálja. = *Le potentiel agricole du pays de collines de Baranya*. Bp. 1980. 35–60., ill. (Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézet. Közlemények. 376.)
2515. ANDRÁSFALVY Bertalan: Paraszti talajismeret és -használat a bükkösi termelőszövetkezet területén. = *Zselici dolgozatok*, 5. Kaposvár 1981. 138–147., ill.
2516. AUBERT Antal: A természeti tényezők és a gazdálkodás eredményessége közötti összefüggések vizsgálata a Babarc-Bólyi Növénytermelési Rendszerben. Kiad. a Pécsi Tanárképző Főiskola. Pécs 1981. 75 p., 3 t. B 66–68.
2517. BANÓ István: Berze Nagy János és a magyar mesekutató. = *JPMÉ* 25. 1980. Pécs 1981. 247–252. B. 251–252.
2518. Baranya megye agroökológiai potenciálja. Pécs 1981. 106 p., ill. Agroökológiai tudományos tanácskozás anyaga. Pécs, 1980. nov. 27.
2519. Baranya megyei feladatok a VI. ötéves terv és az 1981. évi népgazdasági terv megvalósításában. Kiad. az MSZMP Baranya megyei Bizottsága. Pécs 1981. 34 p.
2520. Baranyai helytörténetírás. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve. 1980. Szerk. Szita László. Pécs 1981. 580 p., 5 térk., ill.
2521. Batthyány Kázmér emlékére. Batthyány Kázmér tiszteletére a siklói 2. számú általános iskola névadó ünnepsége alkalmából megrendezett tudományos konferencián 1981. március 14-én elhangzott előadások anyaga. Szerk. Füzes Miklós. Kiad. a Hazafias Népfront városi-járési Bizottsága, Siklói Vár és Múzeum Baráti Kör. Siklós 1981. 48 p., 5 t. B.
2522. BEBESI Károly: A munkások városa. Kiad. Komló város Tanácsa. Pécs 1981. 147 p., ill.
2523. BÉCSY Tamás: A Baranyai háromszög a 16. század magyar irodalmában. = *Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv* 3. Eszék 1981. 233–252., ill.
2524. BENCZE Sándor: A kórógyi iskola története. = *Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv* 3. Eszék 1981. 131–169., ill. B. 161.
2525. BEZERÉDY Győző: Agrárvonatkozású ábrázolások Baranya megye községeinek pecsétjein. = *BH* 1980. Pécs 1981. 257–279., ill.
U. a. (Baranyai levéltári füzetek 7.)
2526. BEZERÉDY Győző: Baranya községeinek pecsétkatasztere. 3. rész. Kátoly – Márok. = *JPMÉ* 25. 1980. Pécs 1981. 145–165. ill.
2527. BEZERÉDY Győző: Az 1848/49. évi szabadságharc katonai eseményei Baranyában. = Batthyány Kázmér emlékére. Siklós 1981. 18–23. B. 23.
2528. BOROS GYÉVI László: A pécsi egyházmegye horvátjai a 17. sz. végéig. = *Pécsi Egyházmegye schematizmusa*, 1981. Pécs 1981. 128–151. B.

2529. CSERDI András: A komlói kőbányászat 1934–1939 között. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 193–215.
2530. DERCSENYI Balázs: Pécs. Székesegyház. Bp. 1981. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 5.)
2531. ERDŐDI Gyula: Adalékok a pécsi céhes kisipar tanonccainak oktatásához. = BH 1980. Pécs 1981. 59–80., ill. B.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 2./
2532. ERDŐDI Gyula: A baranyai–pécsi szocialista-kommunista ifjűmunkás mozgalom 1918–1921 között. = Tanulmányok Baranya megye ifjúsági mozgalmának történetéből. 1868–1950. Pécs 1981. 35–55. B.
2533. ERDŐDI Gyula: Néhány zselici falu kézműipara a 19. század végén. = Zselici dolgozatók 5. Kaposvár 1981. 109–114.
2534. Évkönyv. Kiad. a Pécsi Orvostudományi Egyetem. 1978–79. tanév. Szerk. Antal Ernő. Pécs 1981. 122 p. B.
2535. FOGARASI László: A mecseki tóvidék. = Fogarasi László: Legérdekesebb kis tavaink. Bp. 1981, Natura. 233–244., ill.
2536. FRICSY Ádám: Egyházmegyénk a török hódoltság alatt. = Pécsi Egyházmegye schematizmusa, 1981. Pécs 1981. 67–100. B. 100.
2537. FÜLEP Lajos–BURGER Alice, Sz.: Ein spätromischer Münzschatz aus der Römerstadt von Sopianae (Pécs). Későrömai éremlelet Pécsről. = Folia Archaeologica. A Magyar Nemzeti Múzeum évkönyve. 32. Bp., 1981. 169–189., ill.
2538. FÜZES Miklós: Baranyai amatőr-fotós a 2. világháborúban: Lingl János. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 217–229., ill.
2539. FÜZES Miklós: Batthyány Kázmér politikai tevékenységének áttekintése. = Batthyány Kázmér emlékére. Siklós 1981. 6–17. B. 16–17.
2540. FÜZES Miklós: Nacionalno pitanje u politickom djelovanju Batthyany Kazmera. Pred. Povijsnog Drustva Osijek. Osijek 1981. 7 p.
2541. FÜZES Miklós: A népesség száma, anyanyelvi és nemzetiségi megoszlása Baranya járásában 1941-ben, nemzetiségi megoszlása 1945-ben. = BH 1980. Pécs 1981. 533–560.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 15./
2542. FÜZI János: Megjegyzések gróf Károlyi Gyula reakciós birtokpolitikai tevékenységéhez a harmincas években. = BH 1980. Pécs 1981. 361–379.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 10./
2543. GÁSPÁR László: A szentlőrinci iskolakísérlet elméleti alapjai és jelenlegi helyzete. = Szegedi Nyári Egyetem. Pedagógia, 17. Szeged 1980. 124–136.
2544. HÁRS Éva: A Baranya megyei múzeumok 1980. évi működése. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 365–372.
2545. HORVÁTH Antalné: Endrőc község 1978. évi krónikájának összefoglalója. = BK 1979. Pécs 1980. 35–39.
2546. HORVÁTH Csilla, B.: A pécsi fényképészek 1922–1948 között. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 167–191., ill.
2547. HORVÁTH Csilla, B.: Siklós mezőváros örökvaltság szerződésének ismertetése. = Batthyány Kázmér emlékére. Siklós 1981. 24–28. B. 28.
2548. HORVÁTH J. Gyula: A pécsi egyházmegye kezdetei. = A Pécsi Egyházmegye schematizmusa 1981. Pécs 1981. 11–51. B. 50–51.
2549. HORVÁTH Veronika: Az anyanyelvi kultúra megőrzése Baranya-Szlavóniában. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 3. Eszék 1981. 184–191.
2550. HORVATOVICH Sándor
Hazánk faunájára új és ritka bogárfajok a Dél- és Nyugat-Dunántúlról. 3. (Coleoptera.) = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 71–83. B. 82.

2551. IMRE, Mária [LANTOSNÉ]-MANHERZ, Károly: Beiträge zur Töpferci Nadasch (Meceknádasd) und Altglashütten (Óbánya) in der Baranya. 2. = Beiträge zur Volkskunde der Ungardeutschen. 3. A magyarországi németek néprajzához. Bp. 1981. 131-154., ill. B. 152.
2552. A Janus Pannonius Múzeum évkönyve. 25. 1980. Szerk. Uherkovich Ákos. Pécs 1981. 372 p., ill. B.
2553. KASZAB Z[oltán]: In memoriam Dr. Boros (1891-1980). = Annales Historico-naturales Musei Nationalis Hungarici. 73. Bp. 1981. 5-7.
- Dr. Boros István
2554. Képzőművészet. Pécs-Baranya. 1945-től napjainkig. Szerk. Romváry Ferenc. Kiad. a Baranya m. Idegenforgalmi Hivatal. Pécs 1981. 125. p., ill. /Pécs-baranyai minikönyvek. 1./
2555. KÉRI NAGY Béla: Néhány adalék az 1922-29 közötti pécsi-baranyai ifjómunkásság szervezkedéséről. = Tanulmányok Baranya megye ifjúsági mozgalmának történetéből. 1868-1950. Pécs 1981. 56-63.
2556. KESZEI Tamás: Tanulmányterv a baranyai Dél-Zselic komplex terület- és vízrendezésére. = Zselici dolgozatok 5. Kaposvár 1981. 148-169., ill. B. 169.
2557. KISS Béla: A mohácsi csata a legújabb kutatások tükrében. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 3. Eszék 1981. 206-232., ill. B.
2558. KISS Géza: Fejezetek a vajszlói vallásalapítványi uradalom nyolc évtizedes történetéből (1767-1848). = BH 1980. Pécs 1981. 187-244. B.
- U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 5./
2559. KOLTA János: Baranya megyei útikönyv. Közr. Baranya megye Tanácsának Idegenforgalmi Hivatala. Bp. 1981, Panoráma. 290 p., 16 t.
2560. KONCZ István: Az ÉPFU Pécsi Üzemegységénél folytatott energiatakarékossági kísérletek eszközei és eredményei. = Energiagazdálkodás a közúti közlekedésben. Pécs 1981. 110-121.
2561. KOVÁCS Lajosné: A tanítási-tanulási folyamat megszervezésének tapasztalatai a szentlőrinci iskolakísérletben. = Szegedi Nyári Egyetem. Pedagógia, 17. Szeged 1980. 137-150.
2562. A környezeti erőforrások gazdasági értékelésének módszertani kérdései. Szerk. Fodor István. közread. az MTA Dunántúli Tudományos Intézete, Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal. Pécs 1981. 78 lev. /Környezetvédelmi tanulmányok./ B. 73-78.
2563. KRISZTIÁN Béla-TIMÁR György: Adatok a magyar-szlovák művelődéstörténeti kapcsolatokhoz (Papanek György). = BH 1980. Pécs 1981. 425-443., ill. B. 440-443.
- Papanek György olasz plébános, történétíró.
- U. a. = Tanulmányok és dokumentumok Baranya megye nemzetiségeinek történetéből. Klny. BH 1980. 440-443.
- U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 12./
2564. LÁBADI Klára: Mindennapi kenyérünk. Kenyérsütés az Alfalukban. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 3. Eszék 1981. 266-275., ill. B. 275.
- Kopács, Várdaróc, Laskó.
2565. LABODA Gábor: Jontovits Rudolf. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 2. Eszék 1980. 21-45.
- A Petőfi rohambrigád politikai biztosának emlékezése a Dráva menti harcokra.
2566. LAKY András: A szocialista ipar létrehozása és fejlődése Baranyában. H. n. 1981. 23 p., 7 t.
2567. LEHMANN Antal: Antropogén hatások a zselici táj alakulásában. = Zselici dolgozatok, 5. Kaposvár 1981. 130-137., ill.
2568. LIPPENSZKY István: A Magyar Játékfilmszemlék története Pécsen és Baranyában, 1965-1980. Pécs 1981. 134 p.
2569. MADAS József: Az Ignác-kutakról. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 236-239., ill. Pécs.
2570. MADAS József: A pécsi hóhérokrol. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 233-236.
2571. MADAS József: A pécsi vesztőhelyről. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 231-233.

2572. MANHERZ, Karl: Bericht über die Forschungsarbeit der Volkskundler und Mundartforscher in Altglashütten. Óbánya, 1–6. August. 1977. – Beiträge zur Volkskunde der Ungardeutschen, 3. A magyarországi németek néprajzához. Bp. 1981, Lehrbuchverl. 199–232., ill. B. 227–228.
2573. MÁRFI Attila: Baranya megyei ifjúsági mozgalmak 1944–1950. = Tanulmányok Baranya megye ifjúsági mozgalmának történetéből, 1868–1950. Pécs 1981. 90–115.
2574. Az MSZMP Baranya megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóságának évkönyve, 1980. Szerk. Benkő László, Kutnyánszky Géza, Nagy Jánosné. Pécs 1981. 143 p., ill.
2575. Meggyőződéssel. 7–8. Közread. MSZMP Mohács Városi Bizottsága, Mohács 1981. 49 p.
Az 1981. évi városi pártértekezlet írásos jelentése.
2576. MEISZLER József: Fűtőolaj felhasználására való áttérés feltételei, lehetőségei Baranya megye mezőgazdasági üzemekben. = Gazdaságos fűtőanyag-kiválasztás a mezőgazdasági szárítókórnál c. konferencia előadásainak gyűjteménye. Pécs 1981. 45–59.
2577. MÉREY Klára, T.: Gyárak és ipartelepek a Zselicben a kapitalizmus idején. = Zselici dolgozatok, 5. Kaposvár 1981. 115–123. B. 123.
2578. MIHÁLYI, Rosina: Volksnahrung in der Baranya. = Beiträge zur Volkskunde der Ungardeutschen. 3. A magyarországi németek néprajzához. Bp. 1981, Lehrbuchverl. 7–66. p., ill. B. 61–62.
2579. MÖRÖ Mária Anna: Az 1828. évi országos összeírás malomtörténeti adatai Baranyában. = BH 1980. Pécs 1981. 281–315., ill.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 8./
2580. NÁDOR Tamás: Bartók és Pécs. Kiad. a TIT Baranya m. Szerv. Pécs 1981. 61. p., ill.
2581. NAGY Lajos: 1780-ban készített térkép a pécsi Rókus dombról, Kálvária-hegyről és két régi mohamedán templomról. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 239–242., ill.
2582. NAGY Lajos: Gyöngyös, Okor és Kőröscönye folyók régi ártere a sellyei uradalom területén. /Adatok Baranya vármegye régi vizrajzához./ = BH 1980. Pécs 1981. 245–255., ill.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 6./
2583. Negyedszázados küzdelem a korszerű iskoláért. A Pécs-Fehérhegyi Általános Iskola 25 éves története. 1956–1981. Szerk. Bodnár Imre. Pécs-Fehérhegy, 1981. 150 p., ill.
2584. A népművelés műhelyében. 4. Tanulmányok. (Kísérletek – módszerek – tapasztalatok a pécsi Doktor Sándor Művelődési Központban.) Szerk. Baló István. Pécs 1981. 133 p. /Pécsi Doktor Sándor Művelődési Központ füzetei./
2585. NOVICS János: Az agrárforradalom, a szocialista mezőgazdaság létrehozása és fejlődése Baranyában. 1945–1980. H. n. 1981. 15 p.
2586. Orfűi községi Tanács rendeletei, valamint az üdülőtérületre vonatkozó egyéb jogszabályok gyűjteménye. Orfű 1980. 39 p.
2587. PARÁDI Nándor: A mohácsi csata. Vezető a Kanizsai Dorottya Múzeum kiállításához. Pécs 1980. p., ill. /A Janus Pannonius Múzeum füzetei 19./
2588. Pártszervezetek tájékoztatója. Kiad. az MSZMP Baranya megyei Bizottsága. Pécs 1981. 1. sz. 23 p., 2. sz. 17 p., 3. sz. 32 p.
2589. Pécs megyei város Tanácsa 1981. évi 2. számú tanácsrendelete a lakásgazdálkodásról. Pécs 1981. 33 p.
2590. Pécs-Baranya idegenforgalmi tájékoztatója. Szerk. Tiszay László. Kiad. a Mecsek-Tourist. Pécs 1981. 59 p.
2591. A pécsi egyházmegye püspökeinek névsora. = A Pécsi Egyházmegye schematizmusa. 1981. Pécs 1981. 152–154.
2592. A Pécsi Egyházmegye schematizmusa. 1981. Szerk. Csígi Imre, Kneip István. Pécs 1981. 319 p., 2 t., ill.
2593. A pécsi Leőwey Klára Gimnázium 75 éve. Szerk. Nagy Gyuláné. Kiad. a pécsi Leőwey Klára Gimnázium. Pécs 1981. 149 p., ill.

2594. Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyve. 1978/1979. tanév. Szerk. Antal Ernő. Pécs 1981. 122 p.
2595. Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyve. 1979/80. és 1980/81. tanév. Szerk. Antal Ernő. Pécs 1981. 140 p., ill. B. 71., 77.
2596. A Pécsi Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszéke által rendezett nemzetközi földrajzi tudományos ülészak előadásai. Pécs, 1979. ápr. 19–20. Szerk. Gertig Béla, Lehmann Antal. Kiad. a Pécsi Tanárképző Főiskola. Pécs 1981. 399 p., 1 t., ill.
2597. PETRIK Anna: Részletek a vörösmarti színjátszás történetéből. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 3. Eszék 1981. 276–290., ill.
2598. PETZ József: Az úttörőmunka helye és szerepe a szentlőrinci iskolakísérletben. = Szegedi Nyári Egyetem. Pedagógia, 17. Szeged 1980. 162–173.
2599. RÁCZ Sándor: Komlói tájékoztató. 2. bőv. kiad. Kiad. Komló város Tanácsa. Komló 1981. 29 p., 8 t.
2600. ROMVÁRY Ferenc: A Modern Magyar Képtár története. Új szerzemények. 5. = JPMÉ 25. Pécs 1981. 297–336., ill. 1980
2601. RÖNAI Béla: Szóföldrajz és etnikai határok a Zselicben = Zselici dolgozatok. 5. Kaposvár 1981. 124–129.
2602. SÁNDOR László: Adatok Siklós oktatástörténetéhez. 1725–1845. = Batthyány Kázmér emlékére. Siklós 1981. 36–46. B. 44–46.
2603. SÁNDOR László–TIMÁR György: Pécs város 1780. évi szabad királyi oklevele. = BH 1980. Pécs 1981. 13–58., ill. B. 55.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek 1./
2604. SÁNDOR Mária, G.: A baranyai művészet a reneszánsz stílusáramlatában. A reneszánsz kezdetei és kibontakozása Pécsen és környékén. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 111–142., ill. B. 133–144.
2605. SÁNTHA Attila: A hígrágya-hasznosítás helyzete a dél-dunántúli szakosított sertésletelepeken. Kiad. a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara. Pécs 1981. 48 p. /Dolgozatok a közgazdaságtudományok köréből. 4. évf./
2606. SVÉD László: Az ifjúság tegnap és ma. = Tanulmányok Baranya megye ifjúsági mozgalmának történetéből. 1868–1950. Pécs 1981. 3–18.
2607. SZALAI Lajos: Termelés és gazdálkodás a szentlőrinci iskolában. = Szegedi Nyári Egyetem. Pedagógia, 17. Szeged 1980. 151–161.
2608. SZITA János: Baranya megye közigazgatása a neoabszolutizmus idején. 1. = BH 1980. Pécs 1981. 383–422.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 11./
2609. SZITA László: A Dráva-szög agrárszocialista mozgalma 1897–1898-ban. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 3. Eszék 1981. 43–82., ill. B.
2610. SZITA László: A dualizmuskori iskolaállamosítási törekvések nemzetiségpolitikai vonatkozásai Baranyában. (1898, 1906.) = BH 1980. Pécs 1981. 445–493. B. 461.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 13./
2611. SZITA László: A nemzetiségek a szabadságharc kori Baranyában a forradalom kirobbanása és a külföldi intervenció idején. = Batthyány Kázmér emlékére. Siklós 1981. 29–35. B. 35.
2612. SZKLADÁNYI Péter: Fejezetek Pécs világi zenéjéről a 19. század első felében. Weidinger Imre és Amtmann Prosper művészete. = BH 1980. Pécs 1981. 81–151., ill. B.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 3./
2613. TAFFERNER, Anton: Zwischen Weiden und Akazien: Erzähl- und Gedichtband aus der Branau (Ungarn). Eine Anthologie. Ausgew. und red. von – –, München 1980, Landsmannschaft der Deutschen aus Ungarn. 320 p. (Die Deutsche aus Ungarn. 17.)
2614. Tanulmányok Baranya megye ifjúsági mozgalmának történetéből. 1868–1950. Szerk. Erdődi

- Gyula. Kiad. a Baranya megyei Tanács KISZ-bizottságának közművelődési alapszervezeté.
Pécs 1981. 147 p.
2615. Tanulmányok és dokumentumok Baranya megye nemzetiségeinek történetéből. Szerk. Szita László. Pécs 1981. 425–580., ill.
Klny. BH 1980.
2616. TARJÁN Gábor: A gerendavázás építkezés emlékei Dél-Zselicben. = Zselici dolgozatok, 5. Kaposvár 1981. 170–175., ill.
Magyarlukafa.
2617. TEGZES Ferenc: „Soha többé háborút, le a fasizmussal!” Baranya ifjúsági mozgalma 1934–1944 között. = Tanulmányok Baranya megye ifjúsági mozgalmanak történetéből. 1868–1950. Pécs 1981. 76–89. B.
2618. TEGZES Ferenc: Statisztikai források Baranya megye nemzetiséggtörténetéhez a két világháború között. (1926, 1938). = BH 1980. Pécs 1981. 495–531.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 14./
2619. TIMÁR György: Pécs Károly Róbert-kori püspökei. = A Pécsi Egyházmegye schematizmusa, 1981. Pécs 1981. 52–66. B. 64–66.
2620. TÖRÖK Géza: Földbirtokviszonyok és a mezőgazdasági munkások helyzete Baranya megyében az 1938. évben. = BH 1980. Pécs 1981. 317–360.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 9./
2621. TROSZT Sándor: A Bellye birtok munkabárcái. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 3. Eszék 1981. 253–265., ill. B. 264.
2622. TŰSKÉS Gábor: Űtmenti és temetői köfeszületek Abaliget–Orfú környékén. Bp. 1980. ELTE. 98–113., ill. /Folklor és folklorisztika. 10./
U. a. = Eötvös József Kollégium. Tanulmányok 1977–1979. Bp. 1979 [1980]. 2. köt. 134–153.
2623. UHERKOVICH Ákos: „A Mecsek és környéke természeti képe”. Kutatási program 1975–1980. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 353–363.
2624. UHERKOVICH Ákos: A Zselic nagylepkefaunája. 1. Vásárosbérc környéke. (Lepidoptera.) = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 85–98., ill. B. 97.
2625. UHERKOVICH Gábor: A Dráva potamofitoplanktonja mennyiségi viszonyairól. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 7–19.
2626. VARGHA Dezső: Adatok a Pécsi Dalárda történetéhez. 1902–1949. = BH 1980. Pécs 1981. 153–183., ill. B.
U. a. /Baranyai levéltári füzetek. 4./
2627. VARGHA Dezső: A baloldali ifjúsági mozgalom Baranyában és Pécsen a világgazdasági válság idején. 1929–1933. = Tanulmányok Baranya megye ifjúsági mozgalmanak történetéből. 1868–1950. Pécs 1981. 64–75. B. 74–75.
2628. VARGHA Dezső: Ifjúmunkások a pécsi munkásmozgalomban. 1868–1918. = Tanulmányok Baranya megye ifjúsági mozgalmanak történetéből. 1868–1950. Pécs 1981. 19–34. B.
2629. VÁRNAGY Antal: A németiség története egyházmegyénkben. = A Pécsi Egyházmegye schematizmusa, 1981. Pécs 1981. 101–127. B. 127.
2630. VAS István: Adalékok Sziget mezőváros 16. Századi fejlődéséhez. = Zselici dolgozatok, 5. Kaposvár 1981. 99–108. B. 108.
2631. VASS Anna: Újabb adatok a Mecsek hegység és környékének mikroszkopikus gombaflórájához. 9. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 21–30., ill. B. 26–27.
2632. ZALAI-GÁL István: Die chronologischen Grundfragen des neolithischen Gräberfeldes von Zengővárkony. = JPMÉ 25. 1980. Pécs 1981. 101–110., ill. B. 107.
2633. ZELENÍ Ferenc: Demokratikus ifjúsági (úttörő-) mozgalom kezdeti nehézségei Baranyában. = Tanulmányok Baranya megye ifjúsági mozgalmanak történetéből. 1868–1950. Pécs 1981. 116–126.

2634. ZENTAI Tünde: A dél-dunántúli település és népi építkezés változásai a 19. században. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum dél-dunántúli tájegysége. = Ház és ember. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum közleményei. 1. Szentendre, 1980. 79–109., ill. B. 106–107.
2635. Zselici dolgozatok. 5. Szerk. Jáger Márta. Kiad. a Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága. Kaposvár 1981. 192 p., 4 t.
Az 5. Zselici Tanácskozás (Szenna – Kishárság, 1980. okt. 10–11.) anyaga.

IDŐSZAKOS KIADVÁNYOK KÖZLEMÉNYEI

Július

2636. SVINGOR, É.–KOVÁCH, Á.: Rb – Sr isotopic studies on granodioritic rocks from the Mecsek Mountains, Hungary. = Acta Geologica, 24. vol. 1981. 295–307.
2637. TURZA István: A kőzetmozgásmérés regressziós kiértékelése. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 81.7:455–463., ill.
A Mecseki Szénbányák területén.
2638. Baranyai kirándulások. = Budapest, 81.7:4–5., ill.
2639. GARANCSY Mihály–LÁNYI György–LEHOTAY-HORVÁTH György: Környezetvédelmi fejlesztés – látható eredményekkel. A Búvár Pécsert. = Búvár, 81.7:302–309.
Pécs környezetvédelméről.
2640. IRIMI Sándor: Munkaszervezés a Pécsi Dohánygyárban. = Dohányipar, 81.3:89–93.
2641. HORVÁTH Ferencné DARAGÓ Mária: Az általános iskolai kórusok munkája Baranya megyében. = Az Ének-Zene Tanítása, 81.6:269–272.
2642. PUSKÁSŊ HÖGYES Irén: Északi-középhegység-, Budai hegység-, Baranyai sziget-hegységbeli dolomitok alkalmassága építési célra. = Építőanyag, 81.7:254–259.
2643. SCHMIDT Antal–VÖRÖS Lajos: A Duna magyarországi alsó szakaszának fitoplanktonja az 1970-es években. = Hidrológiai Közöny, 81.7:322–330.
2644. b. zs.: Vásárlónk volt – legyen vendégünk is! KONZUM áruház és étterem. = Kereskedelem Technika, 81.7:28., ill.
Pécs.
2645. [BALÁZS János] B. J.: Beremendről Drávasztáraig. = Kistenyésztők Lapja, 81.7:15., ill.
Háztáji állattenyésztés a siklósi járásban.
2646. ROHONYI Katalin: Nyolc ország gyermekkórusainak találkozója. = Kóta, 81.7:12–13., ill.
V. Komlói Nemzetközi Gyermekkórus Fesztivál, 1981. jún. 12.
2647. MITZKI Ervin: Lesz-e elegendő hal a Pécsi-tóban? Magyar Horgász, 81.7:20–21.
2648. RÓZSA András: A második év – Baranyában. = Munka, 81.7:46–47., ill.
A „munkahelyi olimpia” elnevezésű tömegsport-mozgalomról.
2649. NAGY János–SZABÓ Pál: Városi pincerendszerek hatástalanításához alkalmazott technológiák műszaki-gazdasági értékelése. = Műszaki Tervezés, 81.7:44–47., ill.
Pécs.
2650. KOVALOVSKY Márta: Minden eladó. Beszámoló a 7. Pécsi Kispasztikai Biennáléről. = Művészet, 81.7:22–25., ill.
1981. júl. 12.–aug. 30.
2651. KRASZNAI Antal: 184 baranyai apró falu. = Népfőnt, 81.7:18–21.
Településhálózat-fejlesztés Baranyában.
2652. DÁNYI Pál: Ellenőrzés, őrzés, vezetés. = Népi Ellenőrzés, 81.7:1–5.
Baranyában.
2653. Adatok Baranya megye vadgazdálkodásáról. = Nimród, 81.7:295.
2654. Baranya [vadásztársaságai. Térkép, adatok.] = Nimród, 81.7:312–313.

2655. RÓNA István: Természetvédelem Baranyában. = Nimród, 81.7:316–317.
2656. Vadgazdálkodás Baranyában. = Nimród, 81.7:292–293.
2657. SERHÓK-SULYOK Gizella: Körkép a hazai zenetár továbbképzésről. 4. Beszélgetés Antal György Liszt-díjas karnaggyal, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Pécsi Tagozatának igazgatójával. = Parlandó, 81.3:15–17.
2658. WÉBER Mária: Schweineschlachten in Nagynyárád. = Posztulátum, 81.1:71–91.
2659. BARACS Ferencné–SZIGETI Lajos–VASS Miklós: Tapasztalatok a testnevelés szakra való alkalmasságvizsgálatokból a Pécsi Tanárképző Főiskolán. = A Testnevelési Főiskola közleményei, 81.2:83–92.
2660. K. T.: Plusz négyezer adag. = Vendéglátás, 81.7:14., ill.
Pécs, Konzum Étterem.
2661. [ROSZPRIM Nándor] R. N.: A MÉV 5-ös bányüzemében. Világrekord aknamélyítésnél. = DN, júl.1:1.
2662. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Kétszáz magyartanár Mohácson. 9. baranyai irodalomtanítási napok. = DN, júl.1:4.
1981. jún. 30.–júl. 2.
2663. [SALAMON Gyula] -s.: Tanácsülés Szigetváron. Elfogadták a város öt éves fejlesztési tervét. = DN, júl.1:5.
2664. Megvalósul a Mohácsi-sziget víz- és tereprendezése, talajjavítása. Két megye közös érdekű mezőgazdasági beruházása. = Petőfi Népe, júl.2:1.
2665. ROSZPRIM Nándor: Vizgazdálkodásunk a terítéken. Hidrológusok tanácskoznak Pécsen. = DN, júl. 2:1.
A Magyar Hidrológiai Társaság 2. országos vándorgyűlése, 1981. júl. 1–2.
2666. GÁLLOS Orsolya: Magas színvonal volt a jellemző. A gyermekszínház pécsi tablója. = DN, júl.2:3.
6. Országos Gyermekszínházi Fesztivál, 1981. jún. 25–29.
2667. GÁLLOS Orsolya: Partizánmúzeum. A petőfisták emlékszobája Csányoszáron. = DN, júl.2:6.
2668. V. L.: Hegyen-völgyön túra. = Magyar Ifjúság, júl.3:30–31., ill.
Fábián Béla-émléktúra, Komló.
2669. GÓSI Pál: Mire használhatnánk a mecseki bányagázt? = Élet és Tudomány, júl.3:835–836., ill.
2670. Elfogadták a város öt éves fejlesztési tervét. Reális célkitűzések. = DNM, jún.4:6.
Mohács.
2671. KANYÓ, László: Spass und Freude an Büchern. = Neue Zeitung, júl.4:1.
Bár, német nemzetiségi olvasótábor.
2672. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Baranya utolsó volt az országban. Javul a szakember-ellátottság a tsz-ekben. = DN, júl.4:3.
2673. RAB Ferenc: A „balikáni” verklis. A Balokány. Mi lesz a tóval? = DN, júl.4:6.
Pécs.
2674. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Indul a teleprekonstrukciós program. Korszerű fejőház épült Kátolyban. = DN, júl.5:3.
2675. KURUCZ Gyula: Pécsről is költöznek. Új utcák Berkesden. = DN, júl.5:4.
2676. TAKÁCS Gyula: Megvalósulás útján a megyei műemlékvédelmi program. = DN, júl.5:7.
2677. KISTELEGI István–GÖMÖRY János: Műemlékvédelem és rehabilitáció Pécsen. = DN, júl.5:7.
2678. SCHÖNERNÉ PUSZTAI Ilona–SÁNDOR Mária: A pécsi püspökvár és városfalak feltárása és bemutatása. = DN, júl.5:7.
2679. SZIGETVÁRI János: Dominikánus ház. = DN, júl.5:8.
Pécs.

2680. TÓTH Zoltán: Műemlékvédelem a településfejlesztésben. = DN, júl.5:8.
Pécs.
2681. GRÜNWARD [Géza]: 160 lakással számolnak. Elfogadták Mázaszászvár Középtávú tervét. = MB, júl.7:1,5.
2682. MIKLÓSVÁRI Zoltán: Készülődés a Pécsi Ipari Vásárra. = Fejér megyei Hírlap, júl.7:3.
2683. Felelőtlen gazdálkodás, csaknem kilencmillió kár. Szabadságvesztésre ítélték a komlói szervezeteket. = DN, júl.7:5.
2684. CSUTI János: Líbia a legígéretesebb piac. Exporttörekvések a pécsi ÉPGÉP-nél. = DN, júl.8:1.
2685. [FÖLDESSY Dénes] F. D.: Mire telik az üdülőfejlesztési díjból? Jól halad az orfői kirándulóközpont építése. = DN, júl.8:3.
2686. DEKIĆ, Marko: Deset dana u čitalačkom taboru. Jedna od formi unapredivanja jezičke čitalačke kulture. = Narodne Novine, júl.9:8.
Bár, szerb-horvát nemzetiségű olvasótábor.
2687. Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. A Batsányi Irodalmi Társaság. = DN, júl.9:6.
2688. BELÉNYESSY Csaba: Útkeresés a pécsi úszóknál. Munkába állt az „új csapat”. = DN, júl.9:8.
2689. HORVÁTH Teréz: A milliomos falu. = Magyar Ifjúság, júl.10:14–15., ill.
Baksa.
2690. [HAVASI János] H. J.: Néprajzi műhely. Főiskolások, ifjú kézművesek Magyarlukafán. = DN, júl.10:4.
Népművészek és iparművészeti főiskolások alkotótábor.
2691. [MURÁNYI László] M. L.: Erdő lesz a helyén. Befejezés előtt a szennyviziszáptó feltöltése. = DN, júl.10:5.
Pécs.
2692. TÓTH István: Eltűnt pécs-baranyai irodalom. Péczely László irodalomesztéja. = DN, júl.10:6.
2693. Die Höhle von Abaliget und die Türken. Aus dem Sagenschatz der Baranya. Sammlung von Karl Vargha. = Neue Zeitung, júl.11:4.
Monda az abaligeti barlangról.
2694. A népek barátsága jegyében. Nyári egyetem Baranyában. = Népszabadság, júl.11:9.
2695. GÁLLOS Orsolya: Ahol jelen van ezer esztendő a magyar történelemből. Hol tart a pécs-váradi vár felújítása, korszerűsítése? = DN, júl.11:6.
2696. VINCZE István: Munkásasszonyok – Boldogasszonyfán. = Szabad Föld, júl.12:7.
A tsz 1980-ban cérnázóüzemet létesített.
2697. ROSZPRIM Nándor: Hasznos hajtó munkaszervezés. 30 millió forint többletnyereség a szervezési intézkedések nyomán. Beszélgetés Irimi Sándorral, a Pécsi Dohánygyár igazgatójával. = DN, júl.12:3.
2698. WALLINGER Endre: Színházi évadösszegezés, 1981. = DN, júl.12:8.
Pécs.
2699. [HAVASI János] H. J.: Szövetkezeti néptáncosok pécsi találkozója. = DN, júl.12:11.
1981. júl. 11–12.
2700. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: A hazai képzőművészeti élet jelentős eseménye. 7. országos kisplasztikai biennálé. = DN, júl.13:1.
Pécs, 1981. júl. 12–30.
2701. [KURUCZ Gyula] K. Gy.: Pécs – alulnézetből. Munkák az utcák, a házak alatt. = DN, júl.14:5.
A város pincerendszeréről.

2702. Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. 4. A „Műhely” könyvkiadó szövetkezet. = DN, júl.16:6.
2703. GÁLLOS Orsolya: Tizenhat ország fiatal muzsikusi Pécssett. Megnyílt a 13. nemzetközi zenei tábor. = DN, júl.17:1.
2704. Zselici alkotótábor. = Magyar Ifjúság, júl.17:6.
A Magyarlufakán működő néprajzi alkotótáborról.
2705. CSISZKA Antal: Barangolások Baranyában. = Kisalföld, júl.18:10.
2706. Die alte Eiche in Garé. Aus dem Sagenschatz der Baranya. Aus der Sammlung von Karl Vargha. = Neue Zeitung, júl.18:4.
A garéi öreg tölgyfa mondája.
2707. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Az AGROBER tervei: Egymilliárdos meliorációs program készül Baranyában. = DN, júl.18:3.
2708. MIKLÓSVÁRI Zoltán: A kiállítás jól tükrözi iparpolitikai törekvéseinket. Vélemények a 8. Ipari Vásárról. = DN, júl.19:3.
Pécs.
2709. [MURÁNYI László] M. L.: 47,6 millió a pécsi szolgáltatásfejlesztési alap. Tények és tervek. = DN, júl.20:3.
2710. MIKLÓSVÁRI Zoltán: Több mint kilencvenezer látogató. Sikeres volt a 8. Pécsi Ipari Vásár, = DN, júl.21:1.
1981. júl. 10–19.
2711. [DÜCSÓ Csilla] D. Cs.: Hat országból érkeztek. Megnyílt a Nyári Egyetem Harkányban. = DN, júl.21:1.
1981. júl. 20.–aug. 1.
2712. Mészkőpor – talajjavításhoz. Növeli termelését a nagyharsányi kőbánya. = DN, júl.21:3.
2713. [MÉSZÁROS Attila] m. a.: IREN '81. Nemzetközi eszperantó természetbarát-találkozó Abaligetén. = DN, júl.21:5.
1981. júl. 20–30.
2714. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Kővágószőlősi leletmentés. Középkori falvak a Mecsek alján. = DN, júl.23:3.
2715. [DUNAI Imre] D. I.: Baksai változások. Törödni a falvakkal is. = DN, júl.24:3.
2716. [KAPUVÁRI László] K. L.: A városfejlesztés 6. ötéves tervének beruházásairól. = DNM, júl.25:6.
Mohács.
2717. SÓS Péter János: Tizenegy folyó méter történelem. = Magyar Hírek, júl.25:10–11.
Baranya megyei Levéltár.
2718. TÓTH Benedek: A kis közösségek nagy embere. A baksai tsz vállalkozása. = Népszabadság, júl. 25:5.
A kiscsoportos munkaszervezetről.
2719. HEGYI István: 22. Mecsek Kupa kerékpárosverseny. Löttsch Lutz az egyéniben megismételte tavalyi győzelmét. = DN, júl.25:8.
1981. júl. 22–24.
2720. SAROK Zsuzsa: Az idén nyerték el a Népköztársaság Kiváló Brigádja címet. Bikali halászsok. = DN, júl.26:3.
2721. [HÁRSFAI István] H. I.: Pécsi beruházásokon – félidőben. = DN, júl.26:5.
2722. CSUTI János: 1983-ban kezdődik a rekonstrukció. Tíz év alatt megújul a Pécsi Hőerőmű. = DN, júl. 26:5.
2723. KOVÁCS Zoltán: Bemutatjuk horgászvízeinket. A kovácshidai tó (Szödönyi tó). = DN, júl.26:6.
2724. Aknáink. Az első függőleges akna. = MB, júl.28:7.
Komló, Anna-akna.

2725. FERENCI Demeter: Hetvenöt éve történt. Komlói bányászok sztrájkharca a kedvezőbb élet- és munkafeltételekért. = MB, júl.28:4.
2726. SZABÓ Iréne: Tükör által világosan. Szociális otthonok Baranyában. 1. = Népszava, júl.28:7.
2727. SZABÓ Iréne: Szükségből – szükségpályára. Szociális otthonok Baranyában. 2. = Népszava, júl.29:7.
2728. RÓZSA Gyula: Sokárnyalátú kiállítás. A 7. országos kisplasztikai biennálé a Pécsi Galériában. = Népszabadság, júl.29:7.
1981. júl. 12.–aug. 30.
2729. [MITZKI Ervin] M. E.: Aczél György elvtárs megyénkbe érkezett. Látogatás a sátorhelyi ifjúsági építőtáborban. = DN, júl.29:1.
1981. júl. 28.
2730. HÁRSFAI István: Jellegtelen eklektikus lakóház – középkori múlttal. Fellendül Pécssett az épületkutatás. = DN, júl.29:3.
Munkácsy Mihály u. 5.
2731. SZABÓ Iréne: Különös ismertetőjel – öreg. Szociális otthonok Baranyában. 3. = Népszava, júl.30:7.
2732. [HÁRSFAI István] H. I.: Műemlékek, feltárások bemutatása. „Méltán áldozunk múltunk emlékeire”. Jantner Antal ÉVM-miniszterhelyettes Pécssett. = DN, júl.30:5.
1981. júl. 29.
2733. KOVÁCS András: Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. 5. A Magyar Kommunista Párt első pécsi munkáselekedése. = DN, júl.30:6.
1945. febr. 4.
2734. [BODÓ László] (bodó): Nagyharsányi kőfejtő. Szobrok születőben. = DN, júl.31:5.
A Siklósi Alkotótelepek szobrász-szimpozionjáról.

Augusztus

2735. SÁNDOR Mária, G.: Pécs várostörténeti kutatások tudományos előkészítése és eddigi eredményei. „... a Nagy Lajos által 1367-ben alapított egyetem.” = BM, 71.2:50–55.
2736. VARGHA Dezső: Szellemi szükségmunkások Pécssett 1929–1941. (Adatok a két világháború közötti értelmiségi réteg életmódjához.) = BM, 81.2:65–69.
2737. ERDŐDI Gyula: A szakmai képzés hatása a kisipari népesség mobilizálására a 19. században Pécssett. „A tanoncok ... egynegyed része végzett.” = BM, 81.2:70–75. B. 75.
2738. VONYÓ József: A Nemzeti Egység Pártja Baranya megyei vezetőinek politikai mentalitásáról (1932–1936.) = BM, 81.2:76–81. B. 81.
2739. KISS Géza: Az életmód megváltozásának alapjai a vajszlói alapítványi uradalomban (1767–1848). = BM, 81.2:82–87. B. 86–87.
2740. Baranya megyéről. Bibliográfia és repertórium. 1980. január 1.–június 30. Összeáll. Surján Miklós, Szakács Sándor. = BM, 81.2:88–107.
2741. HEGYINÉ PALKÓ Júlia–VITÁLIS György–VOJNÁROVITS Lászlóné: Adatok a Mecsek hegység anizusi dolomitok finomszerkezet kutatásához. = Építőanyag, 81.8:302–307., ill.
2742. FÓNAGY: Így látják a mecsekiek: Előnyben a gépesítési szemlélet. = Erdőgazdaság és Faipar, 81.8–9:12–15., ill.
Mecseki Erdőgazdaság.
2743. FÜZES Miklós: Baranya megye népességének és nemzetiségi megoszlásának változása 1945-ben. = Honismeret, 81.4:26–29.

2744. VARGÁNÉ MAJOR Judit: Krónika. Partizánmúzeum nyílt az Ormánságban... = Honismeret, 81.4:54.
2745. VARGÁNÉ MAJOR Judit: Krónika. Új nagykovács-telep alakult ki hazánk területén, a dél-dunántúli Sumonyban. = Honismeret, 81.4:54.
2746. SELDMAYR János: Műemlékhelyreállítás és Uitz-képtár. Pécs, Káptalan u. 4. = Magyar Építőművészet, 81.4:49-53., ill.
2747. POLGÁR Béla: A Dráva menti Mattyon. = Magyar Horgász, 81.8:25., ill.
A Siklós és Vidéke HE halfogó versenyéről.
2748. KISTELEGGI István: Pécs történelmi belvárosának területi rehabilitációs folyamata. = Műszaki Tervezés, 81.8:6-17., ill.
2749. STEINHÖFER Károly: A nemzeti zászló kötelez. = Népfőnt, 81.8:51-53.
A HNF Baranya megyei Bizottságának 6. ötéves tervprogramjáról.
2750. SZABÓ Gábor-TÓTH Miklós: Baranya megye fagazdasági vállalatjai együttműködésének helyzete és perspektívája. = Népi Ellenőrzés, 81.8:29-31.
2751. RÉVI Judit: Pszichológia a közművelődésben. A pécsi modell. = Népművelés, 81.8:28.
A Baranya megyei Művelődési Központ kísérlete.
2752. GINTER Károly: IV. Anyanyelvi Konferencia. Pécs, 1981. = Nyelvünk és Kultúránk, 81:3-6.
2753. Pécs új vendéglátója, az Eszék étterem. = Vendéglátás, 81.8:10-11., ill.
2754. FRISS Róbert: Pécssett a kamera. Harminc perc előzményei. = Népszabadság, 81. aug.1:8.
A Belváros a holtponton c., 1981. júl. 31-én bemutatott televízióműsorról.
2755. VEKERDI László: Beszélgetés Flerkó Béla professzorral, a POTE rektorával. = Egészségügyi Dolgozó, aug.1:1.
2756. Városunk nagy üzemei. A Farostlemezgyár. = DNM, aug.1:6.
Mohács.
2757. KNEIP István: Új templom Pécs-Postavölgyben. = Új Ember, aug.2:4.
2758. FÖLDVÁRI János: Baranya megye mezőgazdaságának és élelmiszeriparának első félévi tevékenységéről. = DN, aug.2:3.
2759. HÁRSFAI István: Belváros holtponton. = DN, aug.2:5.
Az 1981. júl. 31-i televízióműsorról.
2760. MURÁNYI [László]: Három évtized eredményei. A Baranya megyei Vízmű jubileuma. = DN, aug.2:11.
2761. Közel 19 000 látogató. Befejeződött a Pécsi Nyári Színház. = DN, aug.3:4.
2762. Aknáink. Béta-akna. = MB, aug.4:7.
Komló.
2763. SZÁNTÓ Péter: Megkezdődött Pécssett a IV. anyanyelvi konferencia. = Népszava, aug.4:5.
2764. GÁLLOS Orsolya: Résztevők három kontinens húsz országából. Megkezdődött a 4. anyanyelvi konferencia. = DN, aug.4:1.
Pécs, 1981. aug. 3-7.
2765. BARÓTI Szabolcs: Mediterrán lankák. = Népszava, aug.5:5.
Baranya kirándulólhelyeiről.
2766. Szövetkezeti fórum Harkányban. = Magyar Mezőgazdaság, aug.5:2.
Pannonia '81. Harkány, 1981. aug.22.-szept. 4.
2767. Szövetkezeti néptáncfesztivál Pécssett. = Szövetkezet, aug.5:1.
2768. [HÁRSFAI István] H. I.: A népszámlálásról jelentjük. Tallózás Baranya demográfiai adatai között. = DN, aug.5:3.
2769. A Pécsi Akadémiai Bizottság ötéves terve. Öt kutatási főirány. = DN, aug.6:3.
2770. Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. 6. A „bölcsészek” demokratikus ifjúsági szervezetei. = DN, aug.6:6.

2771. Gyógykert Helcsfán. = Kertészet és Szőlészet, aug.6.17., ill.
A volt Nádasdy kastély parkjáról.
2772. GAZSÓ L. Ferenc: A szabad szombat ára. = Magyar Ifjúság, aug.7:16-17.
Az ötnapos munkahét tapasztalatai a Mecseki Szénbányákban.
2773. [SAROK Zsuzsa] S. Zs.: Tegnap indultak a gépek. Új malom Mohácson. = DN, aug.7:1.
2774. [TAMÁS Ervin] T. E.: Az újítások és a találmányok hasznosítása Baranyában. = Népszabadság, aug.8:5.
2775. FALUSI Gábor: Befejezte munkáját Pécssett az anyanyelvi konferencia. = Népszabadság, aug.8:5.
2776. K. J.: Szőnyegszövők Csányoszáron. = Kereskedelem Technika, aug.8:20.
2777. [KAMPIS Péter] K. P.: Hol van Pettend? Csend, nyugalom és 36 fokos meleg víz. = DN, aug.10:5.
2778. Aknáink. Kossuth 3-as akna. = MB, aug. 11:7.
Komló.
2779. Elfogadták a sikondai városrész részletes rendezési tervét. = MB, aug.11:1.
2780. Árpád-kori cölöpház maradványai kerültek napvilágra Pécs belvárosában. = Magyar Nemzet, aug.12:6.
Déryné utca.
2781. VARGHA Dezső: Hagyomány. A Baranya megyei kórusmozgalom évfordulói. = DN, aug.13:6.
2782. FÖLDESSY Dénes: Fejlődés, építkezés. Vajszló 1981-ben és még azután. = DN, aug. 13:6.
2783. Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. 7. Az orosz tábori színház különelőadása. = DN, aug.13:6.
1945. január.
2784. [WALLINGER Endre] W. E.: Középpontban az orvostudomány. Országos biológusnapok Pécssett. = DN, aug.14:5.
1981. aug. 13-14.
2785. DÁNYI Pál: Ellenőrzés, őrzés és vezetés. = DN, aug.14:6.
2786. [KAPUVÁRI László] Kapu László: Egy sikeres évtized. Jubilál a mohácsi Sokac-táncgyűttes. = DNM, aug.15:6.
2787. NAGY Zoltán: VII. Országos Kisplasztikai Biennálé. Pécsi Galéria. = Új Tükör, aug. 16:3., ill.
2788. A KSH Baranya megyei Igazgatóságának jelentése az 1981. első félévéről. = DN, aug. 16:1,3.
2789. MURÁNYI László: Sátorhely. = DN, aug.16:5.
2790. WALLINGER Endre: Ellentmondásokkal is jobban sikerült. Pécsi Nyári Színház, 1981. = DN, aug.16:8.
2791. [LÁZÁR Lajos] L. L.: Baráti hadseregek spartakiádja. Olimpiai és világbajnok a szorítóban. = DN, aug.16:16.
Pécs, 1981. aug. 15-20.
2792. SASVÁRI György: Testvérünk, a szénre épült város. = Dunaujvárosi Hírlap, aug.18:12.
Komló.
2793. FÓTI Péter: Jó üzlet a látványosság. = Népszava, aug.18:4.
Pécsi Ipari Vásár, 1981.
2794. BÁTAYAI Jenő: A pécsi porcellán. = Csongrád megyei Hírlap, aug.19:4.
2795. BOROS István: „Itt győznötök vagy halnotok kell!” Múlt és jelen Szigetváron. = Magyar Nemzet, aug.19:7.
A Szigetvári Várbaráti Kör munkájáról.
2796. KÖBÁNYAI György: Kertjéről színes fotókat rendelt a fogatos. Kételemes pusztá. =

Esti Hírlap, aug.19:5.

Sátorhely.

2797. KURUCZ Gyula: Szénbányászat, és egy község a nagy fejlődés küszöbén. Mázaszászvár. = DN, aug.19:3.
2798. GÁLLOS Orsolya: Híradás az államalapítás korából. Újabb feltárások Pécsváradon. = Magyar Nemzet, aug. 20:11.
2799. HÁRSFAI István: Négyszemkört a tanácselnökkel. Mohács hatodik öt éves terve. = DN, aug.20:4.
2800. KURUCZ Gyula: Egyéves a szigetvári új kórház. A szigetvári modell. = DN, aug.20:6.
2801. BEBESI Károly: Kísérleti tárgyak? Maradandó művek? Zárókép az idei siklói nemzetközi kerámia szimpozionról. = DN, aug. 20:8.
2802. CSEH János: Összkomfortos puszta. = Magyar Ifjúság, aug.21:10-12., ill. Sátorhely.
2803. 4. Anyanyelvi konferencia. Zárónyilatkozat. = Magyar Hírek, aug.22:8-9., ill.
2804. CSONKA Ferenc: Pécs környéki séta. = Magyar Hírek, aug.22:14-15., ill.
2805. LAZÁR Lajos: Baráti hadseregek spartakiádjá. Hét aranyérmert nyertek a kubai ökolívók. = DN, aug.22:1.7.
2806. MURÁNYI [László] L.: Az első baranyai penzió Orfűn. Élet a Vaskakasban. = DN, aug. 22:3.
2807. AKNAI Tamás: Jegyzetek a 7. Országos Kisplasztikai Biennáléről. Mindenből egy keveset - avagy a közélet hamissága. = DN, aug.23:3.
2808. Országos szövetkezeti találkozó Siklóson. = Népszabadság, aug. 24:5. Pannónia '81.
2809. Tizenháromezer lakást építenek. Baranya megye VI. öt éves terve. = Népszava, aug.24:5.
2810. [ROSZPRIM Nándor] R. N.: Megkezdődött a Pannónia '81 rendezvénysorozat. Szövetkezeti szakemberek találkozója Harkányban. = DN, aug.24:1. 1981. aug. 23.-szept. 6.
2811. KOZMA Ferenc: Pályakezdő fiatalok Baranyában... Hova menjenek, hol fogadnak? = DN, aug.24:3.
2812. HÁRSFAI István: Százhetvenmillió beruházás - saját erőből. Felújítóavatás. = DN, aug. 24:5. Pécs, Tüzér utcai felújító.
2813. Új iskolák Pécsen és Baranyában. = DN, aug. 24:5.
2814. Táplálkozástudományi vándorgyűlés kezdődött Pécsen. = Népszabadság, aug.25:9. 1981. aug. 24-25.
2815. Aknáink. Zobák-bánya. = MB, aug.25:7. Komló.
2816. PUSZTA József: A kommunista tanár úr. Emlékezés dr. Boros Istvánra. = MB, aug.25:4. Baranya első kommunista főispánja, a pécsi fiú felsőkereskedelmi iskola tanára.
2817. HÁRSFAI István: Közleclb egymáshoz a városrészek. Felavatták Pécs új felújítóját. = DN, aug.25:1. 1981. aug. 24.
2818. [KURUCZ Gyula] K. Gy.: A Magyar Táplálkozástudományi Társaság 8. vándorgyűlése Pécsen. A táplálkozás szerepe egészségünk megőrzésében. = DN, aug.25:5.
2819. PUSZTAI József: Évforduló. Dr. Szabó Pál Zoltán. = DN, aug.25:6. Szabó Pál Zoltán földrajztudós, a Dunántúli Tudományos Intézet igazgatója.
2820. [CSUTI János] Cs. J.: Jelentős importkiváltásra kerülhet sor. Burgonyapchely-üzem létesül Vajszlón. = DN, aug.26:1.
2821. [GÁLDONYI Magdolna] G. M.: Nagymérvű állami támogatással. Kisegítő iskola és nevelőotthon épül Komlón. = DN, aug.26:5.

2822. GÁLLOS Orsolya: Háromezerrel több általános iskolás a megyeszékhelyeken. Hol tanulnak a pécsi gyerekek? = DN, aug.27:3.
2823. Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. 8. Megjelent az Új Dunántúl. = DN, aug.27:6.
2824. TAKÁCS István: Szabadtéri zárszó. Nyári vagy, színház? = Magyar Ifjúság, aug.28:30-31., ill.
A Pécsi Nyári Színházról is.
2825. TARJÁN Tamás: Patinás műhelyek. A pannon táj vonzása. = Magyar Ifjúság, aug.28:29.
A Jelenkor c. folyóiratról.
2826. [GÁLDONYI Magdolna] G. M.: Kialakulóban az antibiotikum-ipar. Mikrobiológiai konferencia Pécssett. = DN, aug.28:1.
1981. aug. 27-29.
2827. [BERTA Mária] B. M.: Városunk nagy üzemei. A Szék- és Kárpitosipari Vállalat. = DNM, aug.29:6.
Mohács.
2828. HORVÁTH Ildikó: Nercbundák a Mecsek alján. Mesterségmentő kezdeményezés. = Népszava, aug.29:7.
A Pécsi Kesztyűgyár bőrruházati üzeméről.
2829. HÁRSFAI István: Négyszemkört a tanácselnökkel. Komlói változások. = DN, aug.30:3.
2830. KOVÁCS Zoltán: A Majlát-pusztai tó. = DN, aug. 30:6.
2831. [CSUTI János] Cs. J.: A pécsi vízvezetékeket megmozgatta a földrengés. Súlyos csőtörések. = DN, aug.31:1.
1981. aug. 29.

Szeptember

2832. SÁRVÁRI János: A helyszínelés korszerűsítése Pécssett. = Állam és Igazgatás, 81.9:842-848.
2833. KÓBOR László: Testvérmegyék: Baranya és Lvov. = Asszonyok, 81.9:37., ill.
2834. LERNER, L.: A barátság jegyében. Pécs nagyon hasonlít Lvovra. = Asszonyok, 81.9:38-39.
2835. PÁLFY Endre: Az energiagazdálkodás eredményei és lehetőségei a bolyi mezőgazdasági kombinátban. = Gazdálkodás, 81.9:54-57.
2836. A. E.: Látogatóban a pécsi KISZ-escknél. = Magyar Vizgazdálkodás, 81.9:9., ill.
A Dél-dunántúli Vízügyi Igazgatóság KISZ-szervezetéről.
2837. DESZÁNCICS János: A bolyi állatkert története. = Népfront, 81.9:57-58.
- - -
2838. BÉKÉSSY Gábor: Lépésváltás előtt a mecseki bányászat. = MB, szept.1:9, 13. ill.
Komló és a Mecseki Szénbányák kapcsolatáról.
2839. FERENCI Demeter: Városépítés és kultúra. = MB, szept.1:8.
Komló.
2840. KRISZTIÁN Béla: Három évtized alkotói, tanúi. Korszakot teremtett. = MB, szept.1:4.
Interjú Vas Zoltánnal Komló múltjáról.
2841. HORVÁTH Lajos: Komlót köszönti a megye. = MB, szept.1:2.
Várossá nyilvánításának 30. évfordulóján.
2842. ERB János: Jó pénzt hoz a kerámia Kishajmáson. Lábra állt a gyenge tsz. = DN, szept.1:3.
2843. [LOMBOSI Jenő] L. J.: Országos szeminárium Pécssett. Üzemmérnökképzés. = DN, szept. 1:5.
1981. aug. 31.-szept. 2.

2844. [WALLINGER Endre] W. E.: Becsöngettek... Iskolaavató és megyei tanévnyitó Mohács. = DN, szept.2:1.
2845. Ismerkedés a megye életével. Lvovi pártküldöttség Baranyában. = DN, szept.2:1.
1981. aug. 31.-szept. 2.
2846. IGLÓI Zoltán: „Egy katonai auditor és egy hóhér Pétsre jöttek”. Eddig ismeretlen 1848-49-es napló. = Szolnok megyei Néplap, szept.3:4.
A Baranya megyei Levéltárban őrzött iratról.
2847. GÁLLOS Orsolya: Az első általános iskolás kollégium. Az első iskolaközet: Bezdék. = DN, szept.3:3.
2848. TÓTH István: A mohácsi csata mai irodalmunk tükrében. = DN, szept.3:6.
2849. Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. 9. Az írók, művészek, tudományos munkások szabad szakszervezete és a pécsi kultúrtaács. = DN, szept. 3:6.
2850. VARGA László: Komló születésnapjára. (Egyes szám, első személyben.) = Magyar Ifjúság, szept.4 8-9., ill.
2851. LOMBOSI Jenő: 12. építőgépész kollokvium Pécsen. Cél a meglévő építőipari kapacitásunk legésszerűbb hasznosítása. = DN, szept.4:1.
1981. szept. 3-4.
2852. Köszöntjük a 30 éves Komlót. = DN, szept.4:3.
2853. [HÁRSFAI István] H. I.: Exhumálás a Zsonay mauzóleumban. Zsolnay Vilmos szarkofágja érintetlen. = DN, szept.4:4.
2854. TÓTH István: Pécsi utcák – híres emberek. A Cséby testvérek. = DN, szept.4:6.
Cséby László (Pécs, 1897-1919), Cséby József (Pécs, 1892-1919).
2855. G. L.: Bányászok között. Város a dombokon. = Magyar Nemzet, szept.5:3.
Komló.
2856. [KAPUVÁRI László] K. L.: Új általános iskola a Brodarics téren. = DNM, szept.5:6.
Mohács.
2857. HORVÁTH László: Mikor megszólal a föld. Uránérc – homokkőben. = Esti Hírlap, szept. 5:3.
Mecseki Ércbánya Vállalat.
2858. KURUCZ Gyula: A bányászváros 30. születésnapján. Ünnepi tanácsülés Komlón. = DN, szept.5:1.
1981. szept. 4.
2859. HÁRSFAI István: Megtalálták a középkori pécsi egyetem épületét? Nagy jelentőségű ásátás a Székesszegyház mögött. = DN, szept.5:6.
2860. HEGEDŰS Magdolna: Négy szemközt a tanácselnökkel. Szigetvár tizenöt éve. Beszélgetés Tibusz Jánossal, Szigetvár város Tanácsának elnökével. = DN, szept.6:4.
2861. PUSZTAI József: Sáros szülöttje. Dr. Boros István útja. = Fejér megyei Hírlap, szept.6:4.
Boros István (Sárosd, 1891 – Pécs, 1980) Baranya első kommunista főispánja.
2862. [LOMBOSI Jenő] L. J.: A kőzetek világa és bányabemutató. Újabb létesítménnyel gazdagodott a pécsi „múzeumváros.” = DN, szept.6:11.
Bányamúzeum.
2863. LÁZÁR Lajos: Nyolc szakosztályban 572 sportoló. Beszélgetés a Komló Bányász minőségű sportjáról. = DN, szept. 6:12.
2864. ??? *megyeztek a 2863. leírással*
2865. GÁLLOS Orsolya: Baranya az őskortól az Árpádokig. Megújult a régészeti állandó kiállítás. = DN, szept.10:3.
Janus Pannonius Múzeum.
2866. [DÜCSŐ Csilla] D. Cs.: Az amatőr művészeti mozgalom helyzete Pécsen. = DN, szept. 10:5.

2867. Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. 10. A képzőművészek szabad szakszervezetének első kiállítása. = DN, szept.10:6.
2868. HANGA Mária: Egy kísérletről - igazgatóváltás ürügyén. = Köznevelés, szept. 11:7-8.
Szentlőrinc, 1. sz. Általános Iskola.
2869. HUBA László: A változó Siklós. Vár - város. = Magyar Nemzet, szept.11:8.
2870. HEGEDÜS Magdolna: A legöregebb szigetvári iskola. = Köznevelés, szept. 11:10.
2871. ÁDÁM Erika: Magyarországon az első. Automatikus terménykiszерelő üzem Göröcsnyben.
= DN, szept.11:3.
2872. [DÜCSÖ Csilla] D. Cs.: Veszélyeztetett cigánygyerekek. = DN, szept.12:5.
Baranyában.
2873. [WALLINGER Endre] W. E.: November 24-én jubileumi est. Ötéves a pécsi körzeti tv-stúdió. = DN, szept.12:6.
2874. ÓNODY Éva: Hídépítők. = Új Tükör, szept.13:6-7.
A Pécssett rendezett IV. anyanyelvi konferenciáról.
2875. MURÁNYI László: Mohácsi vízi rendörök. = DN, szept.13:4.
2876. MOLNÁR Imre: Zrínyi Miklós zászlótartója. Juranics Lőrinc. = DN, szept.13:8.
Az ostrom 415. évfordulóján Szigetváron szobrot állítanak Juranics Lőrincnek.
2877. [MURÁNYI László] M. L.: Befejeződött a gyógyfürdőankét. Ajánlások kincsünk célszerűbb hasznosítására. = DN, szept.13:11.
Harkány, szept. 10-12.
2878. [KAMPIS Péter] K. P.: A nevezettek fele elhullott... Taroltak a pécsiek a Mecseken.
= DN, szept.14:1,7.
15. Mecsek Autós Hegyiverseny, 1981. szept. 12-13.
2879. [HAVASI János] H. J.: Szoboravatás Szigetváron. = DN, szept.14:2.
Juranics Lőrinc szobra, Trischler Ferenc alkotása.
2880. VINCZE Jenő: Komló zenci életének kútforrása. Megkezdődött az új tanév az Erkel Ferenc zenciskolában. = MB, szept.15:4.
2881. CSUTI [János] J.: Habarccsal lokalizáltak a légszennyező forrásokat. Megéri övni a meddőhányókat. = DN, szept.15:3.
2882. [HÁRSFAI István] H. I.: A népszámlálásról jelentjük. Hogyan lakunk 132 ezer lakásban?
= DN, szept. 16:3.
2883. KOPASZ Gábor: Fülep Lajos gazdasági népháza Zengővárkonyban. = DN, szept.17:6.
2884. Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. 11. Előadások a munkásoknak. = DN, szept. 17:6.
2885. CZUCZOR László: Szép hazánkat járva. A Mórági-Geresdirög. = Élet és Tudomány, szept.18:1207-1209., ill.
2886. [HAVASI János] H. J.: A végső határidő: szeptember 30. Megkezdődött a tanítás az 508-as új épületében. = DN, szept.18:5.
Pécs, 508-as Ipari Szakmunkásképző Intézet.
2887. TÓTH István: Eltűnt pécs-baranyai irodalom. Kossuth Lajos levele Pécs polgáraihoz. = DN, szept.18:6.
2888. Javult az energiafelhasználás Baranyában. Szakali József felszólalása a megyei NEB-ülésen.
= Népszabadság, szept.19:8.
2889. 4. Anyanyelvi konferencia, Pécs. = Magyar Hírek, szept.19:4-13., ill.
2890. [HÁRSFAI István] H. I.: A pécsi Városi Tanács V. B. tárgyalta. A belvárosi rehabilitáció programja. = DN, szept.19:1.
2891. ALBERT Mária: Történelmi krónika - filmen. Interjú Sára Sándorral. = ^{Új}Tükör, szept. 20:28., ill.
Sára Sándor 1930-ban Pécssett végzett tanítókkal készített dokumentumfilmet.
2892. KURUCZ Gyula: Négy szemközt a tanácselnökkel. Nagy feladatok előtt Siklós. = DN, szept. 20:4.

2893. [HAVASI János] H. J.: Hagymácska, a legyőzhetetlen. Bóbita évadnyitó. = DN, szept. 21:4.
A Pécsi Nemzeti Színház tagozataként kezdte meg az évadot a Bóbita bábegyüttes.
2894. ROSZPRIM Nándor: Több lesz a hőszigetelő téгла. Üzemkorszerűsítés és gyártmányfejlesztés a Baranya-Tolna megyei Téгла- és Cserépipari Vállalatnál. = DN, szept.22:3.
2895. [HAVASI János] H. J.: Elkészült a negyedik. Új gyermekkönyvtár nyílt Pécsen. = DN, szept.23:5.
Petőfi u. 45.
2896. [GÁLDONYI Magdolna] G. M.: Tudatos városépítő munka. Komló új központja lesz a Kossuth tér. = DN, szept.24:5.
2897. Pécs-Baranya művelődési életének kezdetei a felszabadulás után. 12. A pécsi kultúrnapok. = DN, szept.24:6.
2898. SZABÓ Iréne: A szakszervezetek Baranya megyében. = Népszava, szept.25:7.
2899. GÁLLOS Orsolya: Segíteni az egyént egész életútján. Hazánk legnagyobb közművelődési intézménye. = DN, szept.25:5.
Pécs, Nevelési Központ.
2900. HETÉNYI Árpád
Jubiläum in Komló. = Neue Zeitung, szept.26:1,3.
Beszélgetés Gallusz Józseffel, az MSZMP Komló városi titkárával.
2901. [SALAMON Gyula] S. Gy.: Egyetemi kollégium épül a Balokányban. Ötszáz diák otthona lesz. = DN, szept.26:5.
2902. [WALLINGER Endre] W. E.: Ünnepek, diszhangversenyek. 20 éves a Komlói Munkás-kórus. = DN, szept.27:11.
2903. TAMÁS Ervin: Egy pécsi ipari szövetkezet példája. Ahol nem mondanak nemet. = Népszabadság, szept.30:4.
Pécsi Vasas Ipari Szövetkezet.
2904. KURUCZ Gyula: A mohácsi példa. Kórházfelújítás társadalmi segédlettel. = DN, szept. 30:3.

Október

2905. PIRISI János: A városkörnyék irányításának néhány tapasztalata. = Állam és Igazgatás, 81.10:949-959.
Pécsen.
2906. SZEGHY Sándor: Hústermelés hegyvidéki legelőkön. = Állami Gazdaság, 81.4:9.
A Szigetvári Állami Gazdaságban.
2907. VÁRNAGY Valéria-ACÉL József: A gazdasági hatékonyság vizsgálata a Pécsi Bőrgyárban. = Bőr- és Cipőtechnika, 81.10:361-369., ill.
2908. ERDŐSI Ferenc: Különleges malomcsatornák Pécsen. = Hidrológiai Tájékoztató, 81.10:3-5.
2909. PÁLDY Róbert: Bibliográfiák. Baranyai Művelődés 1954-1979. Repertórium. = Könyvtáros, 81.10:626-627.
2910. MOLNÁR János: A néptánc helye és szerepe a közművelődésben. Tapasztalatok és tanulságok. = Kultúra és Közművelődés, 81.4:95-101.
Baranyai tapasztalatok alapján.
2911. [VEZÉR Csaba] V. Cs.: 400 fős középiskolai diákotthon, Pécs, Kodály Z. u. Építész: Vezér Csaba. = Magyar Építőművészet, 81.5:34-35., ill.
2912. [KISTELEGGI István] K. I.: Felsőmalom utca, foghíjbecépités, Pécs. Építész: Kisteleggi István. = Magyar Építőművészet, 81.5:42-43., ill.
2913. [VEZÉR Csaba] V. Cs.: 8 tantermes általános iskola, Pécs, Jurisich utca. Építész: Vezér Csaba. = Magyar Építőművészet, 81.5:36-37., ill.

2914. MITZKI Ervin: Lánycsói örömök és gondok. = Magyar Horgász, 81.10:18., ill.
A lánycsói halastóról és horgászegyesületről.
2915. SIKLÓS Mária: Néhány színházi rekonstrukcióról. = Műszaki Tervezés, 81.10:10-24., ill.
A Pécsi Nemzeti Színház és Kamaraszínház rekonstrukciós tervéről.
2916. SCHINAGL Gábor: Színházak közönségforgalmi tereinek belsőépítészeti kialakítása. =
Műszaki Tervezés, 81.10:41-44., ill.
Pécsi Nemzeti Színház Kamaraszínházának tervével.
2917. Egy délután Ófaluban. = Népfront, okt. 10:61-62.
A német tájházról.
2918. K. S.: Meddig magánügy a családi élet? = Népfront, 81.10:40-42.
Gyermek- és ifjúságvédelem Baranyában.
2919. KISS József: Lesz új iskolája Szabadszentkirálynak. = Népfront, 81.10:62-63.
2920. (t.á.): Sokácok, németek Mohácson. = Népfront, 81.10:33-36.
2921. TÓKA Jenő: „Egy befogadó vagyok a sok közül...” Riporter: Szále László. = Népmű-
velés, 81.10:6-7.
Közművelődési tevékenység a Mecseki Ércbányászati Vállalatnál.
2922. GEISZ Mihály-POZSGAI József: A vezetés színvonala a tsz-ekben. = Pártélet, 81.10:
70-74.
Baranya megyében.
2923. MAJOR Géza: A bányavíz-fakasztás, -kezelés és -felhasználás a Mecseki Szénbányák terü-
letén. = PMSZ, 81.3:5-7.
2924. SZAKONYI Lajos: Neves elődeink. Dr. Boros István. = PMSZ, 81.3:22-23.
2925. KOVÁCS Sándor: Szemle Baranya megyében. = Polgári Védelem, 81.10:20.
2926. Baranya-Lvov. A kapcsolatok keresztmetszete. = Szovjetunió, 81.10:3.
Anna Sztolmakova, a Lvovi Orvostudományi Egyetem professzorának tájékoztatója.
2927. MAACZ László-KÖVÁGÓ Zsuzsa-FUCHS Lívia: Pécsi Nyár 1981. = Táncművészet,
81.10:1-7.
2928. A pályakezdő fiatalok elhelyezkedési lehetőségei Baranya megyében. = Területi Statisztika,
81.5:562-565.
2929. KALLA Gábor: Termőföld-gazdálkodás gyakorlata Pécsen. = Városgazdasági Tájékoztató,
81.5:23-27.
2930. Lemondott az állami támogatásról. Szentlőrinc példája. = Magyar Nemzet, okt.1:4.
Az Állami Gazdaság burgonyafeldolgozójáról.
2931. GÁLLOS Orsolya: Egy középiskolai osztály hiányzik. Horvát-szerbül miért nem? = DN,
okt.1:3.
Miért nincs Pécsen horvát-szerb középiskolai oktatás?
2932. [MURÁNYI László] M. L.: Jó credmények, biztos megélhetés. A Szentlőrinci Á. G. =
DN, okt.1:5.
2933. SZITA László: Baranyai sokácok a magyar művészetben. = DN, okt. 1:6.
2934. MAJDÁN János: A mecseki szén nyomában. = Élet és Tudomány, okt. 2. 1274.
Pécsi Bányászati Gyűjtemény.
2935. HAVASI János: Rendhagyó osztálytalálkozó. Aranydiplomás néptanítók a filmvásznon. =
DN, okt.2:5.
Sára Sándor filmjéről.
2936. TÓTH István: Pécsi utcák - híres emberek. Mi az igazság Makár János körül? = DN,
okt.2:6.
2937. 4. Anyanyelvi Konferencia, Pécs. = Magyar Hírek, okt.3:12-13., ill.
2938. NAGY Lajos: Az 1713. évi pécsi pestisjárvány. = Orvosi Hetilap, okt.4:2488-2490.
2939. Pártunk szövetségi politikája szellemében. Beszélgetés Rajnai Józseffel, a Baranya megyei
Pártbizottság titkárával a baranyai értelmiség helyzetéről, alkotó tevékenysége fejlesztésé-
nek feladatairól. = DN, okt.4:3.

2940. HÁRSFAI István: Belváros a szervezett felújítás útján. 1. Vezérfonal egy több évtizedes munkához. = DN, okt.4:5.
Pécs.
2941. HAVASI János: Hűség a szülőföldhöz. Ormánsági napok kezdődtek Sellyén. = DN, okt.4:11.
2942. Épül a kenyérgyár és a szennyvíztisztító. Biztosított az építőipari kapacitás. Beruházások 1985-ig. = MB, okt.6:1.
Komló.
2943. Vízellátás. = MB, okt.6:1.
Komló.
2944. [KOVÁCS Miklós] K. M.: Tavak a Mecsek lábánál. – Hajdú-Bihari Napló, okt.7:4.
2945. Pécsi kesztyű a világ 22 országában. = Népszabadság, okt.7:9.
2946. [WALLINGER Endre] W. E.: Megyei könyvtárigazgatók tanácsa Siklósön. Hogyan segíthet a könyvtár az olvasó embernek? = DN, okt.7:1.
1981. okt. 6–7.
2947. KURUCZ Gyula: Az újarcú falu. Lánycsokon már elfogytak az új telkek is. Mini város családi házakból. = DN, okt.7:3.
2948. [KAPUVÁRI László] K. L.: Háromnegyed évszázada készítik. Ementáli Véménről. = DN, okt.7:3.
2949. WALLINGER Endre: A legjobb amatőr együttesek között. Jubiláló munkáskórus Komlón. = DN, okt.8:3.
Komlói Munkáskórus.
2950. Ez évben háromnegyed millió forint. Céltámogatások Baranyában a közművelődés fejlesztésére. = DN, okt.8:3.
2951. SZILVÁGYI Irén: A halászok és molnárok céhszervezetei Baranyában. = DN, okt.8:6.
2952. KULIN Imre: A komlói példa. = Képes Újság, okt. 10:25., ill.
A komlói kiskertekről.
2953. [KAPUVÁRI László] K. L.: Megmenteni és ápolni értékeinket. Műemlékek és városkép. = DNM, okt.10:6.
Mohács.
2954. KOZMA Judit: A liászprogram. A mecseki szén jövője. = Népszabadság, okt.11:8.
2955. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Több mint ötvenezer lakos önellátó. Hobbikert-gyűrű Pécs körül. = DN, okt.11:4.
2956. HÁRSFAI István: Idény végi mérleg. „Robbanás” Harkányban. Szétválasztani a kétféle fürdőfunkciót. = DN, okt.11:5.
2957. BEBESI Károly: Siklói Szobrász Szimpozion, 1981. Őszinte szobrok kellenek. = DN, okt.11:9.
2958. [HAVASI János] H. J.: Történeti konferencia Szigetvárott. Mi is az a fasizmus? = DN, okt. 11:11.
1981. okt.9–10.
2959. TÓTH Jenő: Megújult a mecseki szénbányászat. A liászprogramról tanácskozott a pécsi ülésen a bányászszakszervezet elnöksége. = Népszava, okt. 13:7.
2960. VÍZHÁNYÓ Imre: Erkölcsi tőke a bányászok felkészültsége, helytállása. Döntés előtt a Mecsek fejlesztésének kérdése. = MB, okt.13:1.
2961. MARTINKÓ Károly: Gyöngyszem a Mecsek alján. = Szabad Föld, okt. 14:11.
Bogádi Zengő Gyöngye Tsz.
2962. Baranyai népi ellenőrök vizsgálata a külföldi tanulmányutakról. = Népszabadság, okt.14:5.
2963. [WALLINGER Endre] W. E.: A siklói választókerület képviselője volt. Jókai-szobrot avattak Harkányban. = DN, okt.14:5.
Trischler Ferenc alkotása.

2964. VERESS Tamás: Bányásztelepülés. Bakonya. = Mecseki Ércbányász, okt. 15:5.
2965. Levegőtisztaság-védelmi tudományos tanácskozás. = DN, okt.15:1.
Pécs, 1981. okt. 14.
2966. VARGHA Dezső: Kilencven éve alapították Pécsert. Fejezetek a Mecsek Egyesület történetéből. = DN, okt.15:6.
2967. PUSZTAI József: A „hangok nagy tanára” Pécs-Baranyában. Emlékezés Liszt Ferencre. = DN, okt.15:6.
2968. Alapanyag-termelés az első vidéki komposztüzemben. Gombaprogram a Pécsi Állami Gazdaságban. = DN, okt.16:5.
2969. SZENTESI Magda: Lovasparadicsom Üszögpusztán. = Képes Újság, okt.17:20., ill.
2970. FILAKOVIĆ, Stipan: Odašiljači narodnosne kulture. Bajška i mohačka bazična biblioteka. = Narodne Novine, okt.17:2.
A mohácsi délszláv báziskönyvtárról.
2971. Beszélgetések Mohácsról. A mohácsi malmok régen és ma. = DNM, okt.17:6.
Rendezvény a Mohácsi Jenő Városi és Járási Könyvtárban.
2972. MIKLÓSVÁRI Zoltán: Biztos piacokat teremtettek. Egyenesben a pécsi Sopiana Gépgyár. = DN, okt.17:3.
2973. SAROK Zsuzsa: Szigetvári Cipőgyár. Saját lábom sokkal messzebbre jutnak. = DN, okt.17:3.
2974. VIRÁG F. Éva: Közművelődési könyvespolc. Baranyai Művelődés. = Új Tükör, okt.18:46.
2975. [TAMÁS Ervin] T. E.: Villányi szüret. = Népszabadság, okt.18:9.
2976. KÓNYA József: A boldogság háza Pécsert. = Népszabadság, okt.18:4.
2977. HÁRSFAI István: Belváros a szervezett felújítás útján. 2. Amink van, azt őrizzük meg. Bachmann Zoltán építész a belváros műemléki vizsgálatáról és a védett objektumok körének bővítéséről. = DN, okt.18:5.
Pécs.
2978. KURUCZ Gyula: Dunaszekeső. = DN, okt.18:7.
2979. Évforduló. Kocsis László. = DN, okt. 20:4.
K. L. (1891. okt. 20. –) költő, a pécsi székelyház plébánosa.
2980. [HAVASI János] H. J.: Pécs, Geisler Eta u. 23. Fölvatták Babits Mihály mellszobrát. Borsos Miklós harmadik köztéri alkotása. = DN, okt.20:5.
2981. Ali pasa dzsámija. = Esti Hírlap, okt.21:8.
Szigetvár.
2982. [HORVÁTH László] H. L.: Az ifjúsági tömegsport Baranyában. Futapécs meg a többiek. = DN, okt.21:8.
2983. Sajtóbemutató Mecseknádasdon. Felavatták az 50. tv-átjátszó állomást. = DN, okt.23:1.
2984. SAROK Zsuzsa: Eljárt fölöttünk az idő. Lebontott Bányászkolónia Hosszúhetényben. = DN, okt.24:3.
2985. TESZKÓ Sándor: Kiscsoportok a nagy közösségben. = Szabad Föld, okt.25:3.
A baksai Ezüstkalász Tsz-ben.
2986. [TAMÁS Ervin] T. E.: Ezt látni kell! Tájmuzeum Ófalun. = Népszabadság, okt.25:11.
2987. RAB Ferenc: Újhegy terjeszkedik. = DN, okt. 25:3.
Pécs.
2988. [HEGYI István] H. I.: Városi rang, falusi gondok. Helyszíni szemlén Nagyárpádon. = DN, okt.25:11.
Pécs-Nagyárpád.
2989. CSUTI János: Harmincféle témát dolgoznak fel. Kutatások a Mecseki Szénbányánál. = DN, okt.27:3.
2990. TAMÁS Ervin: Tizenegy kilométer irat. Öröm és öröm a pécsi levéltárban. = Népszabadság, okt.28:6.
Baranya megyei Levéltár.

2991. [MURÁNYI László] M. L.: Hird-Újtelep. = DN, okt.28:3.
 2992. Gondok és eredmények Baranya művészeti életében. = Népszabadság, okt.29:6.
 2993. KONCZ Dezső: a csokor mellé jó szerencsét. = Pajtás, okt.29:4-5., ill.
 A pécsbányatelepi általános iskoláról.
 2994. [WALLINGER Endre] W. E.: Többet vártak, mint amennyi a lehetőség. Várossá válás „automatikusan”? = DN, okt.29:3.
 Pécs városkörnyéke.
 2995. [GÁLDONYI Magdolna] G. M.: Befejeződik a felújítás első szakasza. Kórházrekonstrukció Siklóson. = DN, okt.31:5.

November

2996. HÁRSFAI István: 32 év tanulmányai. Dr. Sebők Imre életútja. = Centrum Híradó, 81.11.
 A pécsi Centrum Áruház igazgatójáról.
 2997. HECKENBERGER István: Pedagógus pályakialakulása az általános testnevelés alól felmentett hallgatók vizsgálata körében. = Felsőoktatási Szemle, 81.11:688-692.
 A Pécsi Tanárképző Főiskolán.
 2998. KAJDY Sarolta: A távoktatási rendszer kialakítása. = Felsőoktatási Szemle, 81.11:681-687.
 A Pollack Mihály Műszaki Főiskolán.
 2999. SÁRVÁRI Csaba: Tanulásiirányítás a levelező oktatásban. = Felsőoktatási Szemle, 81.11:674-680.
 A Pollack Mihály Műszaki Főiskolán.
 3000. TÜSKÉS Tibor: A gyermekkultúra műhelyei. A pécsi Bóbita bábegyüttes. = Kincskereső, 81.11:39-42.
 3001. KISS József: Számon tartott kistenyésztők Pogányban. = Kistenyésztők Lapja, 81.11:10.
 3002. (kisfaludi): Kismamák a közéletben? = Népfőnt, 81.11:38-42.
 A gyermekgondozási segélyben lévő nők bevonása a közéletbe Komlón.
 3003. REMECZKI László: A kiegészítő és kiegészítő gazdaság helyzete Pécs városban és a város környékén. = Népi Ellenőrzés, 81.11:25-27.
 3004. ZUKOVITS Imre: A folyamatos irányítás és kapcsolattartás módjai a felsőfokú távoktatásban. = Pedagógiai Szemle, 81.11:1065-1068.
 A Pécsi Tanárképző Főiskolán.
 3005. HORTOBÁGYI Tibor: Baranyai körkép. = Természet Világa, 81.11:494-497., ill.
 Idegenforgalom Baranyában.
 3006. KUNTÁR Lajos: Baranyai utazások. Mohács nagy temetőjében. = Vas Népe, nov.1:6.
 3007. HÁRSFAI István: Belváros a szervezett felújítás útján. 3. A legfontosabb előzmény. = DN, nov.1:5.
 Pécs.
 3008. [HAVASI János] H. J.: A közművelődés nem luxus. Guzsalyas ház Pécsen? = DN, nov.1:11.
 3009. HAVASI János: Pécsi rajzfilmek között. Merre tart a Pannónia? = DN, nov.2:4.
 3010. FERENCI Demeter: Madarak módjára szállni. Sárkányrepülővel a levegőben. = MB, nov.3:7.
 A pécsi repülőklub sárkányrepülő szakosztályáról.
 3011. Erősödő háztáji gazdaságok Baranyában. = Népszabadság, nov.3:5.
 3012. NÉMETH Tibor: A pécsi vasutasok szociális központja. Több mint munkásszálloda. Vendégszobák, orvosi rendelő, előadóterem. = DN, nov.3:3.
 3013. SALAMON Gyula: A tsz és a tanács együttműködése. Babarc és környezete gondjai, eredményei. = DN, nov.3:3.

3014. [GÁLDONYI Magdolna] G. M.: Tömegsport a bányászvárosban. Nyitott iskolák, nyitott tornatermek. = DN, nov.4:8.
Kömlő.
3015. HAVASI János: Új utakon (járhatna) a levelező oktatás. = DN, nov.5:3.
Távoktatási kísérlet a Pécsi Tanárképző Főiskolán.
3016. KÓSZEGI Lajos: Új képcsarnok nyílt Pécssett. = DN, nov.5:5.
3017. KURUCZ Gyula: Az új arcú falu. Felsőszentmárton. = DN, nov.5:6.
3018. TAMÁS Ervin: Kömlő 30 éve. = Népszabadság, nov.6:6.
3019. [KAPUVÁRI László] KAPU László: Naponta 72 tonna búza. Új malom a Duna partján. = DNM, nov.6:6.
Mohács.
3020. HAVASI János: Almáskeresztúr 30 éve - képekben. Fényképszociográfia. Péteri Ferenc kiállítása. = DN, nov.6:5.
3021. HÁRSFAI István: Remek ez az új áruház. Domus. = DN, nov.7:5.
Pécs.
3022. Az ókeresztény sírkamrák - és a postavölgyi új templom között. = Új Ember, nov.8:3.
Pécs új templomáról, a pécsi egyházmegye templomépítkezéseiről.
3023. SÁRDI Ferenc: Vajszló: burgonyapehelygyár épül. = Szabad Föld, nov.8:4.
Beszélgetés Kern Józseffel, a Szentlőrinci Á. G. igazgatójával.
3024. KEMÉNY György: A művelődés kibontakozásáért. = Építők Lapja, nov.9:2.
A Baranya megyei Állami Építőipari Vállalatnál.
3025. Üzemi próba az ország első szennyvíziszap-feldolgozójában Pécssett. = Magyar Mezőgazdaság, nov. 11:18.
3026. Nemzetiségi könyvtárosok tanácskozása Mohácson. = Magyar Nemzet, nov.11:4.
3027. [DUNAI Imre] D. I.: Kapcsolattartás a lakossággal. Várospolitikai fórum Lvov-Kertvárosban. = DN, nov.11:5.
3028. Felújítják a régi pécsi Pannoniát. = Népszabadság, nov.12:8.
3029. HAVASI János: Menni, de hogyan? Gálykút és a művelődés. A cigánytelepen igénylik a kultúrát. = DN, nov.12:3.
3030. KURUCZ Gyula: Új arcú falu. Szorgalmas székelyek Hidason. = DN, nov.12:6.
3031. KOZMA Judit: Csöndes világrekord. Pécsi aknamélyítők rendkívüli teljesítménye. = Népszabadság, nov.13:4.
Mecseki Ércbánya Vállalat.
3032. LEIPOLD, Peter: Feierstunde der Deutschlehrer. - Neue Zeitung, nov.14:1.
A Pécsi Tanárképző Főiskola német tanszékének 25. éves jubileumáról.
3033. MIKLÓSVÁRI Zoltán: Kétnapos országos konferencia Pécssett. Új beruházás a gazdaságba - a szellemi tőke. = DN, nov.14:1.
A szellemi munka hatékonyságáról. Pécs, 1981. nov.13-14.
3034. MIKLÓSVÁRI Zoltán: A holnap magasabb hozamaiért. Eredményes fajtakísérletek a Pécsi Állami Gazdaságban. = DN, nov.14:3.
3035. HAVASI János: A pécsi Ifjúsági Házban. Nemzetközi diaporáma-fesztivál. = DN, nov.14:5.
1981. nov. 13-15.
3036. DEÁKI László: Üzemek találkozója. Gyár, kilenc hónap alatt. = Népszava, nov.15:4.
Burgonyapehely-gyártó üzem Vajszlón.
3037. A szigetvári másfél millió története. = Népszabadság, nov.15:9.
A Szigetvári Állami Gazdaságról.
3038. KOZMA Ferenc: Álmodok a Gödörben. = DN, nov. 15:4.
Véméndi cigányokról.
3039. HÁRSFAI István: Belváros a szervezett felújítás útján. 4. Nem szabad elszaladni az álmokkal. = DN, nov.15:5.
Pécs.

3040. HÁRSFAI István: Villány. = DN, nov. 15:7.
A község műemlék jellegű épületeiről.
3041. A KSH Baranya megyei Igazgatóságának jelentése 1981. I–III. negyedéről. = DN, nov.15:1, 5.
3042. [SALAMON Gyula] S. Gy.: Csapatzászlót kaptak a jubilcumon. Hetvenöt éve alakult a somogyapáti tűoltóegyesület. = DN, nov.15:11.
3043. [SZÁVAY István] Sz. I.: Diaporáma-fesztivál Pécsen. = Délmagyarország, nov.17:5.
3044. FAZEKAS Ágnes: Új negyedek, régi utcák. Mecsekalji városvédők. Múzeumok, klubok. = Esti Hírlap, nov.20:4.
Pécs.
3045. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Mohácsi Új Barázda Termelőszövetkezet. Kukoricatermelés világszínvonalon. = DN, nov.21:3.
3046. [HÁRSFAI István] H. I.: Ülést tartott a pécsi városi Tanács V. B. Rendezési terv Patacsnak: 1153 lakás. = DN, nov. 21:5.
3047. [HORVÁTH László] H. L.: Diáksport. Országos híru a pécsi Radnóti M. Közgazdasági Szakközépiskola. = DN, nov.21:8.
3048. [SEGESDI Erzsébet] S. E.: Magyarország múzeumai. Janus Pannonius Múzeum. = Somogyi Néplap, nov.22:9.
3049. MITZKI Ervin: A Dunántúli Napló megkérdezte Horváth Lajostól, a Baranya megyei Tanács elnökétől. Hogyan folynak az előkészületek az ötnapos munkahét bevezetésére? = DN, nov.22:3.
3050. DUNAI Imre: A falu motorja a népfrontmozgalom. Szókérd nem lesz Gyűrűfű. = DN, nov.22:4.
3051. ROSZPRIM Nándor: Megkülönböztetett figyelmet fordítunk a társadalmi tulajdon védelmére. Interjú dr. Kósa Ferenc megyei főügyésszel. = DN, nov.22:5.
3052. GRÜNWALD Géza: Piramisház. = MB, nov. 24:5.
Kömlő.
3053. Több mint 60 lakás 5 év alatt. Új építési program Mázaszászváron. = MB, nov.24:1.
3054. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Minden gazdaság termékeire szükség van. 4. Mintszentgondisa a szanálás után. = DN, nov. 24:3.
3055. [HALLAMA Erzsébet] H. E.: 300 adás, 10 000 perc a képernyőn. Ötéves a pécsi körzeti stúdió. = DN, nov.26:3.
3056. [DUNAI Imre] D. I.: A tanács és a népfront közösen. A mázaszászvári körzet jövőjéről. = DN, nov.26:5.
3057. HORVÁTH Teréz: Ötéves a pécsi tévéstúdió. = Magyar Ifjúság, nov. 27:6.
Interjú Békés Sándorral, a pécsi körzeti stúdió vezetőjével.
3058. b.: Város - vészek után. Mohács. = Népszava, nov. 27:5.
A város története.
3059. Az ország legkorszerűbb malma Mohácson. = Népszabadság, nov.27:1.
3060. Lázár György Baranya megyében. = Népszabadság, nov.27:5.
1981. nov. 26–27.
3061. [MITZKI Ervin] M. E.: Lázár György elvtárs Baranya megyében. = DN, nov.27:1.
3062. [SALAMON Gyula] S. Gy.: Számvetés öt év után. Ötéves a televízió pécsi stúdiója. = DN, nov.27:5.
3063. Elnöki Tanács. Tanárképző Kar a Janus Pannonius Tudományegyetemen. = Magyar Nemet, nov. 28:5.
Az Elnöki Tanács rendeletéről.
3064. Ismerkedés a 120 éves Kesztyűgyárral. Lázár György befejezte Baranya megyei látogatását. = DN, nov. 28:1,2.
- 3065: [HÁRSFAI István] H. I.: Ünnepi tanácsülés Pécsen. Átadták a Pro Urbe Pécs emlékművet. = DN, nov.28:1.

3066. [ROSZPRIM Nándor] R. N.: Szőlész, borász szakemberek országos tanácskozása Mohácson. = DN, nov.28:5.
1981. nov. 27.–dec. 2.
3067. LOMBOSI Jenő-MITZKI Ervin: Lázár Györggyel Baranya megyében. = DN, nov.29:3.
3068. KURUCZ Gyula: Csak három út és hat év kellett... Újjászülető kis falvak. = DN, nov.29:4.
Váznok, Varga, Felsőegerszeg.
3069. MURÁNYI László: Baranyában Bóly lesz az első. A községfejlesztést segíti a kommunális kötvény. = DN, nov.29:5.
3070. HÁRSFAI István: A város 37 esztendeje. = DN, nov. 29:7.
Pécs fejlődése a felszabadulás óta.
3071. 1982. január 1-től. Területátstrukturizációk Baranyában. = DN, nov.29:11.
3072. MÁTYÁS, István: Im Pécsér Renaissance-Lapidarium. Steinerne Botschaften der Jahrhunderte. = Budapesti Rundschau, nov.30:6.
A Janus Pannonius Múzeum reneszánsz kőtáráról.

December

3073. CSEH Sándor: A munkaidő-csökkentés és a személyes érdekeltség. = Állami Gazdaság, 81.6:18–19.
A Bólyi Mezőgazdasági Kombinát tapasztalatairól.
3074. ANTAL Gyula: 30 éves a Pécsi Doktor Sándor Művelődési Központ. = BM, 81.3:3–4.
3075. BÉKÉS Sándor: A körzeti televíziózás tapasztalatai, távlatai. = BM, 81.3:9–15.
Az MTV Pécsi Körzeti Stúdiójáról.
3076. BERNÁTH József: Kontroll-vizsgálat a „Politikai tájékozottság és érzékenység” témában. = BM, 81.3:10–17.
Pécsi középiskolákban.
3077. KRISZTIÁN Béla: A pécsi egyetem keletkezése és fennmaradása. = BM, 81.3:42–47.
3078. VASTAGH Zoltán: Pécssett új egyetemi kar létesült. = BM, 81.3:48–50.
3079. HAVASI János: A pécsi felsőoktatás és a régió. = BM, 81.3:51–54.
3080. SÁNDOR Mária: Újabb adatok a pécsi egyetem épületének topográfiájához. = BM, 81.3:55–57. B. 57.
3081. RAVASZ János: Fejzetek a Pécsi Tudományegyetem történetéből a két világháború között és a felszabadulás után. = BM, 81.3:58–68.
3082. ERDÓDI Gyula: Adatok a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem előtörténetéből. (A bölcsészkar megalakulása és tevékenységének fő vonásai az egyetem Pécsre kerüléséig 1918–1923.) = BM, 81.3:69–74.
3083. SZITA László: Nemzetiségi (kisebbségi) kutatások és a hallgatók bekapcsolása a tudományos munkába a két világháború közötti Erzsébet Tudományegyetem[en]. = BM, 81.3:75–81. B. 81.
3084. FÜZES Miklós: A pécsi egyetem bölcsészeti, természettudományi és közgazdasági karának szervezési kísérlete (1945–1946). = BM, 81.3:82–86. B.86.
3085. Baranya megyéről. Bibliográfia és repertórium. 1980. júl. 1.–dec. 31. Összeáll. Surján Miklós, Szakács Sándor. = BM, 81.3:92–118.
3086. KLESPITZ János: A Dél-dunántúli Kőbánya Vállalat bányüzemének fedőmeddő viszonyai. = Építőanyag, 81.12:456–458., ill.
Komló, Pécsvárad stb.
3087. BOCSÁRDI Albert: Az esti és levelező képzés módszertani kérdései. = Felsőoktatási Szemle, 81.12:734–740.
A Pollack Mihály Műszaki Főiskola tapasztalatai.

3088. NÉMETH Sándor: A kamaszkorú város. Szigetvári őrjárat. = Kirakat, 81.12.8., ill.
Kereskedelem, vendéglátás.
3089. TILLAI Ernő: Korszerűsített panelos homlokzat-javaslatok Pécssett. = Műszaki Tervezés, 81.12:1-9.
3090. JELI József: Szükség van jó együttműködésre. = Népfront, 81.12:53-54.
A Hazafias Népfront Pécs-istenkúti szervezetének tevékenységéről.
3091. GRÜNWALD Géza: Tanulságos körzeti értekezletek. = Népfront, 81.12:54-56.
Baranya megyében.
3092. KISS Ferenc: Diósvizsló nem mostoha község. = Népfront, 81.12:59-60.
A Népfrontbizottság munkájáról.
3093. HORVÁTH Antal: A jogi munka hatékonysága a Mohácsi városi-járási NEB tevékenységében. = Népi Ellenőrzés, 81.12:14-15.
3094. A műszaki és agrárértelmiség helyzete Baranyában. = PMSZ, 81.4:7-11.
3095. SZAPPANOS Ferenc-SZATHMÁRY Magdolna: Dél-Dunántúl regionális vízellátása. = PMSZ, 81.4:11-16.
Pályaművek ismertetése.
3096. KRASSÓ Sándor: Neves elődeink. Dr. Buday László (1873-1925.) = PMSZ, 81.4:19-21.
B. L. statisztikus, az egykekérdés kutatója.
3097. GABNAI Katalin: Gyerekek színháza. Országos színjátszótalálkozó Pécssett. = Színház, 81.12:22-23., ill.
3098. ZSIBRIK Istvánné: A Baranya megyei mezőgazdasági nagyüzemek differenciált működésének vizsgálata, különös tekintettel a természetföldrajzi adottságokra. = Területi Statisztika, 81.6:601-613.
3099. Kutatás a mohácsi csatamezőn. = Turista, 81.12:27., ill.
3100. A gyermekkönyvhét derekán. Irodalmi rendezvények Baranya megyében. = DN, dec.2:5.
3101. ÁDÁM Erika: Ivóvízgyöndök Molványban. = DN, dec.2:6.
3102. GÁLLOS Orsolya: A harmincéves DSMK együttese. Ünnepi matinéműsor a színházban. = DN, dec.3:3.
Doktor Sándor Művelődési Központ.
3103. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Egy sorozat első kötete. Minikönyvek Pécs-Baranya kultúrájáról. = DN, dec. 3:5.
Képzőművészet. Pécs-Baranya, 1945-től napjainkig.
3104. [TAMÁS Ervin] T. E.: Jól halad a pécsi szülészeti kórház helyreállítása. = Népszabadság, dec.4:5.
3105. [BERTA Mária] B. M.: Környezetvédelmi őrjárat a szigeten. = DNM, dec. 5:6.
Mohácsi-sziget.
3106. MIKLÓSVÁRI Zoltán: 1995-ig 9 millió tonna szén. Átadták Kossuth-bányauzem 4-es aknáját. = DN, dec.5:1.
3107. ROSZPRIM Nándor: Sellyei Agrokémia Szövetkezet. Ésszerű kockázatvállalás felső fokon. = DN, dec.5:3.
3108. [HAVASI János] H. J.: Profi amatőrízmus. Él az Ixilon. = DN, dec.5:6.
Ifjúsági Ház amatőrfilmes csoportja, Pécs.
3109. HUNYADY Judit: Diaporáma, 1981. = Új Tükör, dec.6:46., ill.
A Pécssett rendezett fesztiválról.
3110. CSUTI János: A Zsolnay-cserépkályhák reneszánsza Európában. = DN, dec.6:3.
3111. HÁRSFAI István: Belváros a szervezett felújítás útján. 5. Mi lesz a magántulajdonú házakal? = DN, dec.6:5.
Pécs.
3112. [KURUCZ Gyula] K. Gy.: Szocialista brigádvezetők országos tanácskozása Pécssett. Energiatakarékosság és környezetvédelem. = DN, dec. 6:11.

3113. [HAVASI János] H. J.: Beszámolt a vállalat. Ismét növekvőben a mozinézők száma. A filmforgalmazás helyzete Baranyában. = DN, dec.6:11.
3114. MÉSZÁROS Attila: Barlangok Baranyában. Hegymászás - föld alatt. Megfejtik-e Vízfő titkát? = DN, dec.7:3.
3115. SAROK Zsuzsa: A tőkés piacra is betörték. A jövő évre megújul a Pécsi Bútorgyár. = DN, dec.8:1.
3116. ROSZPRIM Nándor: Dinamikus fejlődés. Tízéves a MOM komlói gyára. = DN, dec.8:3.
3117. [BODÓ László] B. L.: Megállapodástervezet Baranya és Szlavónia-Baranya között. A megyei tanács vezetőinek látogatása Eszéken. = DN, dec.10:5.
3118. KURUCZ Gyula: Új arcú falu. Szederkény, a fiatalok felfedezettje. = DN, dec. 10:6.
3119. VARGHA Dezső: Térképek és tervrajzok a levéltárban. Részvétel a pinckutatásban és a belváros rekonstrukciójában. = DN, dec.10:6.
3120. KOZMA [Ferenc]: A cigánylakosság társadalmi beilleszkedése. = DN, dec.11:5.
Baranyában.
3121. Pártfórumon megyénk építőipara. = DN, dec.13:3.
3122. DÜCSŐ Csilla: Somberek - a jövőnek is él. Innen nem mennek el a fiatalok. = DN, dec.13:6.
3123. [WALLINGER Endre] W. E.: A helytállás negyedszázada. A Pécsi Filharmonikus Zenekar jubileumi koncertje előtt. = DN, dec.13:7.
3124. MOLNÁRNÉ GFELLNER Judit: Képzőművészet és ipari formatervezés Baranyában. = DN, dec.13:8.
3125. [DÖGEI Imre] D. I.: Választékbővítés. Óriási kacsamájak Pécsről. = Magyar Mezőgazdaság, dec.16:15-16.
Pécsi Baromfifeldolgozó Közös Vállalat.
3126. Amatőr művészeti mozgalom Baranyában. = Népszabadság, dec.17:7.
3127. [WESZTL Márta] W. M.: Élelmiszeripari tudományos kutatási eredmények Pécsen. = DN, dec.17:5.
Magyar Tejgazdasági Kísérleti Intézet pécsi kutatóbázisa.
3128. KORNISS Péter-TÖRÖK Katalin: Új! = Nők Lapja, dec.19:18-19., ill.
Domus Áruház, Pécs.
3129. 613 millió forint meliorációra. A KEBAVIT és a Margitszigeti Vízi Társulat együttműködése. = DN, dec.19:6. T t
- Mohácsi-sziget.
3130. Megteremtik a színházi élet lehetőségeit Komlón. = Népszabadság, dec.19:7.
3131. Tovább javulnak a nemzetiségi nyelvtanítás feltételei Baranyában. = Népszabadság, dec.19:9.
3132. HAVASI János: Janus Pannoniusról nevezték el. Háromkarúvá bővül a Pécsi Tudományegyetem. = DN, dec.20:3.
3133. ROSZPRIM Nándor: Baranya az ország egyik zöldéseskertje? Interjú Soós Gáborral, a MÉM államtitkárával. = DN, dec.20:5.
3134. BEBESI Károly: A Nevelési Központ kutatási feladatai és tervei. = DN, dec.20:8.
Pécs.
3135. ÖRVÖS, Lajos: Mensch im Sturm. = Budapester Rundschau, dec.21:7.
Uhl Antal egykori tanító, baranyaszentszéki plébános. S ell
3136. A megyei tanács ülése. Baranya 1982. évi költségvetése. Fejlesztik az egészségügyi és kulturális ellátást. = DN, dec.22:1.
3137. HÁRSFAI István: Kérdőjelek: és lehetőségek. „Eladni” Baranyát. Időgenforgalmi propagandánkról. = DN, dec.23:3.
3138. [KURUCZ Gyula] K. Gy.: A baranyai Vöröskereszt számvetése. Önzetlen segítség az élet minden területén. = DN, dec.23:5.

3139. HÁRSFAI István: Uránváros huszonöt éves. = DN, dec.24:5.
Pécs.
3140. [HÁRSFAI István] H. I.: A megfiatalodó Patacs. = DN, dec.24:5.
Pécs.
3141. [KAMPIS Péter] K. P.: Épült 1981-ben. = DN, dec.24:7.
Baranyában.
3142. BALOGH János: Egy magyar építész halálára. = Magyar Hírek, dec.25-26:40-42., ill.
Breuer Marcel (1902-1981) pécsi születésű építész.
3143. HEGYI István: A számok beszélnek. Gyorsmégleg a PMSC-nél. = DN, dec.27:7.
- 3144: Kutatómunka Baranyában. = Népszabadság, dcc.28:7.
3145. SZALAI Csaba: Országjárás. Beállni a fekete seregbe. = Hajdú-Bihari Napló, dec. 29.
Kömlő, Kossuth-bánya.
3146. PUSZTAI József: Haladó hagyományaink. Nendvich Károly természettudós. = DN, dec.29:6.
N. K. botanikus (Pécs, 1811-1892).
3147. BORSOS János: Sikeres év után. - DNM, dec.30:6.
Mohács fejlődéséről.
3148. Kulturális beruházások Pécsen. = Népszabadság, dec.30:7.
1982. évi tervek.
3149. LUKÁCS János: Az életszínvonal megőrzéséért, életkörülményeink javításáért. = DN,
dec.31:3.
- 3150: HÁRSFAI István: Belváros a szervezett felújítás útján. 6. Kereskedelmi központ új helyzet-
ben. = DN, dec.31:6.
Pécs.

PÓTLÁSOK 1979-1980.

3151. KASSAI Miklós: A jakabhegyi vörös homokkő rétegtanhelyzete és kapcsolatai az Alp-
Kárpát-Balkáni régióban. = Általános Földtani Szemle, 80:113-124.
3152. Sz. J.: Tüskés Tibor: A Krónika (1920-1921) repertórium. = Ars Hungarica, 80:2:354. 91
3153. KÓKAI András-BÁLISCH Lászlóné: Újabb adatok a mecseki anizuszi képződmények isme-
retéhez. = A Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése. 79:201-209.
3154. KISHÁZI Péter-IVANICS Jenő: Untersuchung des Inkohlungsgrades der Lias-Steinkohlen
von Mecsek durch Reflexionsmessung und derivatographische Analyse. = Publications of the
Hungarian Research Institute for the Development of Mining. 22. tom. 79:139-149.
3155. HORVÁTH Csilla, B.: Két pécsi fényképész műterem képei a Janus Pannonius Múzeum
új- és legújabbkori gyűjteményében. = Történeti Múzeumi Közlemények, 80:108-119.

HIBAIGAZÍTÁS

Az 1945., 1948., 1959. és 1972. tételeknél a tanulmánykötet címe helyesen: Útkeresés és tapasztalatcsere.

TARTALOM

Helyi könyvkiadás – nem hivatásos könyvkiadók tanácskozás programja – – – – –	4
Tóth Dezső: A helyi könyvkiadás nélkülözhetetlen funkciót tölt be a magyar kultúrában – –	7
Takács Gyula: A helyi könyvkiadás – nem hivatásos könyvkiadó – – – – –	10
Villangó István: A kiadványok szerepe a közgyűjtemények tudományos és közművelődési munkájában – – – – –	13
Zöld Ferenc: A nem hivatásos könyvkiadás szerepe, gondjai és lehetőségei – – – – –	19
Dr. Becsei József–dr. Köteles Lajos: A Békés megyei könyvkiadás szerepe a megye szellemi életének fejlődésében – – – – –	30
*Jávori Jenő: – – – – –	34
Surján Miklós: Az első napi vita összegezése – – – – –	38
Bernics Ferenc: Zárszó – – – – –	41
Bernics Ferenc: Helyi kiadványok – helyismereti gyűjtemény – kutatók (A második napi vita megnyitója) – – – – –	43
✓Vajda Kornél: Helyi kiadványok – helyismereti munka – – – – –	45
◊Péter László: – – – – –	51
Dankó Imre: – – – – –	58
Dr. Szita László: Könyvkiadás és kutató munka a levéltárban – – – – –	66
Bezerédy Győző: – – – – –	72
Rechnitzer János: – – – – –	73
Dr. Román Lászlóné: – – – – –	79
Péter László: – – – – –	77
Surján Miklós–Szakács Sándor: Bibliográfia és repertórium – – – – –	82

